

EESTI
STATISTIKA

Rahvastikust – positiivselt
Kes tuleb Eestisse elama?
Eesti-sisene pendelränne
Kodumaise väärtuse osa ekspordis
Üleilmsed väärtusahelad
Vaeghõive ja potentsiaalne lisatööjõud

Eesti Statistika Kvartalikirj 3/2013

QUARTERLY BULLETIN OF STATISTICS ESTONIA

Eesti Statistika Kvartalikirj 3/2013
QUARTERLY BULLETIN OF STATISTICS ESTONIA

MÄRKIDE SELETUS

EXPLANATION OF SYMBOLS

- ... andmeid ei ole saadud või need on avaldamiseks ebakindlad
data not available or too uncertain for publication
- .. mõiste pole rakendatav
category not applicable
- nähtust ei esinenud
magnitude nil

Väljaandes on kasutatud Statistikaameti andmeid, kui ei ole viidatud teisiti.
The publication is based on Statistics Estonia's data, unless specified otherwise.

Toimetuskolleegium/*Editorial Council*: Riina Kerner, Siim Krusell, Mihkel Servinski, Yngve Rosenblad,
Aavo Heinlo

Toimetanud Ene Narusk
Inglise keelde tõlkinud OÜ Triangular, Karin Sahk, Elina Härsing
Inglise keele toimetanud Karin Sahk, Elina Härsing
Küljendanud Uku Nurges
Kaanekujundus ja makett Maris Valk

Edited by Ene Narusk
Translation into English by OÜ Triangular, Karin Sahk, Elina Härsing
English by Karin Sahk, Elina Härsing
Layout by Uku Nurges
Cover and design by Maris Valk

Kirjastanud Statistikaamet,
Tatari 51, 10134 Tallinn
Trükkitud Ofset OÜ,
Paldiski mnt 25, 10612 Tallinn

September 2013

Published by Statistics Estonia,
Tatari 51, 10134 Tallinn
Printed by Ofset OÜ,
Paldiski mnt 25, 10612 Tallinn
September 2013

ISSN-L 1736-7921
ISSN 1736-7921

Autoriõigus/*Copyright*: Statistikaamet, 2013

Väljaande andmete kasutamisel või tsiteerimisel palume viidata allikale.
When using or quoting the data included in this issue, please indicate the source.

SISUKORD

Uudisnopeid statistika vallast	4
I Rahvastikust – positiivselt	6
Andres Oopkaup, Mihkel Servinski	
II Sisseränne Eestisse 2000–2011	19
Alis Tammur, Koit Meres	
III Eesti-sisene töötamise ja õppimisega seotud pendelränne rahvaloenduste andmetel	33
Ene-Margit Tiit	
IV Kaupade ja teenuste eksport ning neis sisalduv kodumaine väärtus	47
Riina Kerner	
V Üleilmsed väärtusahelad	62
Tiina Pärson, Aavo Heinlo	
VI Tööpuudusest laiemalt: vaeghõive ning potentsiaalne lisatööjõud	
Meelis Naaber	79
Põhinäitajad	96
Eesti, Läti ja Leedu võrdlusandmed	104

CONTENTS

News picks from the field of statistics	5
I A positive view of demographic trends	15
Andres Oopkaup, Mihkel Servinski	
II Immigration to Estonia in 2000–2011	29
Alis Tammur, Koit Meres	
III Commuting inside Estonia for work and study purposes based on the data of Population Censuses	42
Ene-Margit Tiit	
IV Exports of goods and services and the domestic value added embodied in exports	57
Riina Kerner	
V Global value chains	73
Tiina Pärson, Aavo Heinlo	
VI Unemployment on a broader scale: underemployment and potential additional labour force	
Meelis Naaber	89
Main indicators	96
Comparative data of Estonia, Latvia and Lithuania	104

UUDISNOPPEID STATISTIKA VALLAST

Aavo Heinlo
Statistikaamet

Nopete allikaiks on värskemad Eurostati pressiteated (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/collections/news_releases) ning Eurostati väljaanded sarjast „Statistics in focus“ (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/collections/sif_dif/sif).

60% Eesti leibkondadest Euroopa Liidu vaesema viiendiku seas

Eurostati vastses väljaandes^a (andmed on küll 2008. aasta kohta) on muuhulgas Euroopa Liidu (EL) riike võrreldud järgmise näitaja abil. Kõik leibkonnad olid ostujõu pariteete arvestades järjestatud ekvivalentnetosissetuleku järgi, misjärel mõõdeti, kui suur osa mingi riigi leibkondadest missugusesse kvintiili satub. Viiendasse ehk rikaste kvintiili kuulus arvatavalt pisut üle poole Luksemburgi leibkondadest, kuid järgmine riik edetabelis tuli üllatusena, sest Küprose leibkondadest mahtus rikaste kvintiili kolmandik. Eesti leibkondadest oli Euroopa Liidu rikaste viiendikus vaid 3% ehk sama palju kui Luksemburgi leibkondadest jäi esimesse ehk vaesemasse kvintiili. Kõige suurem osa – 81% – leibkondadest paiknes esimeses kvintiilis Bulgaariast, Rumeenia jaoks oli see näitaja pisut alla 70% ja Eestil peaaegu täpselt 60%. Läti ja Leedu leibkondi kuulus EL-i vaesemasse kvintiili paar protsendipunkti vähem kui Eesti omi.

Toiduhinnad Eestis tarbimiskulutustega võrreldes kõrged

Saanud teada, et enamus Eesti leibkondi on EL-i vaesema viiendiku hulgas, on sobilik võrrelda mõningaid hindu 2012. aastal EL-i keskmise tasemega, mis on võrdsustatud 100%-ga. Seda kolmes kategoorias: toit ja mittealkohoolsed joogid, alkohoolsed joogid ning tubakatooted. Ka need andmed arvestavad ostujõu pariteete, tegemist ei ole hinnasuhtega eurodes. Toiduhinnad olid kõige kõrgemad Taanis – 143% EL-i keskmisest, Eesti ja Läti jäid 87% tasemele, Leedus oli toit veelgi odavam – 77% EL-i keskmisest. Alkohol oli kõige kallim Soomes – 175%, ka Läti ja Eesti napsisõbrad pidid leppima EL-i keskmisest kõrgema maksumusega (vastavalt 111% ja 102%), Leedu näitaja – 94% – jäi sellest madalamaks. Iirimaa ja Suurbritannia suitsetajad maksavad tubakatoodete eest EL-i keskmisest peaaegu kaks korda rohkem, Balti riikide omad aga sellest tunduvalt vähem: Läti 64%, Eesti 62% ja Leedu 55%. Kui nüüd arvesse võtta, et Eesti leibkondade lõplikud tarbimiskulutused (ikka ostujõudu arvestades) moodustasid 2012. aastal EL-i keskmisega võrreldes vaid 80%, siis maksab meie tarbija toidu ja jookide eest muude kulutustega võrreldes suhteliselt kõrgemat hinda.

Vangide määra poolest asus Läti Eesti asemel Euroopa Liidu liidriks

Õiguse valdkonna statistilised andmed on aastati kõikuvad, sestap võrdles Eurostat nende keskmisi väärtusi kahel kolmeaastasel perioodil: 2005–2007 ja 2008–2010. EL-is kasvas vangide arv 100 000 elaniku kohta nimetatud ajavahemikel 123-lt 126-le. Suveräänsed liidrid vangide rohkuses olid Balti riigid, peale nende ületas vaadeldav näitaja 200 piiri veel vaid Poolas. Seejuures langes Eestis vangide määr 302-lt 264-le, Lätis aga kasvas 293-lt 305-le, mistõttu nende kohad pingerea tipus Leedu ees vahetusid. Ka Leedus täheldati kasvu 232-lt 248-le. EL-i madalaim vangide määr leidis Soomes, kus see langes 68-lt 62-le. Viimane näitaja on kooskõlas Soome politseinike arvuga 100 000 elaniku kohta, mis on samuti EL-i madalaim ja langes vaadeldavatel ajavahemikel 157-lt 154-le. Eestis oli see näitaja 2008.–2010. aastal 272 ja mõnevõrra madalam kui EL-i keskmine 366. Vahemere saareriikide kõrval olid politseinike määra pingerea tipus Hispaania (508) ja Itaalia (453), sest pikk merepiir nõuab rohkelt piiripolitseinikke.

^a European household income by groups of households. (2013). Methodologies and Working papers. Eurostat, lk 42 [www] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-13-023/EN/KS-RA-13-023-EN.PDF (23.07.2013).

NEWS PICKS FROM THE FIELD OF STATISTICS

Aavo Heinlo
Statistics Estonia

The picks are based on the recent news releases of Eurostat (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/collections/news_releases) as well as on Eurostat's publications in the series "Statistics in focus" (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/collections/sif_dif/sif).

60% of Estonian households are in the EU's poorest quintile

Eurostat's fresh publication^a (admittedly, the data refer to 2008) compares the European Union (EU) Member States based on the following indicator, among others. All households were ranked by the equalised disposable income taking into account purchasing power parities (PPPs) and then the distribution of households between the EU quintiles was computed for each country. As expected, slightly over a half of Luxembourg's households belonged to the fifth (wealthiest) quintile, but the next country in the ranking list was a surprise as Cyprus had one third of its households in the fifth quintile. Only 3% of Estonian households belonged to the EU's fifth (wealthiest) quintile, which is exactly the same share of Luxembourg households that were in the first (poorest) quintile. The country with the greatest share of households in the poorest quintile was Bulgaria (81%), followed by Romania (slightly under 70%) and Estonia (nearly 60%). Latvia and Lithuania had only a slightly smaller (by a few percentage points) share of households in the EU poorest quintile, compared to Estonia.

Compared to consumption expenditure, food prices in Estonia are high

Having learned that the majority of Estonian households are among the poorest quintile in the EU, it is fitting to compare some price levels in 2012 with the EU mean (equals 100%). Let's take three categories: food and non-alcoholic beverages, alcoholic beverages, and tobacco. These data are also calculated using PPPs; the differences are not in euros. Food prices were the highest in Denmark – 143% of the EU mean. Estonia and Latvia remained at 87% and food was even cheaper in Lithuania (77%). Alcohol prices were the highest in Finland – 175%. Latvian and Estonian boozers also had to pay more than the EU mean (111% and 102%, respectively). The indicator value for Lithuania was below the EU mean at 94%. Smokers in Ireland and the United Kingdom pay nearly two times more than the EU mean for tobacco, while smokers in the Baltic countries enjoy much lower prices (Latvia 64%, Estonia 55% and Lithuania 55%). Taking into account that household final consumption expenditure (using PPPs) in Estonia made up only 80% of the EU average in 2012, it is clear that Estonian consumers spend relatively more on food and beverages compared to other consumption expenditures.

Latvia replaced Estonia as the EU country with the highest prison population rate

Criminal justice statistics vary from year to year. Therefore, Eurostat compared the average values in two three-year periods: 2005–2007 and 2008–2010. In the EU, the number of prisoners per 100,000 inhabitants rose from 123 to 126 in these periods. The clear leaders were the Baltic countries. The only other country with a prison population rate over 200 was Poland. The prison population rate fell in Estonia (from 302 to 264) and increased in Latvia (from 293 to 305), meaning that Estonia and Latvia changed places while Lithuania (growth from 232 to 248) remained third. The EU's lowest prison population rate was recorded in Finland where it fell from 68 to 62. Those values are in accordance with the number of police officers per 100,000 inhabitants in Finland which is also the lowest in the EU, falling from 157 to 154 in the periods indicated. In 2008–2010 the value of this indicator for Estonia was 272 and somewhat lower than the EU average (366). In addition to the Mediterranean island countries, Spain (508) and Italy (453) were also in the top based on the number of police officers per 100,000 inhabitants, as a long coastline requires bigger numbers of border police.

^a European household income by groups of households. (2013). Methodologies and Working papers. Eurostat, p. 42 (http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-13-023/EN/KS-RA-13-023-EN.PDF (23.07.2013)).

RAHVASTIKUST – POSITIIVSELT

Andres Oopkaup, Mihkel Servinski^a
Statistikaamet

Kui Eestis räägitakse rahvastikuarengust, siis üldjuhul kõlab jutus ärev noot: rahvastik väheneb ja vananeb, noored (ja mitte ainult) lahkuvad välismaale. Kuid Eesti rahvastikuarengus on ka positiivset, mille üle võiksime uhkust tunda.

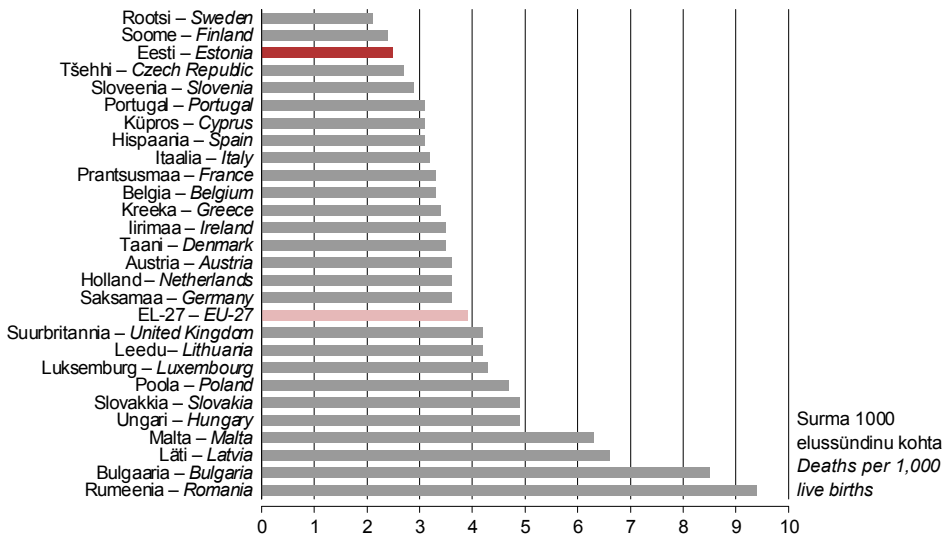
Rahvastikuareng on iga riigi jaoks oluline. Tänu 2011. aasta rahvaloendusele tõusis see teema tavalisest suurema tähelepanu alla ka Eestis, kuid sõnavõttud on olnud murelikud: rahvastik väheneb ja vananeb, inimesed lahkuvad välismaale. Halvemal juhul tuleb jutuks koguni eestlaste väljasuremine. Rahvastiku vähenemist ja vananemist ning Eestist väljarännet ei saa eitada. Need on tõsiasjad, millega tuleb kindlasti ühiskonnas tegeleda. Kuid Eesti rahvastikuarengus on ka trende, millest räägime mitte sellepärast, et keerulistelt protsessidelt tähelepanu kõrvale juhtida, vaid et näidata: ka rahvastikuarengus on võimalik näha positiivset. See, et rahvastikuarengust räägitakse pärast loendust varasemaga võrreldes rohkem ja seda tehakse teaduspõhiselt ehk siis faktidele tuginedes, on kindlasti positiivne, sest probleeme saab lahendama asuda ikka ainult siis, kui neid teadvustatakse.

Eesti imikusuremus on üks Euroopa väiksemaid

Imikusuremuskordaja ehk elusalt sündinud alla aastaste laste surmade arv 1000 sama aasta elussündinu kohta on tavaline meditsiinistatistika näitaja, mis iseloomustab ühiskonna arengutaset, võttes kokku meditsiini, majanduse, väärtuste ja veel mitmed olulised arengud. Praegu on Eesti selle näitaja poolest Euroopa Liidu riikide seas paremuselt kolmas (joonis 1). Meist eespool on vaid Rootsi ja Soome ning vahe nende riikidega ei ole suur. Riigi arengut mõõtvat olulist näitajat, imikusuremuse poolest oleme jõudnud tippu ja kuulume kindlalt Põhjamaade hulka, kuhu loodame jõuda ka paljude teiste näitajate osas.

Joonis 1. Imikusuremuskordaja Euroopa Liidu riikides, 2011

Figure 1. Infant mortality rate in the European Union countries, 2011

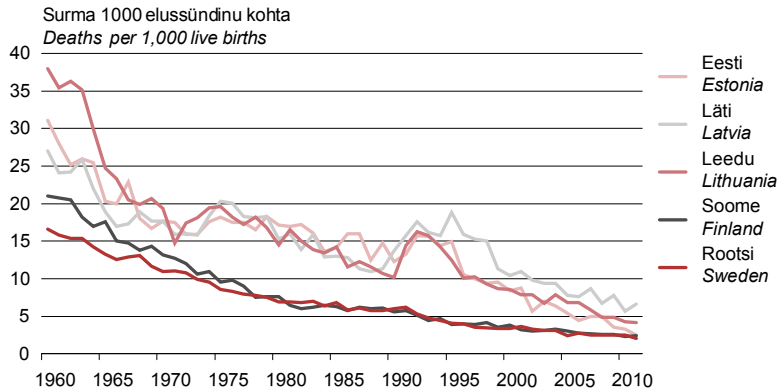

Allikas/Source: Eurostat

^a Artikkel põhineb Statistikaameti peadirektori Andres Oopkaubi ettekandel Eesti statistika aastaraamatu esitlusel 26. juulil 2013.

Imikusuremuse puhul ei ole muljet avaldav mitte ainult meie koht teiste Euroopa Liidu riikide seas, vaid ka pikaajaline trend ehk see, kust me alustasime ja kuidas oleme praeguse olukorrani jõudnud: see teekond on olnud märkimisväärselt keeruline ja nõudnud pingutust (joonis 2).

Joonis 2. Imikusuremuskordaja Eestis, Lätis, Leedus, Soomes ja Rootsis, 1960–2011
 Figure 2. Infant mortality rate in Estonia, Latvia, Lithuania, Finland and Sweden, 1960–2011

Allikas/Source: Eurostat

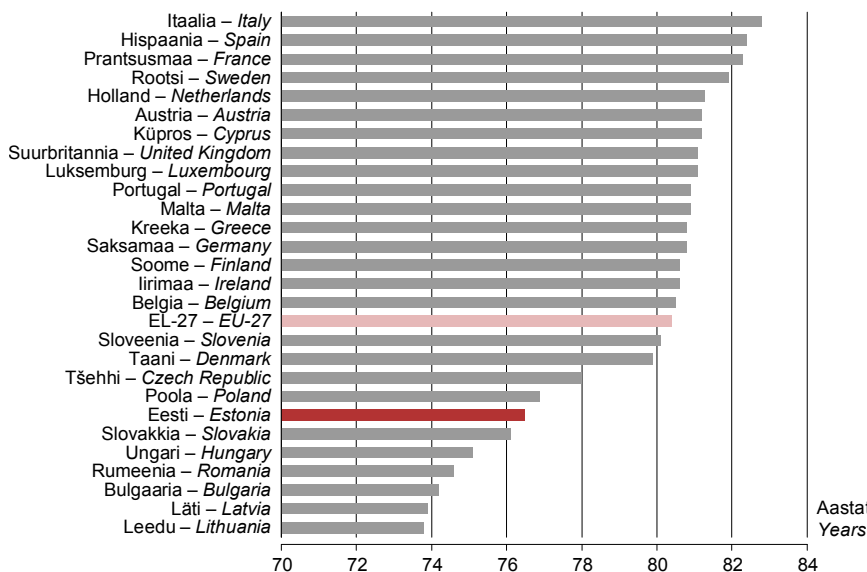
Eesti keskmine oodatav eluiga pikeneb jõudsalt

Oodatav eluiga sünnihetkel on keskmiselt elada jäävate aastate arv elutabeli järgi, kui suremus ei muutu. Selle näitaja väärtus meid praegu Euroopa Liidu kontekstis eriti ei rõõmusta: Eesti pole küll viimasel kohal, kuid asub selgelt autsaiderite seas (joonis 3).

Ometi saame sellestki näitajast rääkida positiivselt. Kui võrrelda keskmise eluea pikenedmist viimase kahe rahvaloenduse vahelisel perioodil, siis selle näitaja põhjal on Eesti Euroopa Liidu edukaim riik (joonis 4). Niisuguste võrdluste juures märgitakse sageli, et madalamalt stardipositsioonilt alustades on kergem kasvu saavutada. Kindlasti see sageli nii ka on, kuid praegusel juhul näitab meie selgelt parim tulemus vaid Eesti tublit arengut.

Joonis 3. Oodatav eluiga sünnihetkel Euroopa Liidu riikides, 2011

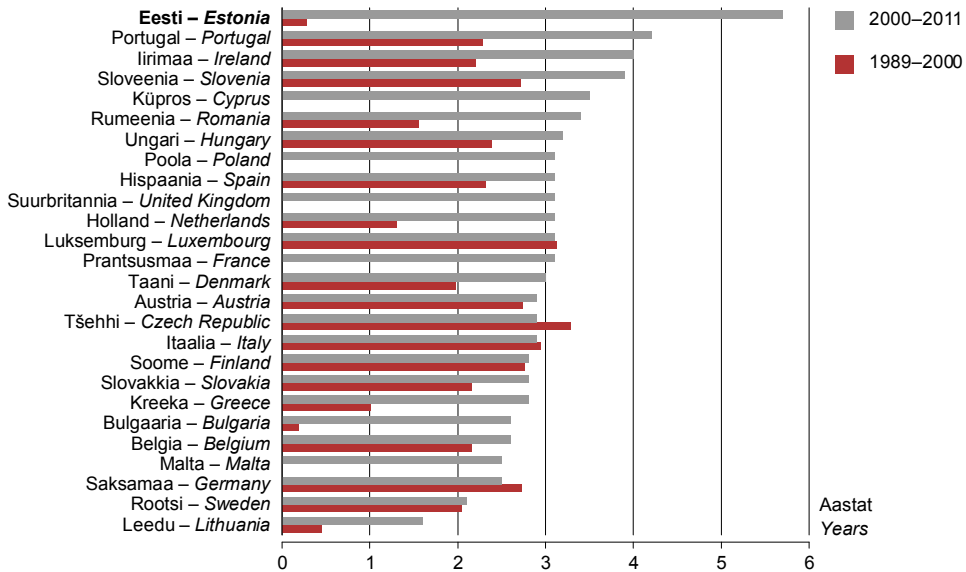
Figure 3. Life expectancy at birth in the European Union countries, 2011

Allikas/Source: Eurostat

Joonis 4. Euroopa Liidu riigid sünnihetkel oodatava eluea pikenemise järgi, 1989–2000, 2000–2011^a

Figure 4. European Union countries by increase in life expectancy at birth, 1989–2000, 2000–2011^a

^a Puuduvad 1989.–2000. aasta andmed Küprose, Poola, Suurbritannia Prantsusmaa ja Malta kohta ning Läti andmed.

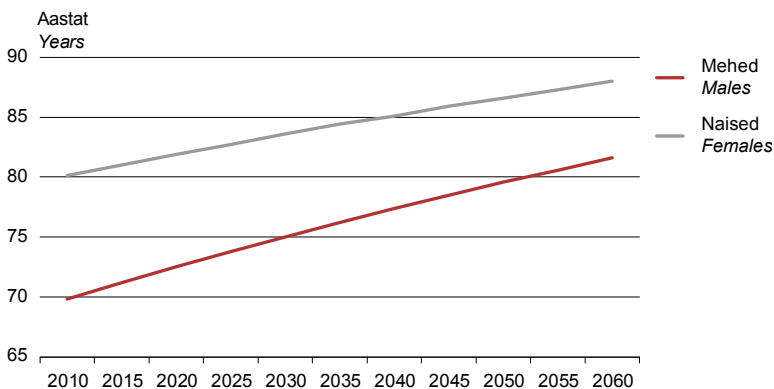
^a Data for Latvia and 1989–2000 data for Cyprus, Poland, United Kingdom, France and Malta are not available.

Allikas/Source: Eurostat

Kas Eesti suudab keskmise eluea pikenemise tempot säilitada, näitab muidugi aeg. Kindel on, et Eurostati viimase rahvastikuprognoozi (ei arvesta veel Eesti viimase rahvaloenduse tulemusi) kohaselt pikeneb keskmine eluiga Eestis ka lähikümne jooksul (joonis 5).

Joonis 5. Eesti keskmine oodatav eluiga sünnihetkel – prognoos, 2010–2060

Figure 5. Average life expectancy at birth in Estonia – projected, 2010–2060

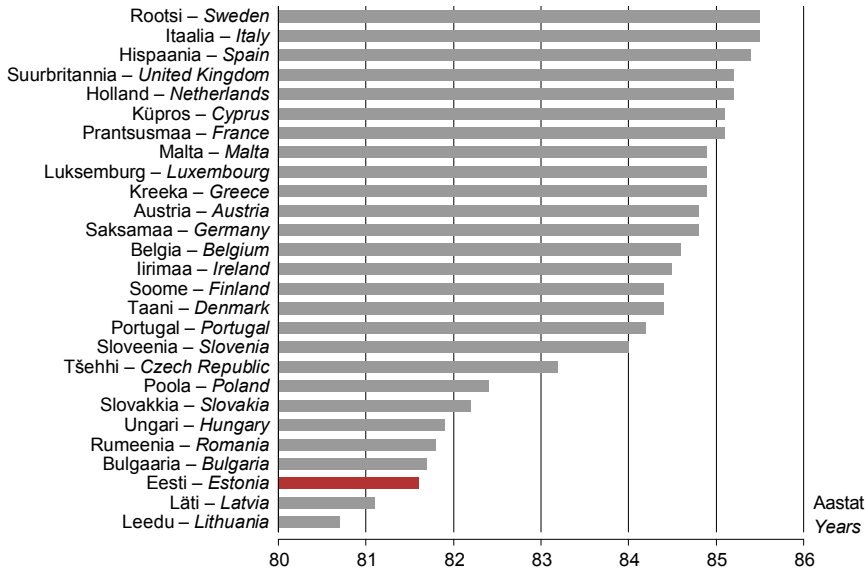

Allikas/Source: Eurostat

Kahjuks ei paranda selline oodatava eluea pikenemine oluliselt Eesti asetust Euroopa Liidu riikide seas (joonised 6 ja 7), kuid vahe pikima sünnihetkel eesootava elueaga riikidega väheneb.

Joonis 6. Meeste oodatav eluiga sünnihetkel Euroopa Liidu riikides – prognoos, 2060

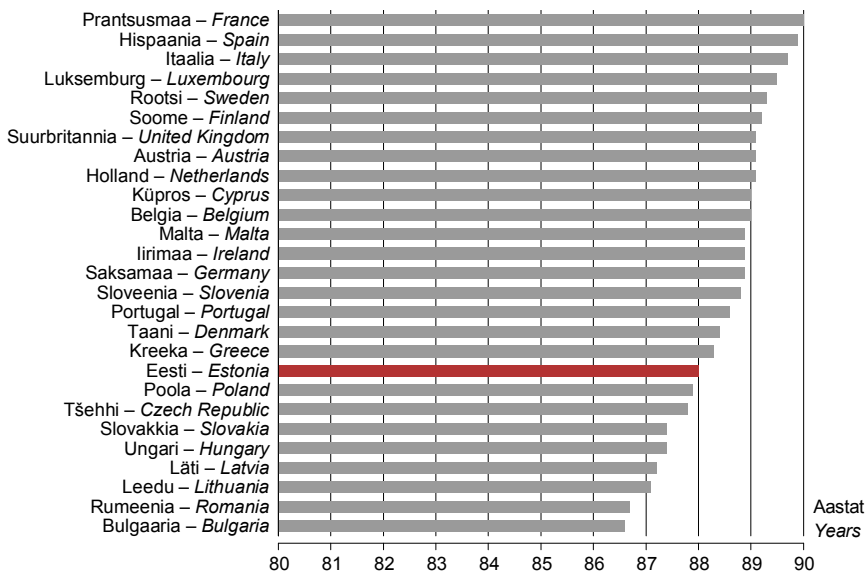
Figure 6. Average life expectancy at birth of males in the European Union countries – projected, 2060

Allikas/Source: Eurostat

Joonis 7. Naiste oodatav eluiga sünnihetkel Euroopa Liidu riikides – prognoos, 2060

Figure 7. Average life expectancy at birth of females in the European Union countries – projected, 2060

Allikas/Source: Eurostat

Vananemine kui positiivne nähtus

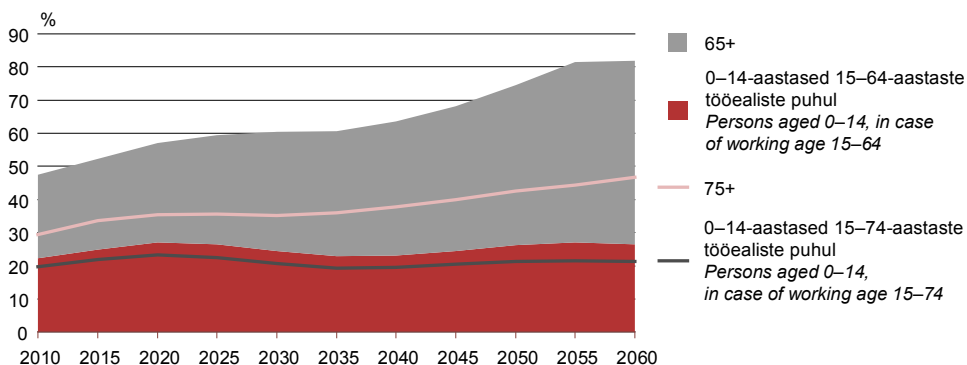
Kui inimene teab midagigi Eesti rahvastiku arengust, siis teab ta kindlasti ka seda, et rahvastik vananeb. Enamasti ollakse üsna veendunud, et rahvastiku vananemine on väga halb. Kindlasti on rahvastiku vananemisel varjukülgi, aga... Veidi varem rääkisime keskmise eluea pikenedemisest. Pole kohanud inimest, kes ei peaks seda positiivseks trendiks, aga kui keskmine eluiga pikeneb, siis on paratamatu, et suureneb ka eakamate inimeste – näiteks 65-aastaste ja vanemate – arv. Ei ole võimalik korruga saavutada keskmise eluea pikenedist ja vanemaeliste arvu vähenemist.

Üheks peamiseks vananemisega kaasneva ohuks peetakse, et ühiskond ei suuda enam pensionäre üleval pidada, arstiabi kättesaadavaks teha, koole korras hoida jne. Statistikas on sellise võimekuse hindamiseks üks üsna lihtne näitaja – ülalpeetavate määr. Tegemist on rahvastiku vanuskoosseisu iseloomustava näitajaga, mis mõeldab seda, mitu ülalpeetavat (tööeest väljas olevat inimest) tuleb 100 tööealise inimese kohta. Eesti tööjõu-uuringu kohaselt loetakse tööealiseks inimesed vanuses 15–64 aastat. Võime arutada, kas on mõistlik Eestis inimest alates 15. eluaastast tööealiseks pidada, aga edasise kontekstis ei muutuks tulemused ja järeldus sellest, kui viiksime tööea alguse näiteks 20. eluaastale. Kui tööealiseks lugeda 15–64-aastased, siis arvutatakse ülalpeetavate määr valemiga ((kuni 15-aastased + vähemalt 65-aastased) : 15–64-aastased) x 100.

Võttes aluseks Eurostati rahvastikuprognoozi, on üsna lihtne arvutada ülalpeetavate määr Eestis aastal 2060. Võrreldes tänapäevaga, on taseme tõus ilmne ja ka hirmutav (joonis 8). Aga teeme väikese ümberarvutuse ja vaatame, milline oleks ülalpeetavate määr juhul, kui tööealised oleksid inimesed vanuses 15–74 aastat. Tulemus on näha samal joonisel. Ülalpeetavate määr küll tõuseks, kuid jääks põhimõtteliselt praeguse aja tasemele, mis on arvatud tööeaga 15–64 aastat. Kui saame hakkama praegu, siis miks me ei peaks hakkama saama 50 aasta pärast? Kas tööea pikenedist kümne aasta võrra on reaalne? Arvestades keskmise eluea pikenedist prognoosi, suureneb kindlasti ka võimekus kauem tööturul püsida. On vähe usutav, et lisanduvad eluaastad (keskmiselt muidugi) mõeldvad haiglavoodis.

Joonis 8. Ülalpeetavate määr Eestis 15–64-aastaste ja 15–74-aastaste tööealiste puhul – prognoos, 2010–2060

Figure 8. Dependency ratio in Estonia with working ages 15–64 and 15–74 – projected, 2010–2060

Allikas/Source: Eurostat

Kas see tähendab, et Eestis tuleb tõsta pensionile suundumise iga? Pensioniea tõstmise üle otsustavad poliitikud, see pole statistikute kompetents. Samas on igati loogiline, et sisendparameetrite olulisel muutumisel muudetakse ka väljundparameetreid.

Rahvastiku haridustaseme tõus loob eelduse tõusta tootmise väärtusahelas

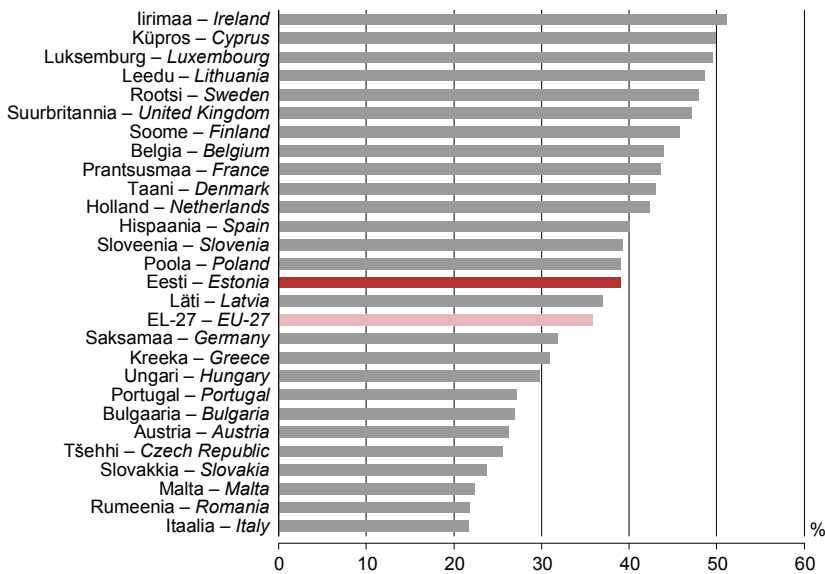
Euroopa arengustrateegia seab eesmärgiks, et 30–34-aastastest vähemalt 40% omaks kolmanda taseme haridust (doktori-, magistri-, bakalaureuseõpe, diplomiope, kutsekõrgharidus ja rakenduskõrgharidus, keskeriõpe keskharidusega noortele). Eesti on samuti eesmärgiks seadnud, et 40%-l selles vanuses inimestel peaks olema 2020. aastaks kolmanda taseme haridus (Konkurentsivõime ... 2011). Vastavad andmed 2012. aasta kohta on esitatud joonisel 9. Eesti on selle näitaja poolest Euroopa Liidu keskmiste seas, mis ei ole halb tulemus, arvestades, et Euroopa Liidu uutest liikmetest edestab Eestit vaid Leedu. Sloveenia, Poola ja Lätiga oleme enam-vähem samal tasemel, ülejäänud uusliikmed jäävad Eestist tahapoole.

Et jõuda kolmanda taseme haridusega inimeste osatähtsusele Euroopa Liidu riikide tippu, on Eestil muidugi pikk tee minna. Statistikutena võime soovitada, kust võiks olla mõistlik seda teed alustada.

Eestis on hariduslik lõhe meeste ja naiste vahel teiste Euroopa Liidu riikidega võrreldes kõige suurem (joonis 10). 2012. aastal omas 30–34-aastastest naistest kolmanda taseme haridust 50,4% ja samas vanuses meestest 28,1%. Vahe seega 22,3 protsendipunkti. Tunneme heameelt Eesti naiste kõrge haridustasemest ja aitame Eesti meestel hariduslikku vahet vähendada!

Joonis 9. Kolmanda taseme haridusega inimeste osatähtsus 30–34-aastaste seas Euroopa Liidu riikides, 2012

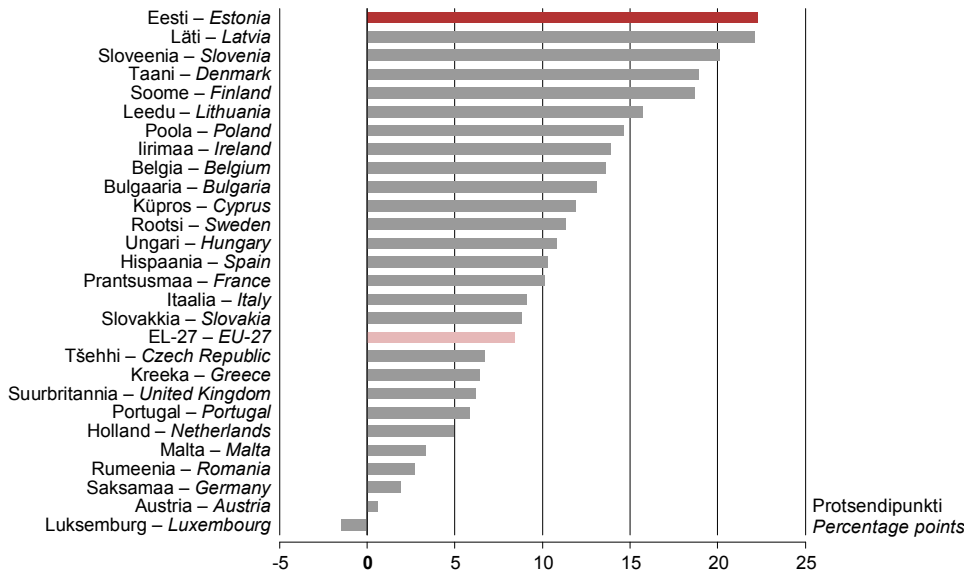
Figure 9. Share of 30–34-year-olds with tertiary education in the European Union countries, 2012

Allikas/Source: Eurostat

Joonis 10. Kolmanda taseme haridusega 30–34-aastaste naiste ja meeste osatähtsuste vahe Euroopa Liidu riikides, 2012

Figure 10. Difference between the share of females and males with tertiary education in the age group 30–34 in the European Union countries, 2012

Allikas/Source: Eurostat

E-loenduse aktiivsus kui e-rahvaks olemise näitaja

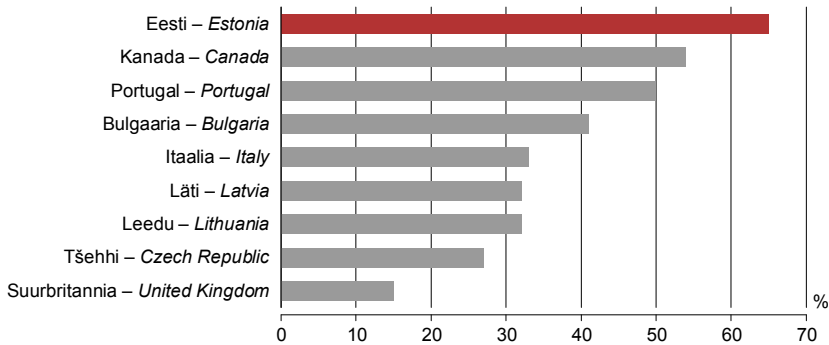
Eestimaalased on harjunud end pidama e-rahvaks. Meil on e-riik ja palju igasuguseid e-teenuseid. Mõnikord tunneme hirmu, kas teised ei lähe meist kui e-rahvast mööda! Muidugi on keeruline mõõta, kui suur e-rahvas keegi on, üheselt arusaadavad mõõdikud selle kohta puuduvad. 2011. aasta rahvaloendus andis aga meie arusaamisele e-rahvaks olemisest pigem kinnitust ja see on positiivne. Ning mitte ainult seepärast, et e-rahvas olla on uhke ja hea, vaid ka seepärast, et tõenäoliselt võimaldab e-loendusest aktiivne osavõtt järgmist loendust odavamalt ja tõhusamalt läbi viia.

Riike, kus rahva ja eluruumide loenduse 2010. aasta vóorus toimus ka e-loendus, ei ole maailmas palju. Teadaolevalt e-loendati Bulgaarias, Eestis, Hispaanias, Itaalias, Leedus, Liechtensteinis, Luksemburgis, Lätis, Poolas, Portugalis, Saksamaal, Slovakkias, Šveitsis, Tšehhis, Ungaris, Suurbritannias, Austraalias, Hongkongis, Kanadas ja Lõuna-Koreas.

Rahvaloenduse 2010. aasta vóoru lõplikud tulemused on maailmas veel kokku võtmata ning seepärast pole võimalik täpselt öelda, milline oli e-loendusest osavótu protsent riikides: andmed täpsustuvad ning allikad annavad veidi erinevaid tulemusi. Kindel on see, et e-loenduse aktiivsus oli kõige suurem Eestis ning kuna meie ülekaal oli mäekõrgune, siis ei kõiguta seda asetust tõenäoliselt ka ükski täpsustus. Kasutades allikana ÜRO ülevaadet (Overview ... 2012), saame joonisel 11 toodud tulemuse. Eriti hea meel on aga selle üle, et e-loendusest võeti aktiivselt osa kogu Eestis. Suurima ja väikseima e-loendusel osalenute protsendiga maakonna vahe oli küll 24 protsendipunkti, kuid ka kõige passiivsema e-loendusest osavóutuga maakond oleks riikide võrdluses väga kõrgel kohal. Maakondade e-loendusest osavótu aktiivsus on toodud joonisel 12.

Joonis 11. Rahva ja eluruumide loenduse 2010. aasta vooru e-loendusest osavõtu aktiivsus mõnedes riikides

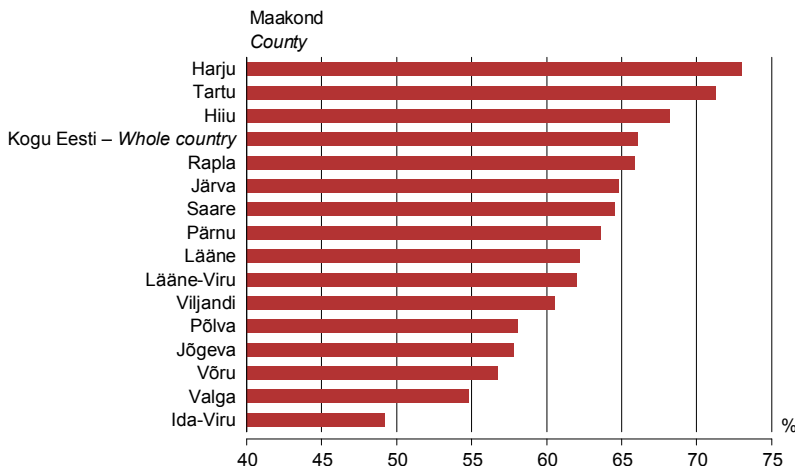
Figure 11. Participation in the e-census in the 2010 census round in selected countries

Allikas: ÜRO majandus- ja sotsiaalnõukogu
 Source: United Nations Economic and Social Council

Joonis 12. 2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse e-loendusest osavõtu aktiivsus Eesti maakondades, 2012

Figure 12. Participation in the e-census during the 2011 Population and Housing Census by county, 2012

Lõpetuseks

Need näited pole ainsad, kus saame rahvastikusündmustest positiivses võtmes rääkida. Kahjuks leidub ka näitajaid, mille pärast peame muret tundma.

Milles on aga rahvastikuarengu peamine probleem? Kindlasti on üheks tähtsamaks küsimuseks tasakaalu leidmine erinevate võimaluste vahel. ÜRO rahvastikudivisjoni, Eurostati ja ka Statistikaameti prognoosid näitavad Eesti rahvaarvu vähenemist järgmistel aastakümnetel. Praeguste ühiskonnaarengu hindamise kriteeriumide alusel – hinnatakse ju ainult kasvu! – ei ole tegemist positiivse trendiga. Tuleks pingutada, et trendi muuta või vähenemist pidurdada, aga tõenäosus, et Eestis õnnestub rahvaarvu vähenemise trendi muuta, on väike. Kus on tasakaalupunkt trendi muutmiseks tehtavate pingutuste ja trendiga kohanemise vahel? See on kogu Eesti ühiskonda puudutava arutelu teema, mille üks olulisemaid alateemasid on seotud võõrtöajõu sissetoomise ja eesti kultuuri jätkusuutlikkuse tagamisega.

Kindlasti on viimase rahvaloenduse teene, et rahvastikuteema on ühiskonnas tähelepanu pälvinud. Statistikaamet on rahvaloendusega oma peamise panuse – andmed rahvastikuarengu

kavandamise jaoks – andnud. Nüüd on ühiskonnaelu analüütikutel, arengu kavandajatel, otsustajatel võimalus neid andmeid kasutada, et nende põhjal paremaid otsuseid teha.

2011. aasta rahva- ja eluruumide loenduse lipukiri oli „Igaüks loeb!“. Sellest loosungist võiks saada Eesti arengu lipukiri vähemalt järgmise rahvaloenduseni, mis toimub suure tõenäosusega nüüd juba veidi vähem kui kümne aasta pärast. Eesti ei ole rahvaarvult suur. Tähtis on, et Eestis igaüht märgataks, igaühest hoolitaks, et meil kõigil oleks Eestis hea elada!

Igaüks loeb!

Allikad Sources

Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“. (2011). Kinnitatud Vabariigi Valitsuse poolt 28.04.2011.

Overview of the 2010 round of population and housing census in the United Nations Economic Commission for Europe region. (2012). United Nations. Economic and Social Council, 1 June.

A POSITIVE VIEW OF DEMOGRAPHIC TRENDS

Andres Oopkaup, Mihkel Servinski^a
Statistics Estonia

When population trends are discussed in Estonia, there tends to be a sense of worry: the population is decreasing and ageing, young people (but not only them) are moving abroad. But there are also positive demographic trends in Estonia which should make us proud.

Demographic trends are an important issue for any country. The 2011 Population and Housing Census put demographic matters firmly on the agenda in Estonia, but these discussions mostly express concern: the population is decreasing and ageing, and people are emigrating from Estonia. The end of the Estonian nation is sometimes mentioned as the worst case scenario. We cannot deny that the population is decreasing and ageing and that people are moving abroad. These are real facts that definitely need to be dealt with. But there are also demographic trends in Estonia that we want to discuss not as a way to divert attention away from more complex processes, but in order to show: it is possible to find positive aspects in demographic processes. Since the 2011 census, discussion of population trends has increased and is based on knowledge (i.e. facts). This is definitely a positive change, because problems cannot be solved until they have first been identified.

Estonia has one of the lowest infant mortality rates in Europe

Infant mortality rate, i.e. the number of deaths of children under one year of age during the year per 1,000 live births in the same year, is an ordinary indicator of health statistics. It characterises social development and reflects important trends in medicine, the economy, values and other areas. At the moment, Estonia has the third best infant mortality rate in the European Union (Figure 1, p. 6). Only Sweden and Finland are ahead of Estonia, and the gap with these countries is not big. Based on infant mortality (which is one of the important indicators of a country's development), Estonia is at the top and belongs among the Nordic countries, which is where we want to belong and whose level we want to achieve in case of many other indicators as well.

In case of infant mortality, our current position among European Union countries is not the only impressive thing – the long-term trend is also noteworthy. The journey from the starting point to the current good position has been remarkably complicated and has required a lot of effort. (Figure 2, p. 7)

Average life expectancy in Estonia is growing vigorously

Life expectancy at birth is the average remaining lifetime in years at age 0 (according to the life table) if mortality remains unchanged. At the moment, the value of this indicator in Estonia is not very good in the EU context: Estonia is not in the last place, but we are clearly among the outsiders (Figure 3, p. 7).

Nevertheless, there are positive aspects to this indicator as well. If we compare the increase in average life expectancy in the period between the 2000 and 2011 censuses, Estonia is the best-performing country in the European Union (Figure 4, p. 8). In case of such comparisons, it is often noted that it is easier to perform well when you have a lower starting position. That is certainly often true, but in this case Estonia's very good performance is a clear indication of the strong development in this country.

^a The article is based on the presentation made by Andres Oopkaup, the Director General of Statistics Estonia, at the launch of the Statistical Yearbook of Estonia on 26 July 2013.

Time will show whether Estonia is able to continue to raise life expectancy at this rate. It is clear that average life expectancy will continue to increase in Estonia over the next decades, according to Eurostat's latest population projection (which does not yet take into account to latest census results in Estonia) (Figure 5, p. 8).

Unfortunately, this rise in life expectancy does not significantly improve Estonia's position among European Union countries (Figure 6, p. 9; Figure 7, p. 9), but the gap between Estonia and the countries with the highest life expectancy at birth will diminish.

Ageing as a positive phenomenon

If a person knows anything about demographic trends in Estonia, they are guaranteed to know that the population is ageing. People usually believe that this is a very bad thing. Population ageing does certainly have its downsides, but ... Above, we talked about the increase in life expectancy. We have never met anyone who does not consider this a positive trend. But if the average life expectancy is increasing, it is inevitable that there is also an increase in the number of the elderly (e.g. the population aged 65 and older). It is not possible to simultaneously achieve an increase in average life expectancy and a decrease in the number of the elderly.

One of the main risks associated with population ageing is that the society will no longer be able to support the pensioners, to ensure the availability of medical care, to keep school premises in a good condition, and so on. In statistics, there is a quite simple indicator for measuring this capability – dependency ratio. It is an indicator that describes the age structure of the population. It shows the number of dependents (non-working-age persons) per 100 working-age persons. According to the Estonian Labour Force Survey, persons aged 15–64 are in the working age. We could argue whether people in Estonia should be considered to be in the working age right from age 15, but this does not matter much for further analysis, and the results and conclusion would not change if working age were to start from age 20, for example. If age 15–64 is the working age, the dependency ratio is calculated with the following formula: $((\text{population aged under 15} + \text{population aged 65 and older}) / \text{population aged 15–64}) \times 100$.

By using Eurostat's population projection, it is quite easy to calculate the dependency ratio in Estonia in 2060. Compared to today, the rise in the ratio is considerable and also frightening (Figure 8, p. 10). We have made some calculations to see what the dependency ratio would be if the working age were 15–74. The results can be seen in Figure 8. The dependency ratio would increase, but would basically remain on the current level (calculated for working age 15–64). If we can manage now, there is no reason why we should not be able to manage in 50 years' time. Could the working age actually be extended by ten years? Considering the projected increase in average life expectancy, many people will also be able to stay on the labour market for longer. It is unlikely that these additional years of life (speaking on average, of course) will be spent lying in a hospital.

Does this indicate that Estonia should raise the retirement age? The decision about raising the retirement age will be made by politicians; this matter is not within the competence of statisticians. At the same time, it is completely logical that output parameters are changed when input parameters change significantly.

The population's level of education – a prerequisite for moving higher in the value chain

The Europe 2020 strategy has set the target that at least 40% of 30–34-year-olds should have tertiary education (Doctoral, Master's, Bachelor's and diploma studies, professional higher education, or professional secondary education based on secondary education). The relevant indicator reflects level of education in the age group 30–34. Estonia has also set the target that 40% of 30–34-year-olds should have tertiary education by 2020 (Konkurentsivõime ... 2011). The situation in 2012 is illustrated by Figure 9 (p. 11). Based on this indicator, Estonia ranks in

the middle among European Union countries. This is not a bad result, considering that among the new Member States only Lithuania has a better result than Estonia. We are on the same level as Slovenia, Poland and Latvia, and ahead of the other new Member States.

Of course, Estonia still has a long way to go before we reach the level of the EU countries where the share of people with tertiary education is the highest. As statisticians, we can offer a recommendation as to where Estonia should begin the journey to the top.

In Estonia, the gender gap in education is bigger than in any other European Union country (Figure 10, p. 12). In 2012, in the age group 30–34, 50.4% of females and 28.1% of males had tertiary education. Thus the difference was 22.3 percentage points. Let's be glad that women in Estonia are well educated and let's help men in Estonia to diminish that gap.

Participation in the e-census as an illustration of e-Estonia

Estonian people are used to thinking that Estonia is an e-country. We have an e-state and a wide range of e-services. Sometimes we worry whether other countries are overtaking us in the e-race. It is, of course, difficult to measure a country's e-capability, as there are no uniform indicators in this area. However, the census reinforced the notion of e-Estonia, which is positive. Not only because we are proud to be e-Estonia, but also because the active participation in the e-census will probably help us to conduct the next census with lower costs and greater efficiency.

There are not many countries in the world that had an e-census in the 2010 census round. As far as we know, there was an e-census in Australia, Bulgaria, Canada, Czech Republic, Estonia, Germany, Hong-Kong, Hungary, Italy, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Poland, Portugal, Slovakia, South Korea, Spain, Switzerland and United Kingdom.

The final results of the 2010 census round are not available yet and thus we do not know the exact percentage of people that participated in the e-census in each of those countries – the data are being revised and different sources cite slightly different figures. It is certain that the participation rate in the e-census was the highest in Estonia, and since Estonia is so far ahead of others, our leading position is unlikely to be affected by the aforementioned revisions. The results based on the UN's overview (Overview ...) are outlined in Figure 11 (p. 13). We are especially happy to note that participation in the e-census was high all over Estonia. The difference between the counties with the highest and the lowest participation rate was 24 percentage points, but even the county with the lowest e-census participation rate would rank high in the international comparison. The participation rate in the e-census by county is outlined in Figure 12 (p. 13).

Conclusion

The examples given above are not the only positive aspects of demographic trends in Estonia. Unfortunately, there are also indicators where the results are not so positive.

In case of demographic developments, one of the central issues is finding the right balance between different opportunities. The projections of the United Nations Population Division, Eurostat and Statistics Estonia show that Estonia's population will continue to decrease in the coming decades. This is not a good thing according to the current criteria used to assess social trends (as these only value growth). It is important to make efforts to reverse or at least halt the trend, but the likelihood of reversing population decrease in Estonia is small. What is the right balance between trying to reverse a trend and adapting to it? This issue concerns the entire Estonian society and is related to other aspects, e.g. introduction of foreign labour and preservation of Estonian culture.

An important outcome of the latest census is definitely the fact that population issues have been subject to extensive public discussion. Statistics Estonia has made its main contribution – data for the planning of population development. Social analysts and the people who make plans and decisions have now the opportunity to use these data in order to make better decisions.

The slogan of the 2011 census was “Everyone counts!”. It should become the slogan for development in Estonia at least until the next population census, which will probably take place a little less than ten years from now. Estonia is a country with a small population. It is very important that everyone matters in Estonia, that everyone can live a good life here!

Everyone counts!

SISSERÄNNE EESTISSE 2000–2011

Alis Tammur, Koit Meres
Statistikaamet

Artikkel annab ülevaate 2011. aasta rahvaloenduse andmetel Eestis püsivalt elanud inimestest, kes on elanud vähemalt aasta välismaal. Käsitletakse ainult kahe viimase loenduse vahel – aastail 2000–2011 – toimunud rännet.

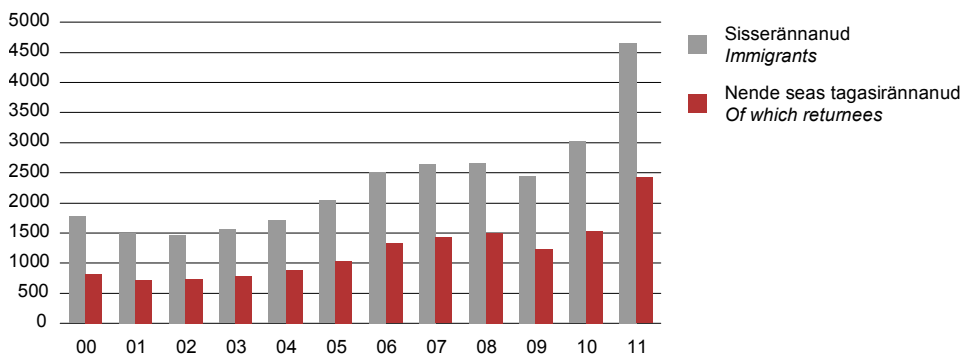
Artiklis on sisserännanud jaotatud kahte rühma: uued sisserännanud ja Eestist pärit n-ö tagasirännanud. Kahte rühma eristab konkreetne tunnus – sünnikoht. Kui inimene on sündinud Eestis, loetakse ta tagasirännanuks. Peamiseks andmeallikaks on rahvaloenduse andmebaas, kuid artikkel annab lühikese ülevaate ka tagasirännanute välismaal viibitud ajast, milleks on kasutatud rahvastikuregistri andmeid.

Sisseränne viimasel kümnendil

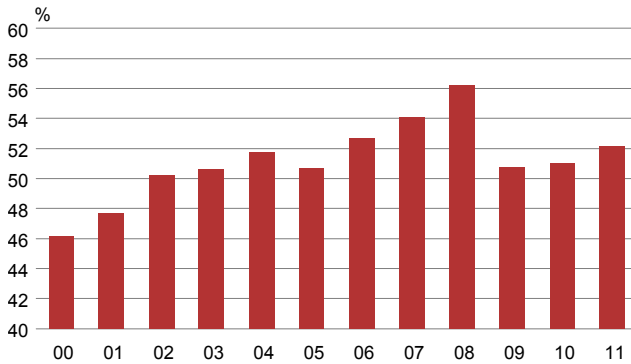
2011. aasta rahva ja eluruumide loendusel küsiti inimestelt, kas nad on kunagi elanud väljaspool Eesti Vabariiki pidevalt 12 kuud või kauem. Märkida tuli ainult oma viimase elukoha välisriik. Andmetest selgus, et 2011. aasta lõpu seisuga elas Eestis 28 000 inimest, kes olid viimase 11 aasta jooksul tulnud Eestisse elama mõnest välisriigist (joonis 1). Neist 14 400 (51%) olid Eestis sündinud ehk tagasirännanud.

Joonis 1. Eestisse sisserännanud, 2000–2011

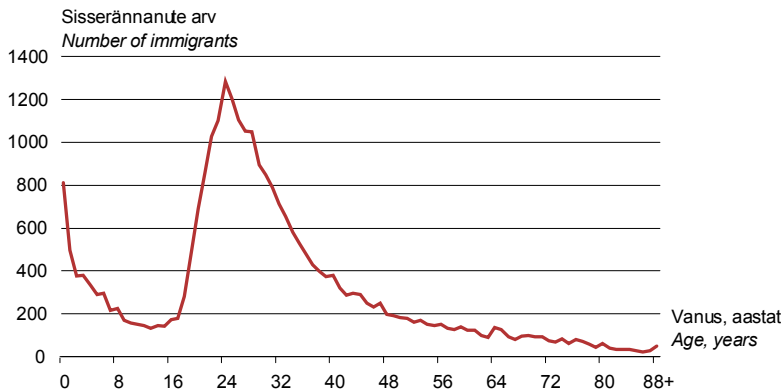
Figure 1. Immigrants to Estonia, 2000–2011

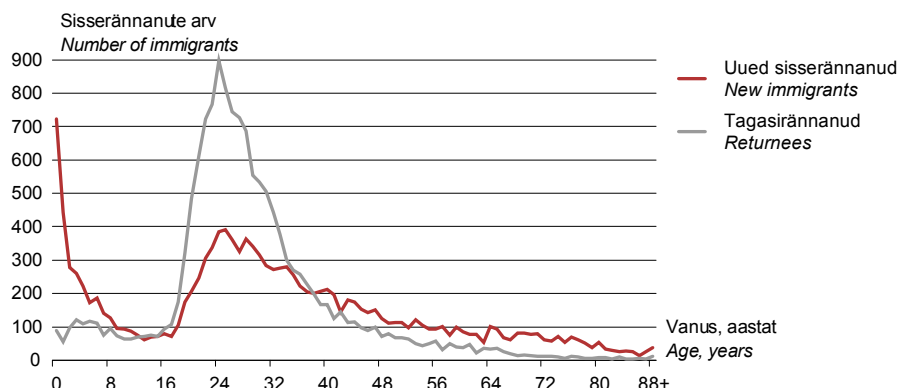
Tagasirännanute osatähtsus kõigi sisserännanute hulgas ja nende arv on peaaegu kogu perioodi jooksul kasvanud (joonised 1 ja 2). Sarnaselt kasvav on jooksva statistika põhjal olnud ka Eesti väljarände trend, aga arvuliselt on lahkujaid olnud saabujatest enam. Aegreas eristub 2009. aasta, mil majanduskriis oli haripunkti. Siis saabus Eestisse elama vähem inimesi ja ka tagasirännanute osatähtsus oli väiksem kui eelnenud aastal. Järgmistel aastatel on trend jällegi kasvav olnud. Otseselt ei saa öelda, et viimaste aastate Eestisse tagasirännanute väiksem osatähtsus majandustõusu ajaga võrreldes oleks halb näitaja, sest arvuliselt on tagasirännanute hulk tublisti suurenenud. Lihtsalt suurenenud on ka uute sisserännanute hulk, mis võib tuleneda ühelt poolt Eesti riigi maine tõusust sisserändajate silmis, teiselt poolt aga sellest, et kasvanud on tagasirännanute välismaal sündinud laste arv.

Joonis 2. Tagasirännanute osatähtsus sisserrändes, 2000–2011*Figure 2. Share of returnees in immigration, 2000–2011*

Vaadates inimese vanust sisserrände aastal, moodustuvad järgmised rühmad: enamus saabunuid oli saabumise ajal 20. eluaastates, 30. eluaastates inimeste vanuserühmas vähenes saabujate hulk kiiresti vanuse kasvades ja 41–65-aastaste saabujate arv kahanes vanuse kasvades samuti, kuid aeglasemalt (joonis 3). Eraldi oli näha ka laste ränne. Kõige rohkem saabus alla aastaseid lapsi, 1–6-aastaseid saabus vanuse kasvades Eestisse elama järjest vähem. Kooliealiste vanuserühmas on rändeaktiivsus väga madal võrreldes nooremate ja vanemate vanuserühmadega.

Joonis 3. Sisserrännanud vanuse järgi, 2000–2011*Figure 3. Immigrants by age, 2000–2011*

Tagasirännanute ja uute sisserrännanute vanusjaotus on erinev (joonis 4). Peamine erinevus on eelkooliealiste laste rohkus uute sisserrännanute hulgas. See tuleneb ilmselt sellest, et Eestisse tagasi elama asuvad pered võtavad kaasa oma välisriigis sündinud väikesed lapsed. Vaadeldaval kümnendil on sisserrännanud laste hulk suurenenud: nt 2000. aastate teises pooles on alla aastaseid lapsi sisserrännanute hulgas palju rohkem kui perioodi alguses.

Joonis 4. Tagasirännanute ja uute sisserrännanute vanusjaotus, 2000–2011*Figure 4. Age distribution of returnees and new immigrants, 2000–2011*

Soo järgi vaadates seisneb peamine erinevus selles, et uute sisserrännanute hulgas on naised elukohariiki vahetades natuke nooremad kui mehed. Seetõttu on 20. eluaastates sisserrännanute hulgas enam naisi ning 30. ja 40. eluaastates sisserrännanute seas rohkem mehi. Pensionealiste hulgas on jällegi naiste osatähtsus suurem, kuid see on peamiselt seletatav naiste pikema elueaga enamikus riikides, millest tulenevalt naisi lihtsalt ongi nendes vanuserühmades meestest rohkem. Tagasirännanute hulgas soolisi erinevusi ei ole.

Sisserrände lähteriigid

Sisserrände puhul on üheks vägagi oluliseks näitajaks riik, kust saabutakse. Maailma ajalugu on näidanud, et suur osa elukohavahetusi toimub parema elatustaseme ja elutingimuste suunal (Boyle jt 1998; Castles jt 2009). Seetõttu liigutakse tihti majanduslikult paremal järjel olevatesse riikidesse, seda tehakse tihti isegi lähedaste inimeste, tuttava kultuuriruumi ja ühiskondliku positsiooni kaotamise hinnaga. Nõukogude Liidu perioodil oli Eesti selge sihtkohariik teiste liiduvabariikide jaoks. Seetõttu on meil siiani palju möödunud sajandi keskelt kuni Eesti taasiseseisvumiseni Eestisse saabunud peamiselt vene/slaavi päritolu, sisserrännanuid. Seoses taasiseseisvumise ja piiride avanemisega võrreldakse Eestit laiemalt maailma ja naaberriikidega. Selles konkurentsisis on Eesti koht pigem tagasihoidlik ja me oleme muutunud sihtkohariigist lähteriigiks. Samas on endiselt säilinud huvi Eesti vastu idast tulijatel, mistõttu ongi sisserrändes väga oluline eristada tagasirännanuid uutest sisserrännanutest.

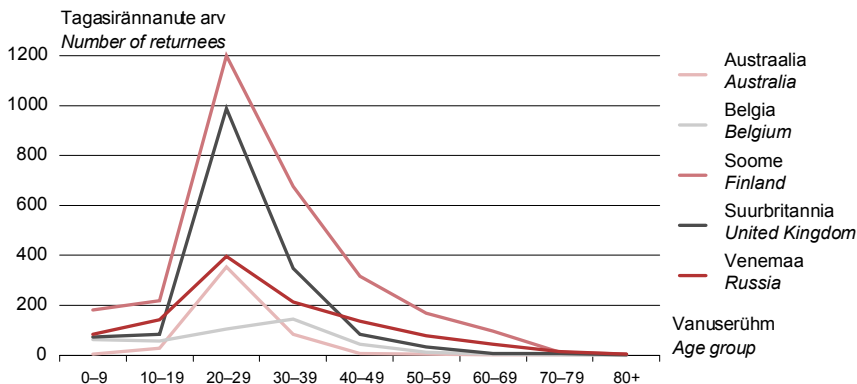
Tagasirännanute peamiseks lähteriikideks on riigid, kuhu enamasti Eestist ka välja rännatakse, nagu Soome, Suurbritannia ja USA, mis on kas keeliliselt ja/või füüsiliselt kõige lähemad sihtkohad (tabel 1). Neist riikidest on saabunud üle 40% kõigist tagasirännanutest. Ligi 70% kõigist tagasirännanutest on saabunud Euroopa Liidu riikidest. Tagasirännanute peamised lähteriigid peale Venemaa on meist tunduvalt kõrgema elatustasemega. Venemaaga seovad meid mitmed ajaloolised sidemed.

Tabel 1. Tagasirännanute ja uute sissrerännanute peamised lähteriigid, 2000–2011
Table 1. Main source countries of returnees and new immigrants, 2000–2011

Riik <i>Country</i>	Tagasirännanud <i>Returnees</i>	Riik <i>Country</i>	Uued sissrerännanud <i>New immigrants</i>
Soome <i>Finland</i>	2 874	Venemaa <i>Russia</i>	4 903
Suurbritannia <i>United Kingdom</i>	1 626	Soome <i>Finland</i>	1 461
USA <i>USA</i>	1 412	Ukraina <i>Ukraine</i>	1 195
Venemaa <i>Russia</i>	1 112	Läti <i>Latvia</i>	685
Saksamaa <i>Germany</i>	998	USA <i>USA</i>	540
Rootsi <i>Sweden</i>	881	Suurbritannia <i>United Kingdom</i>	510
Iirimaa <i>Ireland</i>	807	Saksamaa <i>Germany</i>	464
Austraalia <i>Australia</i>	491	Rootsi <i>Sweden</i>	324
Belgia <i>Belgium</i>	428	Valgevene <i>Belarus</i>	312

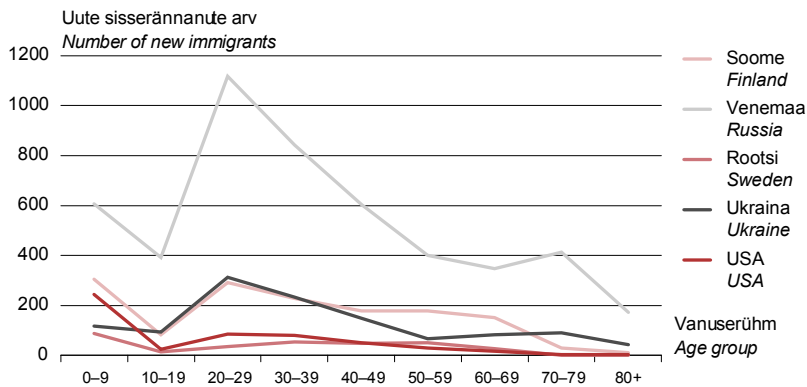
Uutest sissrerännanutest ligi kolmandik tuleb Venemaalt. Teiste meist majanduslikult halvemas olukorras olevate riikide kõrval on esikümnes aga ka mitmed n-ö tagasirände sihtkohad. Sellele tendentsile heidab valgust, kui vaadata tagasirännanuid vanuse järgi.

Vaadates peamistest lähteriikidest tulnute vanuskoosseisu, siis osadest riikidest saabunud erinevad tüüpilisest tagasitulijast, kes on 20. eluaastates noor. Venemaalt ja Rootsist on tagasi tulnud mõnevõrra rohkem vanemaid, isegi üle 60-aastaseid inimesi. Belgiast tagasirännanud on enamasti hoopis 30. aastates ning seetõttu on neil teistest enam lapsi kaasas olnud. Austraaliast tagasitulnud on keskmisest nooremad. Suurbritanniast ja USA-st on tagasi tulnud põhimõtteliselt sarnases vanuses inimesed, Suurbritanniast tuli 20. eluaastates noori arvuliselt enam. Joonisel 5 on valik riike koos tagasirännanute vanusjaotusega

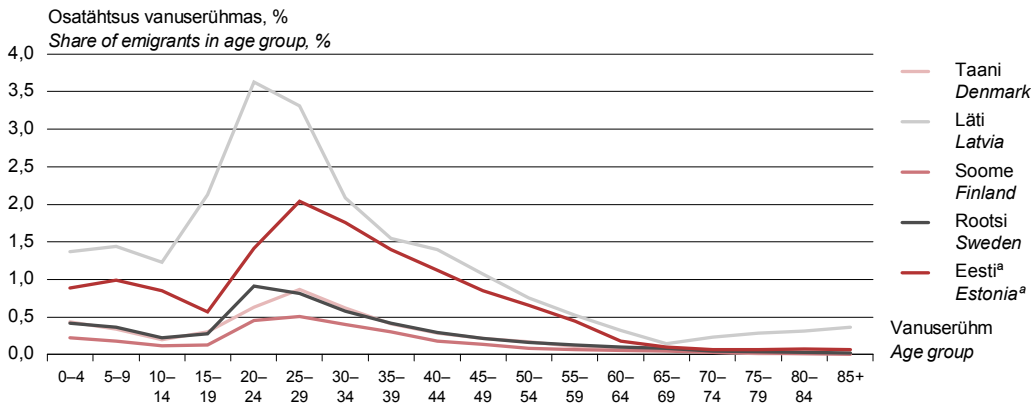
Joonis 5. Tagasirännanute vanusjaotus lähteriigi järgi, 2000–2011
Figure 5. Age distribution of returnees by source country, 2000–2011

Uued sisse­rändajad on enamuses 20. eluaastates, kuid peaaegu sama palju on ka kuni 9-aastaseid lapsi (joonis 6). Endise Nõukogude Liidu aladelt, eriti Venemaalt, Ukrainast ja Valgevenest saabunute hulgas on laste osatähtsus väiksem. See-eest on nendest riikidest saabunute hulgas näha teist rände aktiivsuse kasvu üle 70-aastaste inimeste seas. Ilmselt on tegemist lastele järele tulnud vanematega ehk perede ühinemisega. Nii Soomest, USA-st, Suurbritanniast, Saksamaalt kui ka Rootsist on kõige rohkem tulnud kuni 9-aastaseid lapsi, kes on ilmselt tagasirännanute välismaal sündinud järeltulijad. Rootsist on teistega võrreldes enam tulnud ka 40–70-aastaseid. Soo järgi vaadates on näha, et idast on tulnud rohkem naisi ning Euroopast ja USA-st mehi.

Joonis 6. Uute sisse­rännanute vanusjaotus lähteriigi järgi, 2000–2011
Figure 6. Age distribution of new immigrants by source country, 2000–2011

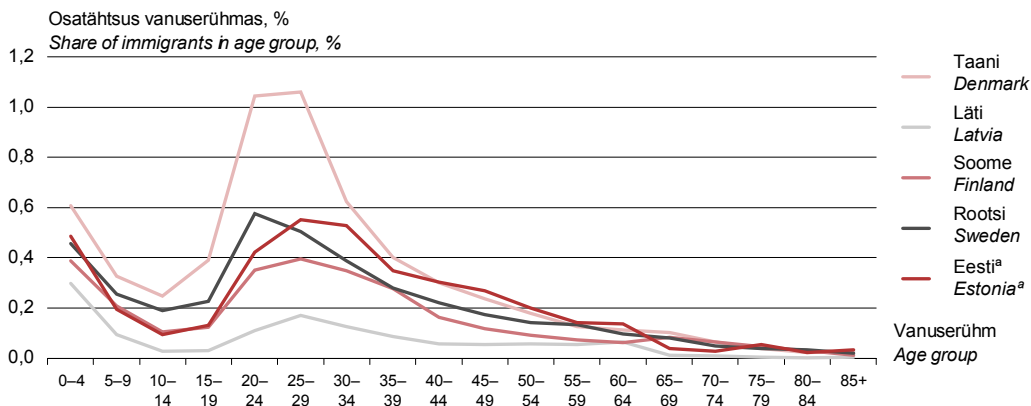

Välja-, sisse- ja tagasiränne toimub ka Eestist majanduslikult arenenumates riikides. On loomulik, et inimesed tahavad kogemusi omandada või muudel põhjustel mõneks ajaks või päriks elukohariiki muuta. Järgmisena on vaadatud mõne Euroopa riigi kodanike välja- ja sisse­rännet 2011. aasta jooksva statistika andmete põhjal (joonised 7 ja 8). Eesti andmed on joonisel 2012. aasta kohta, sest siis oli registreeritud ränne suurem ja ilmselt arviliselt lähemal tegelikkusele, sest välisränne on meil väga alaregistreeritud. Joonistelt on näha, et kõigis riikides on rände aktiivsus kõige suurem 20. eluaastates noorte hulgas ja et sisse­rändes on suur kuni 4-aastaste laste osatähtsus. Lätist läks 20–29-aastastest oma riigi kodanikest 2011. aastal välja 3,5% ja tagasitulnute osatähtsus samas vanuserühmas oli 0,1%. Positiivne rändesaldo oli oma riigi kodanike välisrändes vaid Taanil (tabel 2). Soome jäi paarisaja inimesega miinusesse. Vaadeldud Euroopa riikides oli oma kodanike kadu ehk rändesaldo kordaja 2011. aastal enamasti alla 0,1%, v.a Lätis ja Leedus, kus see oli üle 1%.

Joonis 7. Oma riigi kodanike väljaränne vanuserühma ja rände aktiivsuse järgi mõnedes Euroopa riikides, 2011
Figure 7. Emigration of own citizens by age group and share of emigrants in selected European countries, 2011

^a 2012. aasta andmed

^a 2012 data

Allikas/Source: Eurostat

Joonis 8. Oma riigi kodanike sissreränne vanuserühma ja rände aktiivsuse järgi mõnedes Euroopa riikides, 2011
Figure 8. Immigration of own citizens by age group and share of immigrants in selected European countries, 2011

^a 2012. aasta andmed

^a 2012 data

Allikas/Source: Eurostat

Viimase rahvaloenduse andmetel oli Eestisse saabunute hulgas kõige enam Eesti kodanikke (kokku 17 000 isikut), järgnesid Vene kodanikud (4000 isikut). Soome ja Ukraina kodakondsusega isikuid oli saabunud 1000 ringis. Euroopa Liidu (v.a Eesti) ja teiste riikide (v.a Venemaa) kodanikke oli kumbagi saabunud natuke üle 3000. Tagasirännanute 94,8% olid Eesti kodanikud (joonis 9) ja 2,7% Vene kodanikud. Uutest sissrerännanute 28% olid Eesti kodakondsusega (neist 30% alaealised). Vanuse järgi vaadates oli tagasirännanud isikute enamikus vanuserühmades suhteliselt ühtlaselt üle 90% inimesi Eesti kodanikud. Uute sissrerännanute hulgas oli kuni 4-aastaste laste seas Eesti kodakondsusega isikuid peaaegu kolm korda keskmisest rohkem. See kinnitab veel kord, et tagasirännanute välismaal sündinud lapsed moodustavad olulise osa uutest sissrerännanute.

Tabel 2. Oma riigi kodanike rändesaldo ja selle kordaja mõnedes Euroopa riikides, 2011
Table 2. Net migration of own citizens and net migration coefficient in selected European countries, 2011

Riik	Oma kodanike rändesaldo <i>Net migration of own citizens</i>	Rändesaldo kordaja, % <i>Net migration coefficient, %</i>	Country
Taani	3 230	0,062	Denmark
Soome	-261	-0,005	Finland
Saksamaa	-22 611	-0,030	Germany
Belgia	-5 177	-0,053	Belgium
Rootsi	-6 891	-0,078	Sweden
Austria	-6 992	-0,094	Austria
Suurbritannia	-70 299	-0,121	United Kingdom
Eesti ^a	-7 091	-0,638	Estonia ^a
Leedu	-37 493	-1,210	Lithuania
Läti	-25 040	-1,407	Latvia

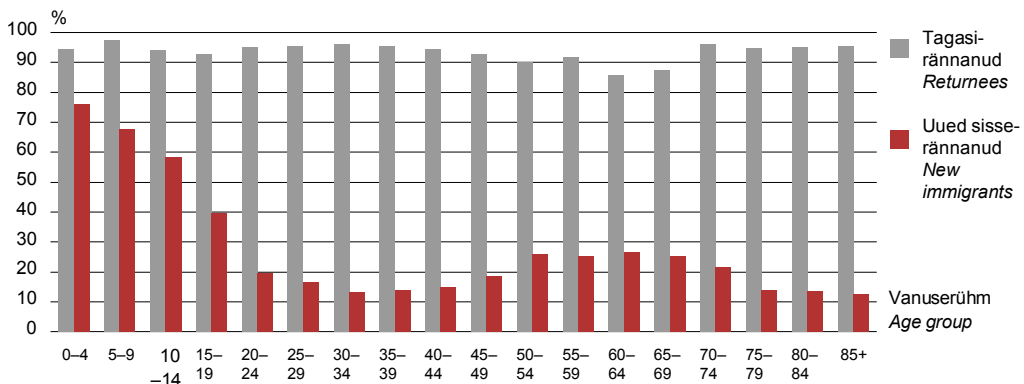
^a 2012. aasta andmed

^a 2012 data

Allikas/Source: Eurostat

Joonis 9. Eesti kodakondsusega isikute osatähtsus uute sisserrännanute ja tagasirännanute seas, 2011

Figure 9. Share of persons with Estonian citizenship among new immigrants and returnees, 2011

Välismaal viibimise kestus

Kõrvutades rahvaloenduse andmeid rahvastikuregistri andmetega, püüdsime aru saada, kui pikk oli tagasirännanute välismaal viibimise aeg. Nende kahe andmeallika kasutamisel ühes uuringus tuleb kindlasti arvestada andmekogude erineva otstarbe ja sellest tuleneva erineva kvaliteediga. Elukoht registreeritakse tihti hiljem, kui toimub tegelik elukohavahetus või see jääb üldse registreerimata: hinnanguliselt moodustab registreeritud välisränne u 45% kogu välisrändest (Tiit 2013). Vahel võib juhtuda, et asjaajamiste tõttu võib vajalikuks osutuda end vahepeal korra Eestisse ja siis jälle välja registreerida, mistõttu on suhteliselt palju ka selliseid inimesi, kes on viimasel kümnendil korduvalt välismaal viibinud. Seetõttu tuleb järgmistel andmete juures arvestada, et välismaal viibimise tegelik kestus on ilmselt pigem pikem (tabel 3).

Tabel 3. Tagasirännanute välismaal viibimise kestus, 2000–2011

Table 3. Length of period spent abroad by returnees, 2000–2011
(protsenti – percentages)

	Mehed Males	Naised Females	Kokku Total	
Alla aasta	28,2	36,1	31,5	Under a year
1–2 aastat	22,9	21,4	22,3	1–2 years
2–3 aastat	15,3	14,3	14,9	2–3 years
3–5 aastat	20,1	17,8	19,2	3–5 years
Üle 5 aasta	13,5	10,4	12,2	More than 5 years

Tabelist on näha, et umbes pooled inimesed viibivad välismaal kuni kaks aastat, ligi kolmandik aga kauem kui kolm aastat. Naised on meestest sagedamini lühikest aega välismaal ja üle kolme aasta on välismaal elanud vaid veerand tagasirännanud naistest, samal ajal, kui meestest on seda teinud kolmandik.

Tagasirännanute sotsiaal-majanduslikud tunnused

Järgmisena on antud ülevaade tagasirännanutest, sellest, millistesse sotsiaal-majanduslikesse rühmadesse nad kuuluvad võrrelduna kogurahvastikuga. Vaatluse all on ainult tööeline (20–74-aastased) osa rahvastikust. Vanust on arvestatud loendusmomendi seisuga.

Üheks suurt huvi pakkuvaks tunnuseks on välismaale minevate inimeste haridustase. Räägitakse ajude äravoolust ja talentide koju kutsumisest. Aga kui suur osatähtsus rändes on siiski haritud tööjõu liikumisel? See andmestik lubab järeldusi teha peamiselt tagasi tulnud inimeste põhjal. Kõige suurem erinevus tagasirännanute ja üldiselt Eestis elavate inimeste puhul on kõrghariduses. Tagasirännanute hulgas on kõigis vanuserühmades tunduvalt enam kõrgharidusega inimesi (tabel 4). Erinevus on keskmiselt 10% piires, 35–39-aastaste hulgas isegi peaaegu 20%. Kolmekümnendates eluaastates tagasirännanutel on kõrgharidus ligi 60%-l, samal ajal on kogurahvastikus see näitaja umbes 40%. Üle 60-aastaste vanuserühmas on samuti tunduvalt rohkem neid kõrgharidusega inimesi, kes on mõnda aega välismaal elanud. Üldiselt selles vanuserühmas kõrgharidusega inimeste osatähtsus järsult langeb. Seda, miks 20–29-aastaste tagasirännanute seas on kõrgharidusega inimeste osatähtsus suurem kui kogurahvastikus, seletab ilmselt välismaal kõrgharidust omandamas käimine. Kuid ka teiste vanuserühmade puhul on kõrgharidusega inimeste osatähtsus keskmisest suurem, mis näitab, et vähemalt see osa rändavast rahvastikust, kes tagasi tuleb, on rohkem haritud. Kõige väiksem on erinevus üldkeskharidusega inimeste hulgas, ülejäänud haridustasemetega (üldpõhiharidus või madalam ja keskharidus koos kutsega) inimesi on tagasirännanute hulgas mõnevõrra vähem kui kogurahvastikus.

Tabel 4. Kogurahvastik ja tagasirännanud haridustaseme järgi, 2011

Table 4. Total population and returnees by educational attainment, 2011
(protsenti – percentages)

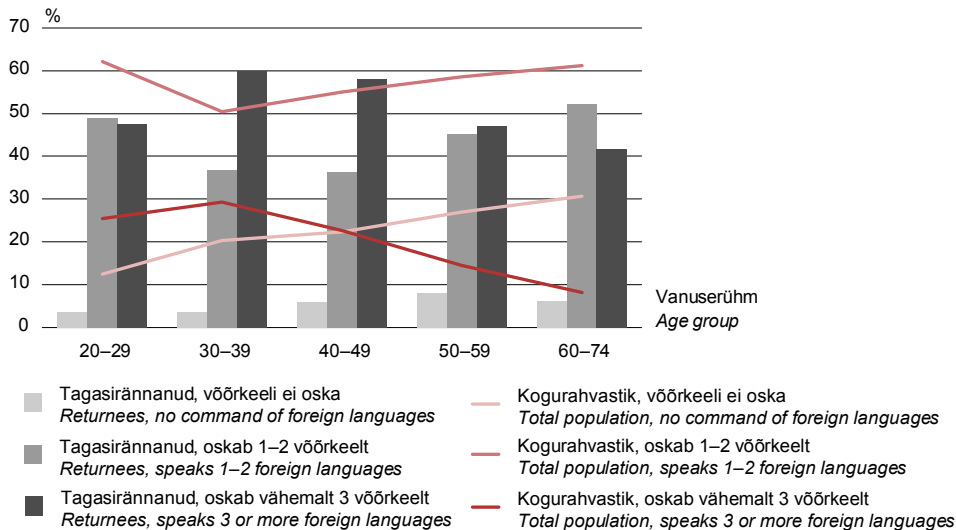
Vanuse- rühm Age group	Tagasirännanud Returnees				Kogurahvastik Total population			
	Üldpõhiharidus või madalam Lower secondary or lower	Üldkesk- haridus Upper secondary	Keskharidus ja kutse Upper secondary with vocational education	Kõrgharidus Higher education	Üldpõhiharidus või madalam Lower secondary or lower	Üldkesk- haridus Upper secondary	Keskharidus ja kutse Upper secondary with vocational education	Kõrgharidus Higher education
20–24	17,9	44,6	13,7	22,4	19,8	38,9	26,2	13,0
25–29	10,6	22,3	21,4	44,5	15,3	19,8	27,4	33,9
30–34	7,1	15,4	17,3	58,2	14,3	17,2	20,5	42,3
35–39	4,9	14,7	19,1	58,6	11,8	17,2	26,1	39,4
40–49	3,5	15,9	26,0	52,9	6,0	18,1	32,1	40,2
50–59	4,3	17,1	26,4	47,7	6,8	18,4	29,1	39,2
60–74	8,5	15,3	21,7	49,4	18,7	16,9	22,1	31,7

Loendusel küsiti ka inimeste peamist elatusallikat. Võrreldes tagasirännanuid selle näitaja põhjal, selgus, et nooremas tööeas (20–29-aastased) tagasirännanute hulgas oli keskmisest enam peamiseks elatusallikaks palk. 20–24-aastase seas oli palk peamiseks elatusallikaks lausa 50,5%-l. Kogurahvastikus oli peamiselt palgatulust elavate osatähtsus selles vanuserühmas 7% väiksem. 30-aastaste ja vanemate hulgas oli palgast elatuvaid tagasirännanuid kogurahvastikuga võrreldes paari protsendipunkti võrra vähem. Ettevõtlusest, talupidamisest või äritegevusest saadavast tulust elatuvate osatähtsus oli kõigis vanuserühmades suurem tagasirännanute hulgas, kokku oli see tagasirännanute seas 4,8% ja kogurahvastikus 3%. Töövõimetuspensionist elavate inimeste osatähtsus oli aga tagasirännanute seas igas vanuserühmas umbes 2% väiksem kui kogurahvastikus.

Suur erinevus on ka võõrkeelte oskuses. 20–74-aastastest Eesti püsielanikest 78% luges ennast mõnda võõrkeelt oskavaks, mingi aja välismaal elanutest oskas mõnda võõrkeelt aga 95%. Joonisel 10 on näha, et vanuse järgi vaadates on keelteoskuse kõverad tagasirännanutel ligilähedased kogurahvastiku omaga, kuid osatähtsusest on erinevused suured. Kui näiteks enam tagasirännanuid oskab rahvaloendusel nõutud tasemel vähemalt kolme võõrkeelt, siis keskmine Eesti elanik oskab enamasti ühte või kahte võõrkeelt. Ka eesti keele oskus on tagasirännanutel parem, kui Eestis keskmiselt. Eesti keelt ei oska umbes 5% tagasirännanutest, üldiselt aga ei oska eesti keelt 17% rahvastikust, nende hulgas eriti vanemaealised. Üle 60% nendest tagasirännanutest, kes ei osanud eesti keelt, oli saanud endise Nõukogude Liidu territooriumilt.

Joonis 10. Võõrkeelte oskus tagasirännanute seas ja kogurahvastikus 2011

Figure 10. Command of foreign languages among returnees and the total population, 2011

Perekonnaseisult on kuni 40-aastased tagasirännanud inimesed kogurahvastikuga võrreldes keskmisest sagedamini vallalised, vanemaealiste tagasirännanute hulgas on aga vallalisi vähem kui kogurahvastikus. Samal ajal on tagasirännanud kõigis vanuserühmades enam vabaabielus. Abielus inimesi on kogurahvastiku hulgas rohkem kui tagasirännanute seas, seda eriti üle 40-aastaste puhul. Üle 50-aastaste tagasirännanute seas on jällegi rohkem leskesid, kui keskmiselt Eesti elanike hulgas. Kokkuvõttes võib öelda, et kui nooremate inimeste perekonnaseisu näitajad ei erine tagasirännanutel eriti kogurahvastiku näitajatest, siis üle 40-aastased on Eestis keskmiselt suurema tõenäosusega suhtes (abielus või vabaabielus) kui tagasirännanud.

Kokkuvõte

Rahvaloenduse andmete põhjal saab välismaal elamist veelgi põhjalikumalt uurida, see on vaid esmane ülevaade. Aga juba selle töö tulemused näitavad või kinnitavad konkreetseid tendentse. Kuigi Eesti rahvastik väheneb nii negatiivse loomuliku iibe kui ka välisrände tõttu, on meil päris palju inimesi, kes on otsustanud tagasi Eestisse kolida. Paljud sisserännanud on Eestis sündinud vanemate välismaal sündinud lapsed ja oma lapsega nende esimestel eluaastatel kodumaale naasmine on praegu kasvav trend. Samas ei ole täpselt teada, kuivõrd kasvav trend võib olla oma lastega välismaale jäämine, sest ka väljaränne kasvab. Kuigi täpselt ei ole teada, millise haridusega on Eestist lahkujad või paljud neist lähevadki selleks, et mujal haridus saada, on hea see, et tagasirändajad on keskmisega võrreldes kõrgemalt haritud. Järelikult pakub ka Eesti tööjõuturg neile uusi huvitavaid võimalusi. Niisuguste heade sõnumite juures ei tohi siiski ära unustada, et meie ränne on endiselt tugevalt negatiivne.

Allikad

Sources

Boyle, P., Halfacree, K., Robinson, V. (1998). Exploring Contemporary Migration. Pearson education limited. Essex, UK.

Castles, S., Miller, M. (2009). The Age of Migration, 4th edition. Palgrave Macmillan. Hampshire, UK.

Tiit, E-M. (2013). Eesti rahvastik REL 2011 andmetel. Vabariigi Presidendi mõttekoda, 9. aprill 2013.

IMMIGRATION TO ESTONIA IN 2000–2011

Alis Tammur, Koit Meres
Statistics Estonia

The article provides an overview of permanent residents of Estonia who have lived permanently abroad for at least a year, based on the data of the 2011 Population and Housing Census. The authors focus on migration between the two previous censuses, i.e. the period 2000–2011.

In the article, immigrants have been divided into two groups: new immigrants and returnees (former residents returning to Estonia). The two groups are distinguished by a specific variable – place of birth. If a person was born in Estonia, he/she is considered a returnee. The main data source is the census database, but the article also relies on data of the Population Register to briefly outline the length of the period that returnees spent abroad.

Immigration in the last decade

In the 2011 Population and Housing Census, respondents had to state whether they had resided permanently outside of the Republic of Estonia for 12 months or more. If yes, they were asked to specify only the most recent country of residence outside Estonia. The data show that, as at the end of 2011, there were 28,000 people in Estonia who had moved to Estonia from a foreign country within the previous 11 years (Figure 1, p. 19). 14,400 (51%) of them had been born in Estonia, meaning that they were returnees.

The share of returnees among all immigrants and the number of returnees have increased over almost the entire period considered (Figure 1, p. 19; Figure 2, p. 20). Based on current statistics, a similar upward trend has been recorded in the number of emigrants from Estonia, but their number has been bigger than the number of immigrants. 2009, the hardest year of the economic crisis, stands out in the time series. In 2009, there were fewer immigrants to Estonia and the share of returnees was also smaller than in the previous year. In the following years, these figures have been on the rise again. In recent years, the share of returnees has been smaller than in the boom years, but we cannot say that the situation is bad, because there has been a vigorous increase in the number of returnees. There has simply been a simultaneous increase in the number of new immigrants, which could be the result of Estonia's improved reputation as a destination country, on the one hand, and related to the increased number of children born to returnees during their stay abroad, on the other hand.

Based on a person's age in the year of immigration, the following groups can be identified. Most of the immigrants were in their 20s at the time of immigration. In case of persons aged 30–39, the number of immigrants decreased rapidly with age. In the age group 41–65, the number of immigrants also decreased with age, but at a slower rate (Figure 3, p. 20). Children's migration can also be outlined. Among the children immigrating to Estonia, the biggest share was held by children aged under one year of age, while the number of immigrants aged 1–6 decreased gradually proportional to age. In case of school-aged children, there are much fewer migrants compared to younger and older age groups.

The age structure of returnees and new immigrants is different (Figure 4, p. 21). The main difference is the large amount of pre-school children among new immigrants. This is probably related to the fact that families returning to Estonia come with their small children who were born in a foreign country. In 2000–2011, there has been an increase in the number of immigrating children: for example, in the second half of the 2000s, children aged under one year have held a much bigger share among immigrants than in the first half of the decade.

When we consider sex, the main difference is that, among new immigrants, women are slightly younger than men at the time of immigration. Therefore, women dominate among immigrants

who are in their 20s, while men dominate among immigrants who are in their 30s and 40s. Among persons in pensionable age, women hold a bigger share, but this can mostly be explained by women's higher life expectancy in most countries. As a result, women simply outnumber men in these age groups. In case of return migration, there are no significant differences in the share of male and female returnees.

Source countries in immigration

In case of immigration, a very important indicator is the source country. A great deal of immigrants change their country of residence in pursuit of a better standard of living and better living conditions (Boyle et al. 1998; Castles et al. 2009). Thus, people usually move to countries with better economic conditions, often leaving behind their loved ones, a culture they are familiar with, and an established social position. During the Soviet era, Estonia was a clear destination country for other socialist republics. As a result, Estonia still has a large number of immigrants of mainly Russian/Slavic origin who arrived between the middle of the 20th century and the restoration of Estonia's independence. Now that Estonia has restored its independence and the borders are open, Estonia can be compared to other countries and its neighbours. In this context, Estonia has a modest role and has become a source country instead of a destination country. At the same time, immigrants from the east still have an interest in Estonia, which is why it is so important to distinguish returnees from new immigrants.

In case of returnees, the main source countries are the same countries that Estonian residents mostly emigrate to – e.g. Finland, United Kingdom, USA – and which are the closest destinations linguistically and/or physically (Table 1, p. 22). Over 40% of all returnees have arrived from those countries. Nearly 70% of all returnees have come from European Union countries. The main source countries of returnees, except for Russia, have a much higher standard of living than Estonia. In case of Russia, there are various historical connections.

About a third of the new immigrants come from Russia. Next to other countries that have worse economic conditions than Estonia, the top ten also includes several countries that are top source countries for returnees. This trend can be analysed by looking at the age of the returnees.

The age distribution of returnees from the main source countries shows that in case of some countries the returnees do not match the typical returnee profile (a person in their 20s). Among the returnees coming from Russia and Sweden, there is a slightly bigger share of older people, some even aged over 60. On the other hand, most of the returnees coming from Belgium are in their 30s and thus often have more young children than returnees from other countries. The returnees from Australia are younger than the average. The returnees coming from the United Kingdom and USA are basically at a similar age, although the number of returnees in their 20s from the United Kingdom was bigger. Figure 5 (p. 22) shows the age distribution of returnees from selected countries.

Most of the new immigrants are in their 20s, but children aged 0–9 hold an almost similar share (Figure 6, p. 23). The share of children is smaller among immigrants from the former Soviet Union, especially Russia, Ukraine and Belarus. On the other hand, a second peak of migration can be noticed in case of immigrants from these countries: persons aged 70+. These are likely to be parents who are coming to live with or near their children. In case of new immigrants from Finland, USA, United Kingdom, Germany and Sweden, the biggest share is held by children aged 0–9 – most likely to be the foreign-born children of returnees. In case of Sweden, immigrants aged 40–70 hold a bigger share compared to other source countries. Analysis by sex shows that women dominate in immigration from the east and men dominate in immigration from Europe and USA.

Emigration, immigration and return migration occur also in countries that are economically more developed than Estonia. It is natural that people want to gain experience or change their country of residence for other reasons (either temporarily or permanently). Next, we look at emigration and immigration in selected European countries based on current statistics for 2011 (Figure 7, p. 24; Figure 8, p. 24). In case of Estonia, the data refer to 2012, because that year registered

migration was bigger and probably more close to the reality, as emigration is quite under-registered in Estonia. Figures 7 and 8 show that, in all countries, migration is the most common among people aged 20–29 and that children aged 0–4 hold a large share among immigrants. In Latvia, 3.5% of citizens in the age group 20–29 emigrated in 2011 and the share of returnees in this age group was 0.1%. Only Denmark had positive net migration of own its citizens (Table 2, p. 25). In Finland, net migration was negative by a few hundred people. In the European countries considered, the loss of citizens – i.e. net migration coefficient – was mostly below 0.1% in 2011, except for Latvia and Lithuania where it was above 1%.

According to the 2011 census, Estonian citizens held the biggest share among immigrants to Estonia (17,000 persons in total), followed by Russian citizens (4,000 persons). About 1,000 Finnish citizens and 1,000 Ukrainian citizens had immigrated to Estonia. The number of citizens from the European Union (excl. Estonia) and the number of from other countries (excl. Russia) were both slightly over 3,000. 94.8% of the returnees were Estonian citizens (Figure 9, p. 25) and 2.7% were Russian citizens. 28% of the new immigrants had Estonian citizenship (30% of them were minors). In most age groups, Estonian citizens constituted quite steadily over 90% of the returnees. In case of new immigrants, the share of persons with Estonian citizenship was very high among children aged 0–4 – almost three times higher than the average. This confirms once more that the foreign-born children of returnees make up a significant part of new immigrants.

Duration of stay in another country

By comparing census data with the data of the Population Register, we tried to determine how long was the period that returnees had spent abroad. When these two data sources are used in the same survey, it is vital to take into account the different purpose of the two databases and the resulting differences in data quality. A new place of residence is often registered later than the actual change of residence, or is not registered at all. It is estimated that registered external migration constituted about 45% of all external migration (Tiit 2013). In some cases, it might be necessary (for administrative reasons) to register as an Estonian resident temporarily and then change the residence back to a foreign county. Therefore, there is a relatively large number of people who (appear to) have resided abroad numerous times in the last decade. Thus, it should be noted in case of Table 3 (p. 26) that the actual period spent in a foreign country has probably been longer.

Table 3 (p. 26) shows that about a half of the persons stay abroad for up to two years and a third for more than three years. Compared to men, women are more likely to live abroad for a short period. Only a quarter of the returning women have lived abroad for more than three years, compared to a third of the returning men.

Socio-economic characteristics of returnees

Next, we will give an overview of the returnees and their distribution between socio-economic groups, compared to the population as a whole. Only the working-age population (aged 20–74) is included here. Age as at the census moment is used as the basis.

Educational attainment of the persons moving abroad is an important variable. The outflow of well-educated people and their possible return are often discussed. But what role does the movement of educated workforce play in total migration? These data can mainly be used to draw conclusions about returnees. The biggest difference between returnees and the total population of Estonia is the share of persons with higher education. Among returnees, this share is significantly higher in all age groups (Table 4, p. 26). The difference mostly ranges within 10%, but is almost 20% in the age group 35–39. About 60% of the returnees aged 30–39 have higher education, compared to roughly 40% of the total population aged 30–39. In the age group 60+, the share of persons with higher education is also bigger among returnees. Overall, the share of persons with higher education decreases sharply in this age group. The reason why the share of persons with higher education in the age group 20–29 is bigger among returnees than in the total population is probably that those people have gone to study in universities abroad. But in the

other age groups, the share of persons with higher education is also bigger among returnees, which indicates the higher level of education of those migrants who return. The difference between returnees and the total population is the smallest in case of people with upper secondary education. The shares of persons with other levels of education (lower secondary or lower education; upper secondary with vocational education) are somewhat smaller among returnees than in the total population.

The census also included questions about the main source of subsistence. When we compare returnees based on this indicator, it appears that in the age group 20–29 wages and salaries were the main source of subsistence for a larger than average share of persons. In the age group 20–24, wages and salaries were the main source of subsistence for as many as 50.5%. In case of the total population, the share of people in this age group living mainly on wages and salaries was 7% smaller. In the age group 30+, this share was a few percentage points lower among the returnees, compared to the total population. The share of persons living on income from entrepreneurship, farming or business activity was bigger among returnees, in all age groups. Their share was 4.8% among returnees and 3% in the total population. The share of persons living on pension for incapacity for work was about 2% smaller among returnees than among the total population (in all age groups).

There are big differences in foreign language skills. 78% of the permanent residents aged 20–74 said that they speak a foreign language, compared to 95% of those who had resided abroad. Figure 10 (p. 27) shows that returnees and the total population have similar command of foreign languages when viewed by age group, but the differences are substantial when the shares of foreign language speakers are considered. For example, most of the returnees can speak at least three foreign languages (at the level of proficiency specified in the census questionnaire), while an average Estonian resident can usually speak one or two foreign languages. Returnees also have better Estonian language skills than the Estonian average. About 5% of returnees do not speak Estonian. This share is 17% in the total population, with the elderly especially constituting a large share. More than 60% of the returnees who did not speak Estonian came from the territory of the former Soviet Union.

Based on marital status, the share of single people among persons aged under 40 was bigger among returnees, compared to the total population. But in the older age groups, the share of single people among returnees was smaller than in the total population. At the same time, the share of cohabiting people was bigger among returnees in all age groups. There are more married people in the total population than among returnees, especially among the population aged over 40. Among returnees aged over 50, the share of widowed people is bigger than in the total population of Estonia. Overall, the division by marital status in younger age groups is quite similar for returnees and the total population, but in the age group 40+ the residents of Estonia are more likely to be in a relationship (married or cohabiting) than returnees.

Conclusion

Long-term residence in foreign countries can be studied further using the census data; this is only a preliminary overview. But even the results of this analysis indicate or confirm specific trends. Although the population of Estonia is decreasing due to both negative natural increase and external migration, there are quite many people who have decided to return to Estonia. The foreign-born children of Estonian-born parents make up a large part of new immigrants – it is a growing trend for people to return to Estonia with their children within a few years after childbirth. At the same time, we do not know whether there are more people staying abroad with their children, since emigration is also increasing. We do not know exactly what the educational attainment of emigrants is, or how many of them are leaving precisely in order to study abroad. The good thing is that the returnees have a higher than average level of education. This means that there are new, attractive opportunities for them on the Estonian labour market. Despite these positive aspects, we must not forget that net migration is still strongly negative in Estonia.

EESTI-SISENE TÖÖTAMISE JA ÕPPIMISEGA SEOTUD PENDELRÄNNE RAHVALOENDUSTE ANDMETEL

Ene-Margit Tiit

Tartu Ülikool, Statistikaamet

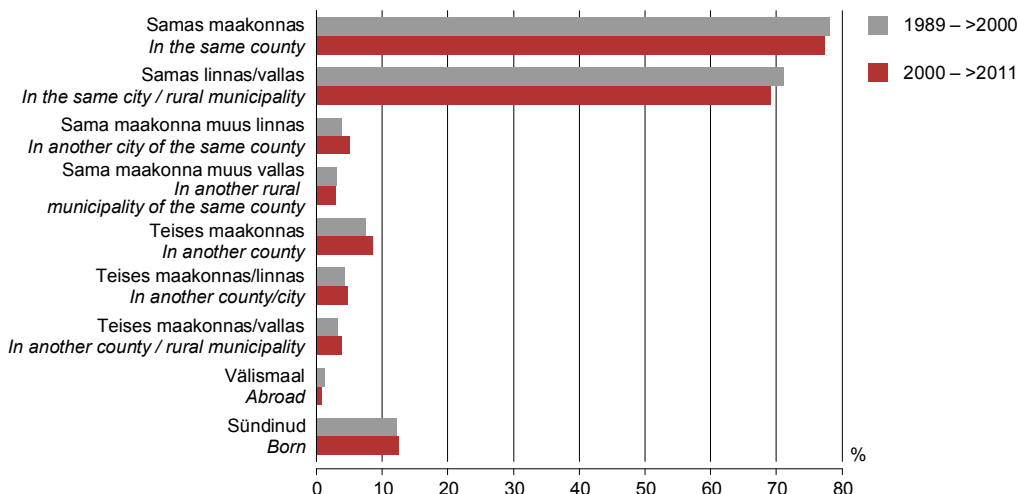
Rahvaloenduste andmed näitavad, et viimase paarikümne aasta jooksul on Eesti siserände üldised suundumused olnud üsna stabiilsed. Kui 1989. ja 2000. aasta loenduse vahelise aja jooksul oli samasse maakonda elama jäänud 78,1% inimestest, siis 2000. ja 2011. aasta loenduse vahelise aja kohta oli see näitaja 77,4%. Erinevad arengustrid selguvad alles siis, kui vaadata linnu ja valdu.

Siserände suundumused viimaste rahvaloenduste andmetel

Rahvaloendused pakuvad väärtuslikku materjali siserände analüüsimiseks ja selle suundumuste kindlakstegemiseks (Rahva ... 2013). Kõige lihtsam on seda teha, võrreldes inimeste loendusaegseid elukohti eelmisel loendusel märgitud elukohtadega. Sellisest analüüsist ilmneb, et viimase paarikümne aasta jooksul on Eesti siserände üldised suundumused olnud võrdlemisi stabiilsed (joonis 1). Kuigi üldiselt on levinud arvamus, et viimasel ajal on inimesed oma elukohti Eestis väga intensiivselt vahetanud, selgub, et erinevus kahe loendustevahelise perioodi vahel on väike. Andmed on üsna hästi võrreldavad, sest ka ajavahemikud on ligikaudu samad – 11 aastat ja neli kuud ning 11 aastat ja kaheksa kuud. Kui 1989. ja 2000. aasta loenduse vahelise aja jooksul oli samasse maakonda elama jäänud 78,1% inimestest, siis 2000. ja 2011. aasta loenduse vahelise ajal kohta oli see näitaja 77,4%. Seega oli rände intensiivsuse vahe alla ühe protsendi koguelanikkonnast. Samas linnas või vallas elas eelmise ja viimase loendustevahelise perioodi võrdluses vastavalt 71,1% ja 69,1% inimestest. Erinevus oli väike ka välismaalt saabunud mitte Eesti kodakondsusega isikute arvus. 2000. aastal loendati niisugusteks pärast 1989. aastat välismaalt saabunuteks 1,26% (s.o üle 17 000) tollal Eestis elanud püsielanikest, 2011. aastal pärast 2000. aasta loendust saabunuteks aga 11 000 inimest ehk 0,85% püsielanikest. Seega ei ole sisseränne välismaalt viimase kümnendi jooksul intensiivistunud, vaid on jätkuvalt väikesearvuline. Ka sündinute arv jäi mõlema loendustevahelise perioodi jooksul ligikaudu samasse suurusjärku, moodustades u 12% loendatud püsielanikest.

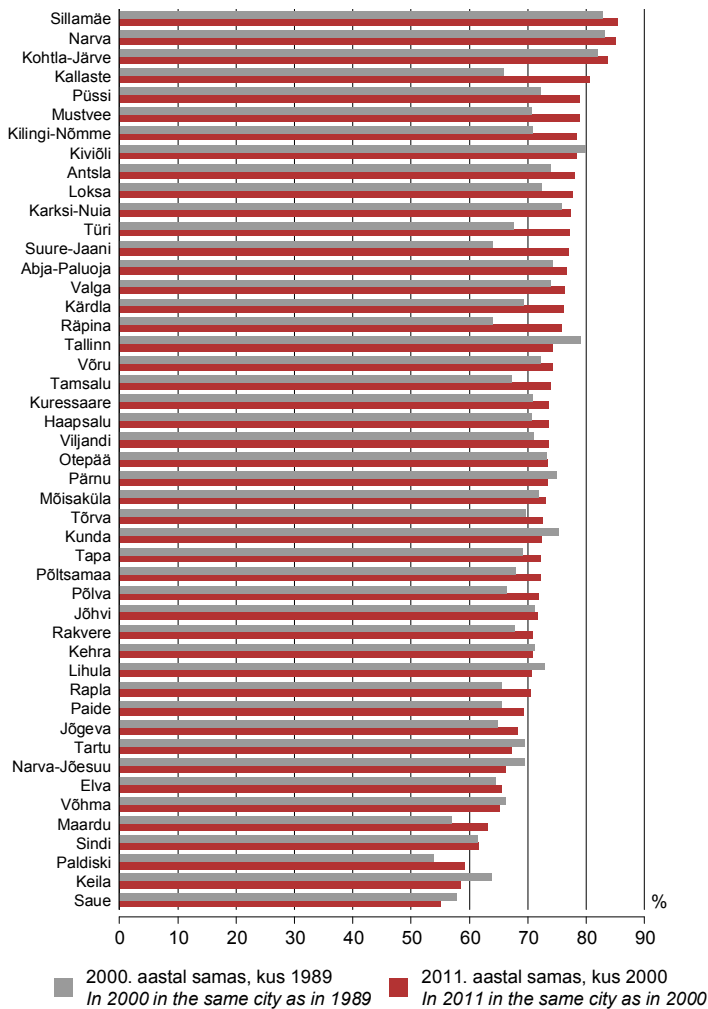
Joonis 1. Eesti püsielanike elukoha paiknemise muutus, 1989–2000, 2000–2011

Figure 1. Change of location of the place of residence of permanent residents, 1989–2000, 2000–2011

Vaadates aga üksikuid linnu, selguvad erinevad arengumustrid (vt joonist 2, kus linnad on järjestatud 2011. aastal samas linnas elavate eelmisel loendusel loendatute osatähtsuse järgi). Üldine tähelepanek on siiski, et linnaelanikkonna areng on kahel perioodil võrdlemisi sarnane (suhtarvud eelmise ja järgmise loenduse vahel on kõrgelt korreleeritud, $R = 0,76$, mis tähendab, et ühe perioodi muutus kirjeldab teise perioodi muutuse ligemale 60%-liselt).

Joonis 2. Kahe loenduse andmetel samas linnas elavate loendatute osatähtsus, 2000, 2011
Figure 2. Share of enumerated persons living in the same city according to the data of the two censuses, 2000, 2011

Kõigepealt paistab silma väga stabiilsete linnade rühm – need on Sillamäe, Kohtla-Järve ja Narva, mis on kummalgi perioodil säilitanud endisest elanikkonnast 80–85%, ligikaudu sama on ka Kiviõli olukord. Võrdlemisi stabiilne on olnud ka rea väikelinnade – Valga, Abja-Paluoja, Karksi-Nuia – elanikkond. Tallinna puhul on tegemist ilmselt kiireneva muutumisega: esimesel vaadeldaval perioodil, 1989–2000, jäi samaks 79% elanikest, teisel ajavahemikul, 2000–2011, aga vaid 74%. Joonise allosas on linnad, mille elanikkond on mõlemal vaatlusperioodil suhteliselt kiiresti muutunud (samaks jäänud elanike osatähtsus on kõige väiksem). Need on Tallinna lähedased linnad Saue, Keila, Paldiski ja Maardu. Samasse rühma kuuluvad ka Sindi, Võhma, Elva ja Narva-Jõesuu. Üsna muutlik on olnud ka Tartu elanikkond. Ilmselt on siin põhjuseks

tudengite, kes on olemuslikult liikuv elanikkonna rühm, võrdlemisi suur osatähtsus rahvastikus. Joonis annab teatava pildi ka linnade arengukiiruse muutumisest. Linnades, kus endise elanikkonna osatähtsus esimesel perioodil (1989–2000) on olnud suurem kui teisel perioodil, (joonisel hall tulp punasest pikem), on areng olnud kiirenev, lisandunud on suhteliselt palju uusi elanikke. Niisugused linnad on Tallinn, Keila, Narva-Jõesuu, Saue, Kunda, samuti Tartu. Seevastu linnad, kus paikse elanikkonna osatähtsus teisel perioodil on olnud suurem kui esimesel (joonisel hall tulp punasest märksa lühem) on pigem elanikkonda kaotanud, olles teatud mõttes stagneerunud. Nende linnade hulka kuuluvad Kallaste, Suure-Jaani, Räpina, Türi ja Mustvee, kuid rida teisigi väikelinnu.

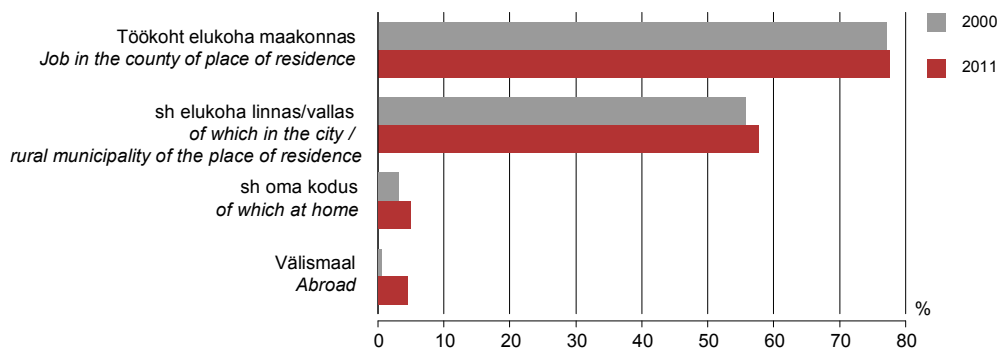
Pendelränne

Siserändest (lahkumis- ja sihtkoht on mõlemad ühes riigis) kõneldes tuleb esmajoones käsitleda pendelrännet, mis on siserände mahukaim osa (kuigi ulatub Eesti puhul ka välisrändesse). Pendelränne on inimeste regulaarne liikumine oma alalise elukoha ja töökoha või haridusasutuse vahel (või ka muudel põhjustel). Kuigi rahvaloendusel otseselt pendelrännet ei mõõdata (nt ei tehta selgeks rände perioodi), saab pendelrände kohta järelduksi teha loendatud inimeste elu- ja töökoha või elukoha ja õppeasutuse paiknemise kaudu.

Rahvaloenduse tulemustest selgub, et u 25 000 Eestis elavat hõivatut töötab välismaal, st liigub enam-vähem regulaarselt Eesti ja piiritaguste riikide vahet. Peale selle on ka Eesti-sisene tööränne olnud viimase kahe rahvaloenduse andmetel üsna arvukas. Uueks trendiks eelmise loendusega võrreldes on ühelt poolt märksa suurem välismaal (eriti Soomes) töötavate isikute arv (osatähtsuse kasv 0,5%-st 4,4%-ni), teiselt poolt ka pisut suurem oma kodus (sh talus) töötajate osatähtsus – see on kasvanud 3%-st 4,9%-ni (joonis 3).

Joonis 3. Tööränne 2000. ja 2011. aasta rahvaloenduse andmetel

Figure 3. Labour migration according to the data of the 2000 and 2011 Population Censuses

Rahvaloenduse andmetel oli 31. detsembril 2011 enam kui 145 000 inimese töökoht väljaspool tema kodukoha linna või valda. Osa neist inimestest omab teist elukohta, mis võib paikneda töötamise kohas, kuid nende hulk ei ole määrav: üldse omas loenduse andmetel teist elukohta (milles elati vähemalt kolm kuud aastas) 22 000 hõivatut. Seega suurem osa nendest inimestest – s.o peaaegu kolmandik Eestis hõivatutest – sõidab regulaarselt, tihti lausa iga päev, kodu ja töökoha vahet.

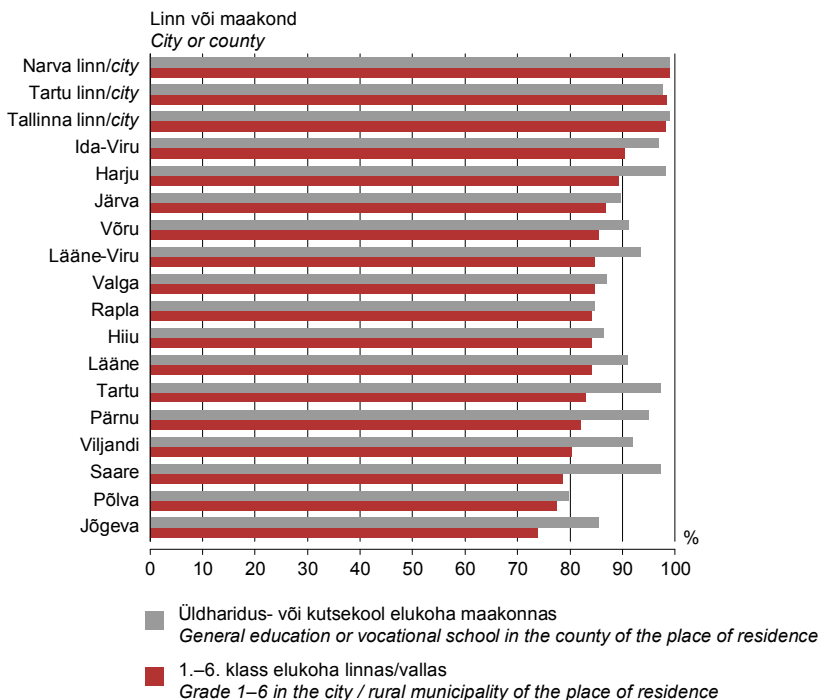
Õppimisega seotud pendelränne

Peale tööga seotud pendelrände toimub ka võrdlemisi aktiivne õpiränne: asulas väljaspool oma kodulinna või -valda õpib ligi 70 000 noort (alusharidust arvestamata), neist ligi 27 000 on üldhariduskooli õpilased. Kuigi ka mujal õppijaist veerandil on olemas teine elukoht, puudutab

see eeskätt tudengeid ja kutseõppureid. Seega pendeldab rahvaloenduse andmetel iga päev kodu ja kooli vahet ligi 50 000 last ja noort, nende hulgas ka üldhariduskoolide ja põhikoolijärgsete kutsekoolide õpilased, kellel põhimõtteliselt võiks olla võimalus õppida kodulinnas või -vallas. Osa õpilastest võib pendelrändes osaleda vanemate pendelrände tõttu, sest vanematel on lihtsam viia laps kooli sinna, kus nad ise töötavad, kuigi laps võiks käia ka kodulähedases koolis. Üheks õpirände põhjuseks on ka kooli maine – eriti puudutab see üldhariduskooli ja selle alamast astet. Joonisel 4, kus maakonnad ja kolm Eesti suuremat linna on järjestatud vastavalt kodulinnas või -vallas alghariduse saamise sagedusele, on näha, et parimas olukorras on Eesti mõistes suuremate linnade – Narva, Tallinna ja Tartu – lapsed ja noored, kes saavad käia kodulinnas niihästi üldharidus- kui ka kutsekoolis. Üldse on hariduse saamisega seotud igapäevase rände osas kõige parem olukord Ida-Virumaal, kus üle 90% lastest saab alghariduse kodulinnas või -vallas ja 97% gümnaasiumi- või kutsehariduse kodumaakonnas.

Joonis 4. Õppeasutuste paiknemine õpilase elukohaga samas linnas või vallas ja samas maakonnas, 2011

Figure 4. Location of educational institutions in the same city or rural municipality and in the same county with the place of residence of the pupil, 2011

Peaaegu sama hea on olukord ka Harju maakonnas. Enamikus maakondades käib aga 10–20% põhikooli alama astme (1.–6.klass) õpilastest koolis oma elukohaga võrreldes teises linnas (vallast sama valla sisesesse linna liikumist ei arvestatud) või vallas. Kõige halvem on selles mõttes olukord Jõgeva, Põlva ja Saare maakonnas, kus selliseid lapsi on üle viiendiku. Gümnaasiumis või ametikoolis käib teises maakonnas üle 20% Põlva ning 13–15% Jõgeva, Rapla, Hiiu ja Valga maakonna noortest.

Töötamisega seotud pendelrände mustrid

Pendelrännet on Eestis uuritud üsna põhjalikult, kusjuures andmeallikateks on olnud administratiivsed andmekogud, rahvaloendused ja ka eriuuringud. Viimasel ajal on enamasti probleemiks administratiivsete andmekogude küsitav kvaliteet, sest inimesed ei pea sageli vajalikuks oma elukohta ja selle muutust registreerida. Uueks andmeallikaks on mobiilpositsioneerimise andmed, mis annavad võrdlemisi head suhtelised näitajad niihästi inimeste elukoha kui ka töö- ja õpingukoha paiknemise (nn ankurpunktide) kohta, kuid mis absoluutarvude saamiseks vajavad teatavat täiendavat kalibreerimist (Regionaalne ... 2010). Kindlasti on selleks kõige sobivam andmeallikas loenduse andmebaas.

Selle lühiülevaate eesmärgiks on kirjeldada töötamisega seotud pendelrände mustreid, mis ilmnesid loendusandmete põhjal, kusjuures loendusandmete alusel saadud hinnanguid ei võrrelda mobiilpositsioneerimisel saadud tulemustega. Üldiselt on tegemist samasuunaliste, vastastikku kinnitavate tulemustega.

Tänapäeva tööränne ei piirdu pelgalt maalt linna ja ääremaadelt keskustesse tööle käimisega. Lihtsustatud kujutus, et valglinnastumise tulemusena tekkinud linnalähedastest magala-piirkondadest sõidetakse linnadesse tööle ja õppima, ei pea tänapäeval enam paika. Linnadest on peale elurajoonidele välja „valgunud“ ka töökohad, mis aga paljudel juhtudel töörännet ei vähenda, vaid põhjustavad liikumist linnalähipiirkondade vahel. Tihti on linnalähedastes piirkondades olemas ka koolid ja lasteaiad, kuid mitmesugustel põhjustel ei käi paljud neis piirkondades elavad lapsed kodulähedases koolis.

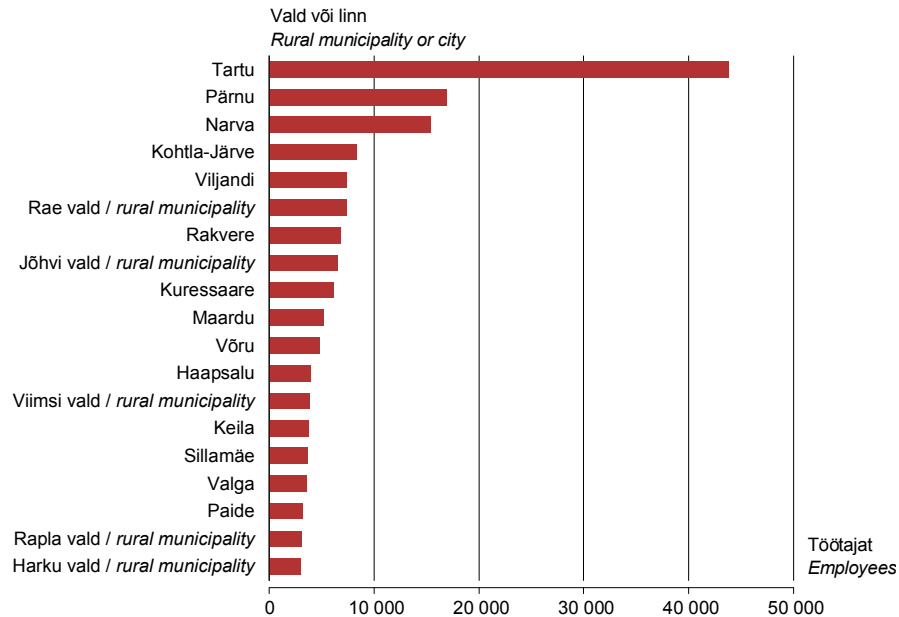
Töökohtade paiknemine

Kõige rohkem on töökohti (vastavalt REL 2011 käigus loendatud töötajate arvule) ootuspäraselt Tallinna linnas, kus töötas 186 000 inimest. Joonisel 5 on kujutatud Eesti linnad ja vallad, kus käib töö üle 3000 töötaja, välja on jäetud üksnes Tallinn. Selgub, et 20 suurima tööandja seas on 15 linna kõrval ka kaks valda koos vallasisese linnaga (Jõhvi ja Rapla) ning kolm Tallinna lähivalda – Rae, Viimsi ja Harku. 15 suurima tööd pakkuva linna hulgas on enamik maakonnakeskusi, kuid puuduvad Kärdla, Jõgeva ja Põlva. Harju maakonnas on töökoharikkeid linnu kolm, peale selle veel sama palju valdu, Ida-Virumaal on selliseid linnu-valdu neli.

Kuigi üldiselt pakuvad rohkem töökohti suurema elanike arvuga asulad, pole see vastavus sugugi täielik: näiteks Narva on elanike arvu poolest Pärnust ligi poolteist korda suurem, kuid töökohti on seal vähem. Samuti on Maardu elanike arv suurem Viljandi ja Rakvere omast, kuid töökohti on seal viimastega võrreldes vähem.

Joonis 5. Suurima töötajate arvuga vallad ja linnad Eestis, v.a Tallinn, 2011

Figure 5. Rural municipalities and cities with the biggest number of employees in Estonia, excluding Tallinn, 2011

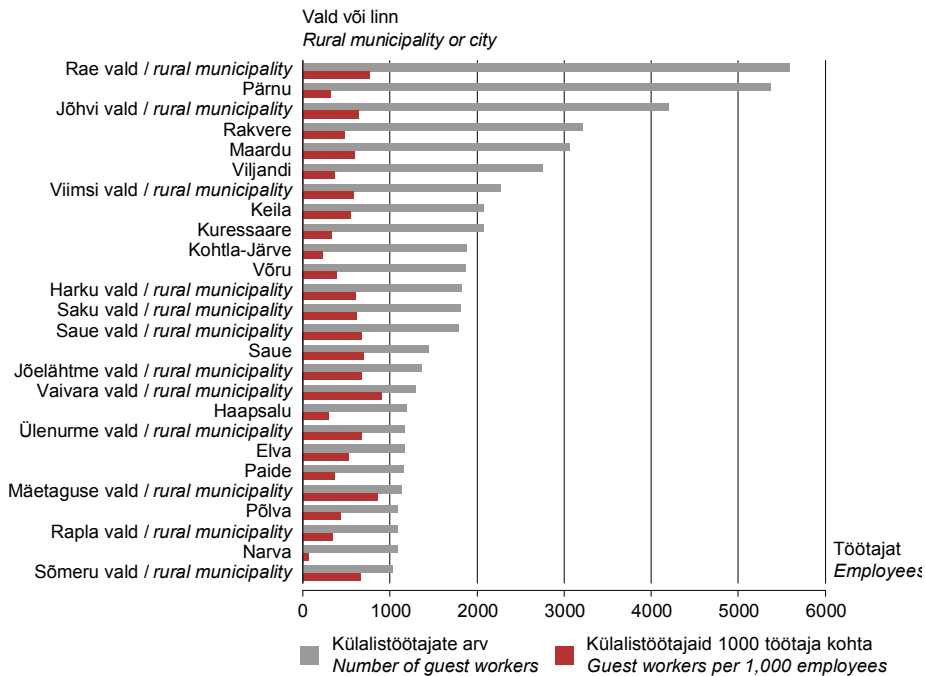
Kui palju töökohti täidab külalistööjõud?

Kõik asulad, mis pakuvad tööd oma elanikele, võrreldakse lisaks sellele ka suurt hulka töötajaid, kes elavad neist asulatest väljaspool, kuid selliste nn külalistöötajate suhtarv asula töötajate koguarvusse on asulati üsna erinev. Mõnikord on rohke külalistööjõu põhjuseks motiveeriv palk ja vajatavate erialade suur mitmekesisus, kuid ka mitmesugused lisaväärtused (teenindus, meelelahutus), mistõttu tullakse sinna töötama ka kaugematest kohtadest. Kuid arvuka külalistööjõu kasutamise põhjuseks võib olla ka töökatte nappus asulas (nt üks tööandja vajab suurt hulka ühesugust tööd tegevaid töötajaid), kusjuures on isegi võimalik, et asulast on töövõimelised inimesed lahkunud. Selgub, et alati ei ole mõne asula tühjenemise põhjuseks töökohtade vähesus: inimeste soovimatus seal elada võib olla tingitud ka muudest põhjustest, eeskätt asula vähesest inimsõbralikkusest, mis hõlmab niihästi elukeskkonda, teenindust (sh lastehoid, üld- ja huviharidusteenus, kõikvõimalikud ravi- ja sotsiaal- ning kaubandusteenused), vaba aja veetmise võimalusi kui ka asumi turvalisust nii ökoloogilises kui ka sotsiaalses mõttes – kokkuvõttes elukvaliteeti. Loomulikult ei võimalda loendusandmed üksikasjalikult analüüsida erinevate nähtuste põhjusi, seda enam, et suur osa elukvaliteeti määravatest teguritest ei ole otseselt mõõdetavad. Siiski on võimalik nähtusi iseloomustavate statistiliste näitajate kõrvutamise najal sõnastada hüpoteese, mis võiksid olla aluseks sisukate otsuste tegemiseks.

Põhjuseks, miks valla või linna elanikud oma vallas või linnas ei tööta, võib olla ka hea võimalus töötada lähikonnas, kus töökohtade valik on suurem ja tingimused motiveerivamad. See seletab nähtavasti töökohtade suhteliselt väikest arvu Maardus (töökohti on vähem kui elanike arvu poolest väiksemates Viljandis, Rakveres, Jõhvis ja Kuressaares).

Joonis 6. Linnad ja vallad (v.a Tallinn ja Tartu), kuhu käib tööle vähemalt 1000 inimest väljastpoolt omavalitsusüksuse piire, 2011

Figure 6. Cities and rural municipalities (excl. Tallinn and Tartu) where at least 1,000 persons come to work from outside the borders of the local government unit, 2011

Ootuspäraselt pakuvad kõige rohkem külalistöötajatele töökohti Tallinn (24% töötajate üldarvust ehk 45 000 töötajat ei ela Tallinnas) ja Tartu (27% töötajatest ehk 12 000 töötajat elab väljastpoolt linna). Kolmandal kohal väljastpoolt pärit töötajate arvu poolest pole aga mitte Eesti mõistes suur, ligi 60 000 elanikuga Narva või 40 000 elanikuga Pärnu, vaid hoopis napilt 16 000 elanikuga Rae vald, kuhu on rajatud rohkesti ettevõtteid (mis on nagu elanikudki Tallinnast ära kolunud või vallas oma uut elu alustanud) ning kuhu käib tööle üle 5500 töötaja, mis on enam kui kolmveerand selles vallas töötajate koguarvust. Järgnevad Pärnu linn, kuhu käib tööle üle 5000 inimese, Jõhvi vald koos vallasisesega Jõhvi linnaga – üle 4000 külalistöötaja –, Rakvere ja Maardu linn, kuhu mõlemasse käib tööle üle 3000 töötaja (joonis 6).

Jooniselt 6 on näha, et aktiivsemate töopakujate seas on kõigepealt ootuspäraselt suuremad keskused – peale juba nimetatud Tallinna ja Tartu ka Pärnu (32% töötajatest väljastpoolt), Jõhvi (vald ja linn, 64% töötajatest väljastpoolt valla piire), Rakvere (47%), Viljandi (37%), Kuressaare (33%), Võru (39%), Haapsalu (30%), Paide (36%), Põlva (44%) ja Rapla (vald ja linn koos 35%). Nendes keskustes on tegevusvaldkondade valik võrdlemisei lai, ulatudes töötlevast tööstusest ja veondusest kaubanduse, hariduse, tervishoiu ja avaliku halduseni. Kõigis neis keskustes on ka majutuse ning toitlustuse ja meelelahutuse alal töötajaid. Mõnevõrra varieerub vaid kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevuse ning info ja side alal hõivatute arv, kes on koondunud valdavalt Tallinna ja Tartusse. Suuremate keskuste hulgas on üsna eriline Eesti suuruselt kolmas linn Narva, kus väljastpoolt tulnud töölisi on küll pisut üle 1000, kuid see moodustab vaid 7% töötajate koguarvust. Ka tegevusvaldkondade struktuur Narvas on omanäoline: 8% töötajatest on hõivatud energeetika sektoris, suur on ehituses töötajate osatähtsus, keskmisest suurem on ka haridustöötajate suhtarv.

Teise rühma moodustavad töökohtade pakkujatest suuremate linnade ümbruses paiknevad väiksemad linnad ja vallad, kelle seas on esikohal Rae ja Saue vald (väljastpoolt tööil käivate töötajate osatähtsus vastavalt 76% ja 68%), kuid siia kuuluvad ka n-ö Tallinna eeslinnad Maardu, Keila ja Saue (väljastpoolt töölekäijaid vastavalt 59%, 56% ja 70%). Sellesse rühma kuuluvad ka Tartu külje all paiknev Ülenurme vald (väljastpoolt töötajate osatähtsus 68%) ja Tartu lähedal asuv Elva linn (53%). Sarnane olukord on ka väiksemate linnade ümbruses paiknevates valdades (Rakvere, Paide, Pärsti, Sauga, Luunja, Jõelähtme), kus enam kui 2/3 töötajatest elab väljaspool valla territooriumi. Nende asulate tegevusvaldkondade struktuur on küll üsna mitmekesine, kuid enamiku ühiseks jooneks on hariduse, tervishoiu, majutuse ning toitlustuse ja vaba aja tegevuste, s.o otseselt kohalikule elanikkonnale suunatud tegevuste suhteliselt väiksem osatähtsus. Seevastu on neis võrdlemisi suur veonduse ja laonduse, hulgikaubanduse ja paljudel juhtudel (ent mitte alati) töötleva tööstuse ja ehituse suur osatähtsus. Mõnedes sellistes satelliitasumites (Tallinna lähedal) on arvestatav ka teadus- ja tehnoloogiategevus.

Kolmanda, võrdlemisi väikesearvulise töökohtade pakkujate rühma moodustavad põhiliselt Ida-Virumaa vallad, mis ilmselt kasutavad mäe- ja energeetikatööstuse tarbeks naaberasulate tööjõudu, kuid kus oma elanikke on üsna vähe. Võimalik, et selle põhjuseks on kvaliteetse elukeskkonna loomiseks ebapiisav teenindustase. Üle kolmveerandi vallas töötajatest elab väljaspool Vaivara, Kohtla, Mäetaguse ja Maidla valda.

On ka rida väiksemaid valdu, mis paistavad silma oma püsielanikkonnaga võrreldes suhteliselt suure tööjõuvajaduse poolest, näiteks Imavere ja Värskas vald ning viimasel ajal palju elanikke kaotanud Paldiski ja Püssi linn. Ekslik oleks aga arvata, et nendes linnades ja valdades, kus töökohti on palju, töötavad inimesed põhiliselt kodu lähedal. Vastupidi, ka sellistest kohtadest käiakse tööil niihästi teistes valdades ja linnades kui ka teistes maakondades ja välismaal.

Kõigest hoolimata on ilmselt tööd ja ka haridusteenuseid pakkuvad linnad need potentsiaalsed keskused, mis peaksid saama aluseks haldussüsteemi ümberkorraldamisele.

Kokkuvõte

Rahvaloenduse andmetest selgub, et linnalähedastesse valdadesse on valgunud mitte ainult inimesed, vaid ka töökohad, eriti selgesti on seda näha Tallinna ümbruses, kus näiteks Rae vald pakub nn külalistööjõule töökohti rohkemgi kui näiteks Narva linn. See aga ei vähenda oluliselt pendelrännat, sest sageli ei ühti linnalähedastes asumites inimeste töö- ja elukohad.

Jätakuvalt on suurimad töökohtade pakkujad Tallinn, Tartu ja Pärnu, neile järgnevad Jõhvi (vald koos linnaga) ja Rakvere ning juba märksa väiksema mõjuga teised maakonnakeskused.

Pendelrändajate hulka suurendavad õpilased. Väljaspool oma kodulinna või -valda õpib ligi 27 000 üldhariduskooli õpilast, kellel põhimõtteliselt võiks olla võimalus õppida kodu lähedal. Õpirände peamised keskused on ootuspäraselt Tartu ja Tallinn.

Allikad Sources

Rahva ja eluruumide loendus. (2013). [e-andmebaas]

<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Rahvaloendus/databasetree.Asp> (19.08.2013).

Regionaalne pendelrändeuring. Lõpparuanne. (2010). / Koostajad R. Ahas, S. Silm, K. Leetmaa, T. Tammaru, E. Saluveer, O. Järv, A. Aasa, M. Tiru. Siseministeerium, Tartu Ülikooli inimgeograafia ja regionaalplaneerimise õppetool. Tartu. [www]

https://www.siseministeerium.ee/public/Regionaalse_pendelrandeuuringu_lopparuanne.pdf (19.08.2013).

COMMUTING INSIDE ESTONIA FOR WORK AND STUDY PURPOSES BASED ON THE DATA OF POPULATION CENSUSES

Ene-Margit Tiit

University of Tartu, Statistics Estonia

The data of the Population Censuses show that during the last few decades the general trends of internal migration in Estonia have been quite stable. In the period between the 1989 and 2000 Censuses 78.1% of the population had remained to live in the same county, while the respective indicator for the period between the 2000 and 2011 Censuses was 77.4%. Different development patterns can only be noticed when cities and rural municipalities are studied.

Trends of internal migration according to the data of the last Population Censuses

Population Censuses provide a valuable material for analysing internal migration and for ascertaining its trends (Rahva ... 2013). The simplest way to do this is to compare the places of residence where the persons lived at the time of the Census with the places of residence recorded in the previous Census. This analysis proves that during the few decades the general trends of Estonian internal migration have been quite stable (Figure 1, p. 33). Although the opinion that during the last years people in Estonia have changed their places of residence very intensely has widely spread, it appeared that the difference between the periods between the two censuses is small. The data are quite well comparable, as the period is approximately the same – 11 years and four months and 11 years and eight months. If between the 1989 and 2000 Censuses 78.1% of persons had remained to live in the same county, then between the 2000 and 2011 Censuses the respective indicator was 77.4%. Consequently, the difference between the intensity of migration was less than one per cent of the total population. In the same city or rural municipality lived 71.1% and 69.1% population, respectively, as compared to the period between the previous and last Census. There was a small difference also in the number of persons with other than Estonian citizenship having arrived from abroad. In the 2000 census, 1.26% of permanent residents living in Estonia at that time (i.e. over 17,000 persons) had arrived from abroad (without Estonian citizenship) after the year 1989. In the 2011 census, 11,000 such persons (i.e. 0.85% of permanent residents) had arrived in Estonia after the 2000 census. Thus, the immigration from abroad has not intensified during the last decade, but is continuously small in number. The number of persons born during the period of both censuses was also about the same, accounting for nearly 12% of the enumerated permanent residents.

If to observe single cities, different development patterns can be noticed (Figure 2, p. 34), where cities have been ranked according to the share of persons living in the same city in 2011 enumerated during the previous Census. It can still be noticed that the development of urban population is comparatively similar during the two periods (the ratios between the previous and next censuses are highly correlated, $R = 0.76$, which means that the change in the one period describes the change in the second period nearly by 60%).

At first, a group of very stable cities can be seen – Sillamäe, Kohtla-Järve and Narva, which in both periods have maintained 80–85% of the former population, the situation in Kiviõli is approximately the same. The population of many small cities is also quite stable – they are Valga, Abja-Paluoja, Karksi-Nuia. In case of Tallinn, the changes are more rapid: in the first period under observation, 1989–2000, 79% of the population remained the same, but in the second period, 2000–2011, only 74%. Below the Figure 2 there are cities the population of which has changed relatively quickly in the period under observation (the share of population who has remained the same is the smallest). They are cities near Tallinn: Saue, Keila, Paldiski and Maardu. Also Sindi,

Võhma, Elva and Narva-Jõesuu belong to the same category. The population of Tartu has also been comparatively changeable – probably the reason is quite a big share of students, who are a mobile group of population. The figure also provides a picture of the change of the development speed of cities. The cities where during the first period (1989–2000) the share of former population has been bigger than in the second period (in the figure, the grey column is longer than the red column), the development has been accelerating, relatively more new inhabitants have arrived. These cities are Tallinn, Keila, Narva-Jõesuu, Saue, Kunda, also Tartu. However, the cities where the share of local inhabitants in the second period has been bigger than in the first one (in the figure the grey column significantly shorter than the red one) have rather lost population, may be called to some extent stagnant cities. These cities include Kallaste, Suure-Jaani, Räpina, Türi and Mustvee, but also many other small cities.

Commuting

While speaking about internal migration (places of departing and destination are both in the same country), first of all commuting must be discussed, which is the most voluminous part of internal migration, although in case of Estonia it also includes external migration. Commuting is a regular movement of people between their permanent place of residence and place of working or educational institution (or also for other reasons). Although commuting is not measured in the Population Census (for example the period of migration is not clarified), conclusions about commuting can be made about the location of the place of residence, place of working or educational institution of enumerated persons.

The results of the Population Census show that about 25,000 persons employed living in Estonia work abroad, i.e. move more or less regularly between Estonia and abroad. Also the labour migration inside Estonia has been quite numerous according to the data of the two last Population Censuses. A new trend compared to the previous Census is, on the one hand, the much larger number of persons working abroad (especially in Finland) – their share grew from 0.5% to 4.4%. On the other hand, the share of persons working in their own home (farm) has also grown slightly, from 3% to 4.9% (Figure 3, p. 35).

According to the Population Census, on 31 December 2011 more than 145,000 persons' place of working was outside their home city or rural municipality. A certain part of them owns another place of residence which may locate at the place of working, but this number is not dominant: according to the data of the Census another place of residence was owned by 22,000 persons employed (where they lived for at least three months during the year). Thus the majority of these people – i.e. almost a third of persons employed in Estonia – drive regularly, often even daily between home and place of working.

Commuting connected with studies

In addition to commuting connected with work, comparatively active study commuting takes place – nearly 70,000 young people (not taking into account pre-primary education) study in settlements outside their home city or rural municipality, of them about 27,000 are students of general education school. Although a quarter of students who study elsewhere have other place of residence, it concerns first and foremost students and students of vocational training. Thus, according to the data of the Population Census, about 50,000 children and youngsters commute between home and school every day, among them students of general education school and students of vocational courses after basic education who could mostly have the possibility to study in their home city or rural municipality. Some students/pupils may participate in commuting due to their parents' commuting as it is more convenient for parents to take their child to the school located in the area they themselves are working, although the child may also go to school located near home. The school's reputation is also a reason for study commuting – it especially concerns general education school and its lowest level (Level 1). Figure 4 (p. 36) (where counties and the three biggest cities of Estonia have been ranked according to the frequency of obtaining primary education in the home city/rural municipality) shows that children

and youngsters of the biggest cities in Estonia – Narva, Tallinn and Tartu – are in the best situation as they can go to general education schools as well as to vocational schools in their home city. On the whole with regard to everyday commuting connected with obtaining education the situation is the best in Ida-Viru county, where over 90% of children can obtain primary education in their home city or rural municipality and 97% of youngsters can obtain gymnasium or vocational education in their home county.

The situation is almost as good in Harju county. But in most counties 10–20% of children of Level 1 (grades 1–6 of basic school) go to schools located in other cities or rural municipalities compared to their place of residence (this situation does not include commuting within the rural municipality to a city in that municipality). The situation is the worst in Jõgeva, Põlva and Saare county, where such children account for over a fifth. Over 20% of youngsters of Põlva county and 13–15% of youngsters of Jõgeva, Rapla, Hiiu and Valga counties go to gymnasiums or vocational schools in other counties.

Commuting patterns connected with working

Commuting has been studied quite thoroughly in Estonia, whereas the data sources have been administrative databases, population censuses, but also special surveys. Lately the most urgent problem has been the problematic quality of administrative databases as the people do not often consider it necessary to register their place of residence and its change. A new data source is mobile positioning data, which provide comparatively good relative indicators on the location of person's place of residence, as well as on the location of work- and study places (the so-called anchor points), but which need additional calibration to get absolute numbers (Regionaalne ... 2010). For this purpose the most appropriate data source is the census database.

The aim of this short overview is to describe commuting patterns which appeared as a result of working with the census data. However, the estimations received on the basis of the census data cannot be compared with the results received based on mobile positioning. In general we have to deal with confluent and mutually confirming results.

Nowadays labour commuting does not confine only to going to work from rural to urban regions, from hinterlands to centres. A simplified imagination that people go to work and study from suburban sleeping districts arisen as a result of urban sprawl does not hold truth any more. Besides living districts, also places of work have "sprawled" out of cities, which in many cases do not decrease labour commuting, but cause movement between suburban districts. There are often schools and kindergartens in the suburbs, but for many reasons children living in these regions do not go to schools near their home.

Location of places of work

As you might suppose, the number of jobs is the biggest in Tallinn (according to the number of enumerated employees during the 2011 Population Census), where 186,000 persons were working. Figure 5 (p. 38) depicts cities and rural municipalities of Estonia where over 3,000 employees are working, except Tallinn. It turns out that among the 20 biggest employers there are, besides 15 cities, also two rural municipalities with municipal status (Jõhvi and Rapla) and three rural municipalities near Tallinn – Rae, Viimsi and Harku 15 cities which are the biggest employers include also the majority of county centres, with the exception of Kärkla, Jõgeva and Põlva. There are three cities with many jobs in Harju county and also three rural municipalities. In Ida-Viru county there are four such cities and rural municipalities.

Although as a rule settlements with greater population number offer more jobs, the correlation is not absolute: for example Narva is about one and a half times bigger with regard to population number compared to Pärnu, but there are less jobs than in Pärnu. Likewise, the population of Maardu is bigger than the population of Viljandi and Rakvere, but the number of jobs in Maardu is smaller than in the other two cities.

How many jobs do guest workers occupy?

All settlements which offer work to their residents, also give work to a number of workers who reside outside these settlements but the ratio of the so-called guest workers to the total number of the settlement's workers is quite different by settlements. Sometimes the reason for abundant guest labour force is motivating salary and a variety of specialities which are needed, but also various other values (services, entertainment), that is why people come to work there also from farther places. But one of the reasons for using guest labour force may be the shortage of labour force in these settlements, e.g. one employer needs many workers doing the same work – it is even possible that working-age people have left the settlement. It has come out that not always the shortage of jobs is the reason for people's leaving the settlement: it may be caused by other reasons, including living environment, services (incl. childcare, general and hobby education service, health, social and trade services), possibilities to spend one's leisure time, as well as the safety of the settlement in ecological and social sense – in short the quality of life. Naturally the census data do not enable to analyse in detail the causes for various phenomena, moreover, a great part of the factors influencing the quality of life cannot be directly measured. However, it is possible to formulate hypothesis by comparing statistical indicators on the basis of which comprehensive decisions could be made.

One of the reasons why the inhabitants of the rural municipality or city do not work in their home rural municipality or city may also be that they have a good opportunity to work in the neighbourhood where the choice of jobs is bigger and conditions better. This probably explains the low number of jobs in Maardu (there are less jobs than in smaller cities with regard to number of residents – Viljandi, Rakvere, Jõhvi and Kuressaare).

As expected, most jobs to guest workers are offered by Tallinn (24% of the total number of persons employed or 45,000 employees do not live in Tallinn); and also by Tartu (27% of employees or 12,000 employees live outside Tartu). The third place, with regard to the number of guest workers, is captured not by big cities (in the scale of Estonia) Narva (ca 60,000 inhabitants) or Pärnu (40,000 inhabitants), but Rae rural municipality with barely 16,000 inhabitants. Many companies are based in Rae rural municipality (having relocated from Tallinn, like many of the municipality's residents) and over 5,500 employees go to work there, which is more than three quarters of the total number of employees in this rural municipality. Then come Pärnu city with over 5,000 guest workers, Jõhvi rural municipality with Jõhvi city (without municipal status) with over 4,000 guest workers, and Rakvere and Maardu cities (over 3,000 guest workers go to work in both cities) (Figure 6, p. 39).

Figure 6 shows that, as expected, large centres are among the places with a bigger number of jobs – besides abovementioned Tallinn and Tartu also Pärnu (32% of the employees are guest workers), Jõhvi (rural municipality and city, 64% of workers outside the borders of the rural municipality), Rakvere (47%), Viljandi (37%), Kuressaare (33%), Võru (39%), Haapsalu (30%), Paide (36%) and Rapla (rural municipality and city together 35%). In these centres the choice of activities varies a lot, covering quite a wide spectrum from manufacturing and transportation to trade, education, health and public administration. Also employees working in accommodation and food service activities and entertainment can be found in all these centres. Only the number of persons employed in professional, scientific and technical activities and in information and communication varies slightly – they are mostly engaged in Tallinn and Tartu. Among bigger centres Narva, the third city in Estonia by size, is quite exceptional, where the number of guest workers is slightly over 1,000, but it accounts only 7% of the total number of employees. The structure of economic activities in Narva is also peculiar: 8% of the workers are employed in energy sector, the share of persons employed in construction is big, and the ratio of persons employed in education is also higher than the average.

The second group of job offerors comprises smaller cities and rural municipalities locating in the neighbourhood of bigger cities. Among those the first place is taken by Rae and Saue rural municipalities (the share of persons who go to work from outside the rural municipalities is 76% and 68%, respectively), but also the so-called suburbs of Tallinn – Maardu, Keila and Saue belong to this group (the share of persons coming from outside 59%, 56% and 70%,

respectively). This group also includes Ülenurme rural municipality and Elva city near Tartu (the share of employees from outside 68% and 53%, respectively). The situation is similar also in rural municipalities locating near smaller cities (Rakvere, Paide, Pärsti, Sauga, Luunja, Jõelähtme), where more than 2/3 of the employed persons live outside the territory of the rural municipality. Although the structure of fields of activities of these settlements is quite diverse, the common characteristics of most of them is relatively smaller share of education, health, accommodation and food service activities and leisure time activities, i.e. activities directly targeted to the population. On the other hand, the share of transportation and storage, wholesale trade and in many cases (but not always) of manufacturing and construction is quite large there. In some of those satellite regions (near Tallinn) the share of scientific and technical activities is also quite big.

The third group, which is quite small in the number of job offerors, comprises mainly rural municipalities of Ida-Viru county. They apparently use the labour force of neighbouring settlements for mining and quarrying and energy industry, but where the number of own inhabitants is quite low. It is possible that the reason is inadequate service level for creating qualitative living environment. Over three quarters of the workers in the rural municipality live outside Vaivara, Kohtla, Mäetaguse and Maidla rural municipalities.

There are also a lot of smaller rural municipalities, which can be noted for their relatively big need for labour force compared to the permanent residents, e.g. Imavere and Värskä rural municipalities and lately many inhabitants lost Paldiski and Püssi cities. But it would be wrong to think that in those cities and rural municipalities where there are many jobs people work mainly near home. On the contrary, also from such places people go to work in other rural municipalities and cities, as well as in other counties and abroad.

In spite of all the above mentioned, obviously cities offering jobs and also educational services are the potential centres that should become the basis of reorganisation of the management system.

Conclusion

The census data show that, similarly to people, jobs have also spread to the rural municipalities around cities. This is especially true in the areas around Tallinn, where Rae rural municipality, for example, offers more jobs for guest workers than the city of Narva. However, this does not reduce commuting very much, as the residents of these regions around cities often do not live and work in the same place.

The cities of Tallinn, Tartu and Pärnu are still offering the biggest number of jobs. They are followed by Jõhvi (rural municipality with city), Rakvere city and other county centres, whose role is much smaller.

The number of commuters is boosted by students. About 27,000 students of general education schools attend a school outside of their home city or municipality – they should mostly be able to study close to home. The main destinations for study commuting are Tartu and Tallinn, as expected.

KAUPADE JA TEENUSTE EKSPORT NING NEIS SISALDUV KODUMAIN VÄÄRTUS

Riina Kerner
Statistikaamet

Tänapäeval ekspordivad ettevõtted järjest enam kaupu koos teenustega. Teenuseid eksporditakse nii eraldi „tootena“ kui ka kaupadele lisanduva uue väärtuse näol (töötlemine, transportimine vms). Kui teenuste osatähtsus Eesti SKP-s on ligikaudu 60%, siis teenuste eksport moodustab umbes veerandi Eesti kogueksportidist. Artikkel annab ülevaate kaupade ja teenuste ekspordist ning nende ekspordis sisalduvast kodumaisest väärtusest.

Väliskaubanduse arengusuunad – kaubad ja teenused Eesti kaubavahetuses

Riigi väliskaubanduses on kaupu ja teenuseid järjest keerulisem teineteisest eristada. Näiteks kui välismaa ettevõtte müüb Venemaale kaupu Eesti vahelao kaudu, siis luuakse Eestis kaupadele lisandväärtust vaid lao- ja transporditeenust osutades. Saab öelda, et Eesti ekspordib teenuseid ning eelnevalt imporditud kaupadele lisandus vaid teatud osa kauba väärtusest. Samas kajastatakse kaubavahetuse arvestuses nii sisse- kui ka väljaveos kogu kaupade väärtust. Selline lähenemine ning arvestus suurendab oluliselt kogu kaubavahetuse mahtu.

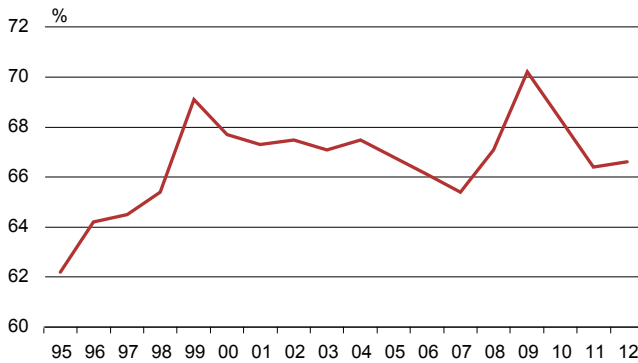
Väliskaubanduse areng võib olla ekstensiivne või intensiivne. Ekstensiivne areng tähendab seda, et suuremahulised kaubavood läbivad Eestit ning siinsed ettevõtted vahendavad kaupade taasväljavedu (nt Venemaale), osutades lao-, transpordi- jms teenust. Näiteks Hollandis, kus 43% ekspordist moodustab re-eksport, on suuresti arendatud just sellist tüüpi kaubavahetust, (Internationalisation ... 2012). Samas intensiivset tüüpi kaubavahetuse puhul eksporditakse väärtuslikke koduriigis toodetud kesk- ja kõrgtehnoloogilisi kaupu (ka teenuseid). Juhul kui Eesti kaubavahetus areneb ekstensiivsuse suunas (logistikakeskuste, vaheladude ning sadamaterminalide areng) ehk tulevikus hakatakse enam teenuseid pakkuma, siis hakkab Eesti teenuste ekspordi osatähtsus kogu väljaveos järjest suurenema.

Teenust on raske mõõta, sest see ei ole käega katsutav nagu kaup. Teenuste ekspordiga Eestist on tegemist juhul, kui Eesti ettevõtte (resident) müüb teenust välismaa ettevõttele (mitteresidendile). Teenuse ostu korral välismaiselt ettevõttelt on tegemist teenuste impordiga.

Teenused sisemajanduses ja väliskaubanduses

Teenused omavad arenenud riikide majanduses järjest suuremat tähtsust, hõlmates enamikes neist ligi kaks kolmandikku SKP-st. Näiteks Hollandis on teenuste osatähtsus SKP-s 75% (Internationalisation ... 2010: 66). Samal ajal moodustab teenuste osatähtsus kogu väliskaubanduses (kaubad ja teenused) enamikus riikides vaid napilt veerandi (Ahmad 2013).

Eesti **sisemajanduse** koguproduktist (SKP) moodustasid teenused 2012. aastal kaks kolmandikku ehk 66% (joonis 1). Kõige suurem oli teenuste osatähtsus 2009. aastal, mil see suurenes 70 protsendini. Joonisel on näha, et ka 1999. aastal oli sarnane olukord – siis oli majandus samuti madalseisus. Üks põhjustest, miks majanduse madalseisu ajal teenuste osatähtsus SKP-s suureneb, võib olla ka see, et riigi tööstustoodang väheneb välisnõudluse järsu vähenemise tõttu ning teenuste osatähtsus (suhteline näitaja) suureneb. Samas teenuste absoluutmaht on stabiilsem ega pruugigi suureneda.

Joonis 1. Teenuste osatähtsus Eesti SKP-s 1995–2012*Figure 1. Share of services in Estonia's GDP, 1995–2012*

Välismaajanduse arvestuses moodustas Eesti teenuste eksport 2012. aastal rahalises arvestuses veerandi Eesti kogueksporti mahust (teenused : (kaubad + teenused). Võrreldes varasemate aastatega on see osatähtsus vähenenud. Soomes oli 2012. aastal teenuste osatähtsus koguekspordis 27%, Rootsis 31%, Leedus aga vaid 17% (tabel 1).

Põhjuseid, miks teenuste osatähtsus välismaale müümises on väike, on mitu. Enamik teenuseid on siiski kohapeal tarbimiseks (seetõttu ongi teenuste osatähtsus SKP-s suur). Samal ajal saab teise riiki viia vaid teatud liiki teenuseid. Samuti mõjutavad teenuste välismaale müümist keelebarjäär ning rahvuslikud piirangud (litsentsid, tööjõu regulatsioonid jms). Ka on teenuste väärtust ning tekkemomenti raskem mõõta kui kaupade oma (Internationalisation ... 2010: 35).

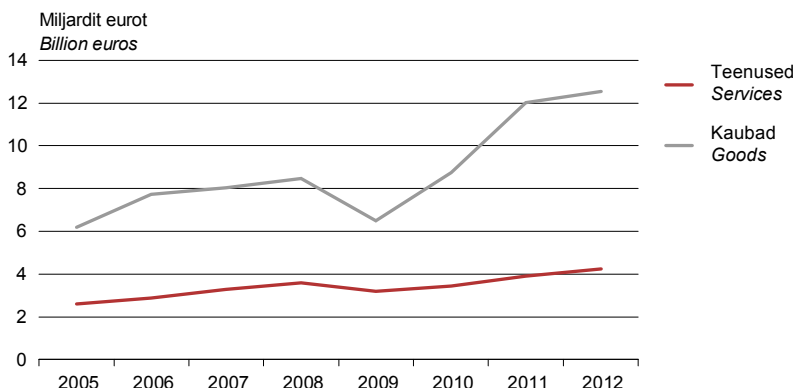
Tabel 1. Teenuste osatähtsus koguekspordis valitud riikides, 2007–2012*Table 1. Share of services in gross exports in selected countries, 2007–2012*
(protsenti – percentages)

	Eesti <i>Estonia</i>	Soome <i>Finland</i>	Rootsi <i>Sweden</i>	Läti <i>Latvia</i>	Leedu <i>Lithuania</i>
2007	29	20	27	31	19
2008	30	25	28	31	17
2009	33	31	31	33	18
2010	28	28	29	28	16
2011	25	28	29	25	16
2012	25	27	31	24	17

Allikas/Source: Eurostat

2012. aastal eksporditi Eestist kaupu 12,5 miljardi ning teenuseid 4,2 miljardi euro eest (joonis 2). Kaubad moodustavad Eesti koguekspordist kolmveerandi ning teenused veerandi.

Teenuste eksport suundub peamiselt naaberriikidesse (Internationalisation ... 2010). Eesti teenuste eksport suundub peamiselt Euroopa Liidu riikidesse: sinna läheb 67% teenuste ekspordist kokku 2,8 miljardi euro väärtuses. Suurima osatähtsusega partnerriik Eesti teenuste ekspordis oli 2012. aastal Soome (1,1 miljardit eurot ehk 25% teenuste ekspordist), järgnesid Venemaa (11%) ja Rootsi (8%) (Teenuste ... 2013).

Joonis 2. Kaupade ja teenuste eksport Eestist, 2005–2012*Figure 2. Exports of goods and services from Estonia, 2005–2012*

2012. aastal kasvas Eesti kaupade eksport võrreldes 2011. aastaga 4% (tabel 2), samas teenuste eksport kasvas kiiremini ehk 9%. Nagu teenuseid, nii ka kaupu eksporditi enim just Soome, Venemaale ja Rootsi.

Kui kaupade kaubavahetus oli 2012. aastal puudujäägis (eksport oli väiksem kui import), siis teenuste kaubavahetus oli ülejäägis – eksport ületas importi. 2009. aastast alates on Eesti kogu kaubavahetuse (kaup + teenused) bilanss olnud ülejäägis. 2011. aastal oli kogu kaubavahetuse ülejääk juba 637 miljonit eurot. Seega võib öelda, et Eesti on saanud kaubavahetusest kasu.

Kirjandusest on teada, et majanduskriisid avaldavad negatiivset mõju pigem kaupade kui teenuste kaubavahetusele (Internationalisation ... 2012: 26). Seega riike, kelle majandus rajaneb mahukale teenuste ekspordile, mõjutab majanduslangus vähem.

Tabel 2. Eesti kaupade ja teenuste eksport ja selle muutus võrreldes eelnenud aastaga, 2007–2012*Table 2. Estonia's exports of goods and services and year-on-year change in exports, 2007–2012*

(miljardit eurot – billion euros)

	Teenuste eksport <i>Exports of services</i>	Muutus, % <i>Change, %</i>	Kaupade eksport <i>Exports of goods</i>	Muutus, % <i>Change, %</i>
2007	3,3	15	8,0	4
2008	3,6	9	8,5	5
2009	3,2	-11	6,5	-23
2010	3,4	8	8,7	35
2011	3,9	13	12,0	37
2012	4,2	9	12,6	4

Allikas/Source: Eurostat

Kümnest suurimast kaupade eksportijast seitse viib välja ka teenuseid

Kaupu eksporditakse tihti koos teenustega. Eesti 100 suurimast kaupade eksportijast üle poole (55 eksportijat) viisid 2012. aastal välja ka teenuseid. Kümne suurema kaupade eksportija seas oli teenuste eksportijaid 7 (tabel 3). Poolesaja suurima kaupade eksportija seas eksporditi teenuseid ligi kaks igast kolmest.

Tabel 3. Kaupade ja teenuste eksportijad Eestis, 2012*Table 3. Goods and services exporters in Estonia, 2012*

Kaupade eksportijad	Nende seas teenuste eksportijad <i>Of which those who export services</i>	Goods exporters
10 suurimat	7	Top 10
20 suurimat	13	Top 20
50 suurimat	31	Top 50
100 suurimat	55	Top 100

100 suurimat kaupade eksportijat andsid 2012. aastal ligi poole kaupade väljaveost, 100 suurimat teenuste eksportijat aga 40% teenuste väljaveost (tabel 4). Seega oli kaupade eksport kontsentreeritum kui teenuste eksport.

Tabel 4. Kaupade ja teenuste ekspordi kontsentratsioon, 2012*Table 4. Concentration of goods and services exports, 2012*

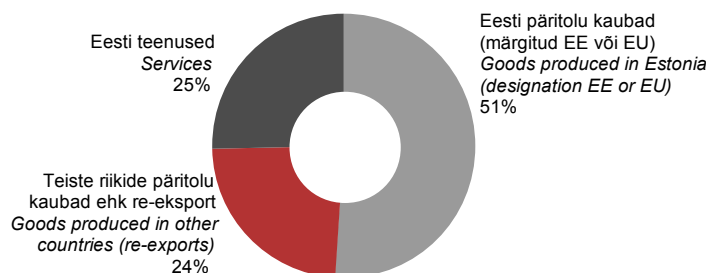
Kaupade eksportijad	Kaubad, miljardit eurot <i>Goods, billion euros</i>	Osatähtsus kaupade ekspordis, % <i>Share in goods exports, %</i>	Teenused, miljardit eurot <i>Services, billion euros</i>	Osatähtsus teenuste ekspordis, % <i>Share in services exports, %</i>	Goods exporters
10 suurimat	2,97	24	0,73	17	Top 10
20 suurimat	3,71	30	0,94	22	Top 20
50 suurimat	4,98	40	1,33	31	Top 50
100 suurimat	6,13	49	1,69	40	Top 100
Ülejäänud	6,42	51	2,54	60	The rest
Kokku	12,55	100	4,23	100	Total

Kaupade re-eksportimine: võimalus suurendada teenuste väljavedu

Viimastel aastatel on suurenenud kaupade müük Euroopa Liidu riikidest Eesti kaudu Venemaale. Teiste liikmesriikide kaubad saavad Eesti ladudesse ning ostja leidmise korral müüakse need edasi Venemaale. Selline kaupade vahendamine sisaldub ka Eesti ekspordi arvestuses ning seda võib nimetada re-eksportiks.

Eesti ekspordis Venemaale moodustasid re-eksportitavad tooted 2012. aastal juba üle 50%. Sarnane oli olukord ka Hollandi kaubavahetuses, kus ligi pool Saksamaale väljaveetavatest masinatest ja seadmetest ei olnud Hollandi päritolu ehk olid re-eksportitavad kaubad (Internationalisation ... 2012: 36).

Ekstensiivse arengu puhul võibki Eesti olla kaupade müügikoridoriks Venemaale. Samal ajal hakkab selline tegevus suurendama ka Eesti teenuste ekspordi, kuna välisettevõtted ostavad sel juhul Eesti logistika- ja transporditeenust. Eesti kogueksporti struktuurist annab ülevaate joonis 3.

Joonis 3. Eesti koguekspordi struktuur, 2012*Figure 3. Structure of Estonia's gross exports, 2012***Kodu- ja välismaised eksportijad Eestis**

Välismaiseks ettevõtteks loetakse ettevõtte siis, kui välismaise ettevõtte osalus ettevõtte põhikapitalis on üle 50%. Sellistes ettevõtetes toodetud kaupade müük on tihti suunatud välisriikidele, sest Eesti siseturg on väike. Millist rolli mängivad Eesti ekspordis välismaise kontrolli all olevad ettevõtted?

Kaupade ekspordis oli 2012. aastal väliskapitali kontrolli all olevate ettevõtete osatähtsus 59% (kodumaiste ettevõtete osatähtsus 41%). Suurim oli väliskapitali kontrolli all olevate ettevõtete osatähtsus just töötlevas tööstuses: ligi kolmveerandi selle tegevusala ettevõtete ekspordist andsid välismaise kontrolli all olevad ettevõtted (tabel 5).

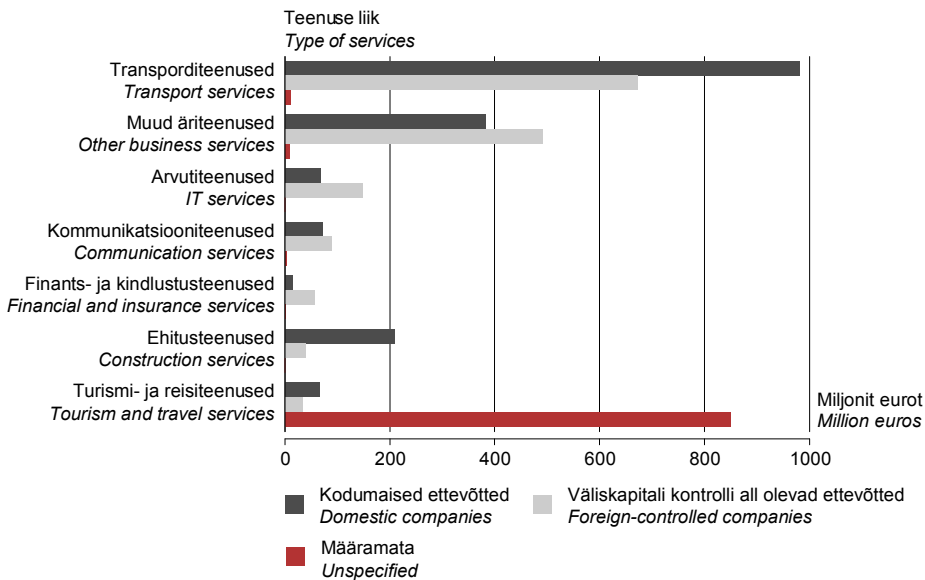
Tabel 5. Kaupade eksport eksportiva ettevõtte omaniku liigi järgi, 2012*Table 5. Goods exports by type of owner of the exporter, 2012
(miljonit eurot – million euros)*

Tegevusala	Kodumaised eksportijad	Väliskapitali kontrolli all olevad eksportivad ettevõtted	Väliskapitali kontrolli all olevate eksportivate ettevõtete osatähtsus eksportijate seas, %	Economic activity
	<i>Domestic exporters</i>	<i>Foreign-controlled exporters</i>	<i>Share of foreign-controlled exporters among all exporters, %</i>	
Põllu- ja metsamajandus (A)	51	74	59	<i>Agriculture, forestry (A)</i>
Mäetööstus, elektrienergia (B, D, E)	285	102	26	<i>Mining and quarrying, electricity (B, D, E)</i>
Töötlev tööstus (C)	1 914	4 829	72	<i>Manufacturing (C)</i>
Ehitus (F)	79	8	9	<i>Construction (F)</i>
Teenustega seotud tegevusalad (G–S)	2 813	2 330	45	<i>Service activities (G–S)</i>
Kokku	5 141	7 343	59	<i>Total</i>

Teenuste ekspordis oli väliskapitali kontrolli all olevate ettevõtete osatähtsus 36% (kaupade ekspordis 59%). Kodumaised ettevõtted ekspordisid 1,8 miljardi euro ja välismaised 1,5 miljardi euro väärtuses teenuseid (määramata on ligi 900 miljoni euro eest eksporditud teenused ehk enamik turismiteenusel) (joonis 4).

Joonis 4. Teenuste eksport eksportiva ettevõtte omaniku liigi järgi, 2012

Figure 4. Services exports by type of owner of the exporter, 2012

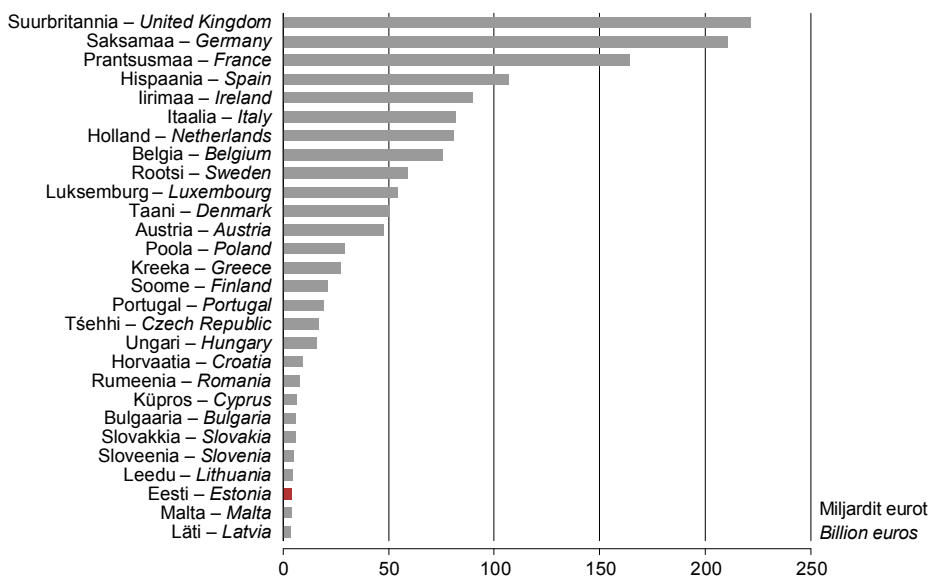

Teenuste eksport Euroopa Liidu riikides

2012. aastal eksportisid kõik maailma riigid teenuseid 3,25 triljoni euro eest (Balance ... 2013). Euroopa Liidu riikide (EL-28)^a teenuste ekspordikäive hõlmab 44% kogu maailma teenuste ekspordikäibest.

Joonis 5. Teenuste eksport Euroopa Liidu (EL-28) riikidest, 2012

Figure 5. Services exports from the European Union (EU-28) countries, 2012

Allikas/Source: Eurostat

^a Sh Horvaatia, kes liitus Euroopa Liiduga 1. juulil 2013.

Eesti osatähtsus maailma teenuste ekspordis oli 2012. aastal 0,13%, kuid EL-i riikide omas 0,3%. EL-i riikidest enim eksportisid teenuseid Suurbritannia 221, Saksamaa 211 ning Prantsusmaa 165 miljardi euro eest. Eesti ettevõtted eksportisid 2012. aastal teenuseid 4,24 miljardi euro eest. Väiksem oli teenuste ekspordikäive vaid Maltal ja Lätis (joonis 5).

Kui palju sisaldub ekspordis kodumaist lisandväärtust?

Kõigile on teada, millise lõppväärtusega kaupu ning teenuseid eksporditakse ja imporditakse ehk teatakse kauba või teenuse hinda. Kui palju sisaldab aga Eesti kogueksport just siin loodud väärtust? Võib ju mõne ekspordikauba väärtusest suurema osa moodustada hoopis selle tootmiseks vajalik imporditud toore või sisseveetavad komponendid. Näiteks Eestis toodetavate tuulegeneraatorite valmistamiseks vajalikud komponendid imporditakse.

Toode valmib nn väärtusahelas etappide kaupa. Tänapäeval on kauba väärtusahel jaotunud erinevate riikide vahel ning juhtub, et kaubad ületavad riigi piire mitu korda. Kui kaup toodetakse kodumaisest toorainest (näiteks Eesti puhul puidust), siis on võimalik ka toote koguväärtus luua koduriigis ehk saab öelda, et 100% kauba lisandväärtusest luuakse koduriigis. Maavarade poolest rikkastes riikides võib kogu kauba väärtus olla loodudki selles riigis. Nii näiteks on Venemaa koguekspordis kodumaise lisandväärtuse osatähtsus 93%, ka USA-s on kodumaise lisandväärtuse osatähtsus ekspordis 89% (tabel 6). Samal ajal oli Eesti ekspordis 2009. aastal kodumaist lisandväärtust vaid 67%, sarnane oli näitaja ka Soomes ja Hiinas.

Väliskaubanduses on lisandväärtuse mõõtmine tähtis. Teaduslikus kirjanduses on leitud, et ligi 28% ekspordist on üle hinnatud – seega on uus kaubavahetuse mõõtmise kontseptsioon igati vajalik ja ajakohane. Kaubavahetuse arvestus lisandväärtuse järgi peegeldab tegelikku majandust palju paremini kui kogueksport.

Kodumaine lisandväärtus ekspordis tööstusharude kaupa (Gross domestic value added embodied in Gross Exports by industry) koosneb kolmest komponendist:

- otsene tegevusala lisandväärtus (Direct industry value added) – arvutatakse toodete ja teenuste osatähtsus tegevusala toodangus;
- kaudne kodumaine lisandväärtus (Indirect Domestic Value added) – arvestatakse sümmeetriliste sisend-väljundtabelite raamistikus, hõlmab ka muude tegevusalade panust;
- re-imporditud kodumaine lisandväärtus (Re-imported Domestic Value-added) (Using ... 2013; Ahmad 2013: 24)

Puuduolevaid kauba- või teenustevoogude väärtusi hinnatakse, kasutades ökonomeetrilisi mudeleid.

Lisandväärtuse järgi kaubavahetuse arvestus vähendab näiteks USA ja Hiina vahelise kaubavahetuse puudujääki ligikaudu 25% võrra USA kasuks (Ahmad 2013: 10). See näitab, et Hiinast eksporditavad tooted sisaldavad olulisel määral ka välismaiseid komponente. Hiljutine uurimus Hiina kohta näitas, et selle riigi ekspordis moodustas 47% allhange (sh töötlemine, imporditud komponentidest lõpptoote kokkupanek), kus kodumaine lisandväärtus tooteühiku kohta on suhteliselt madal (Measurement ... 2013: 1).

Eestis moodustas kodumaine lisandväärtus 2009. aastal 67% tooteühiku lisandväärtusest (tabel 6), mis näitab suhteliselt suurt välismaist panust Eesti kogueksporti. Tegevusalade kaupa on see osatähtsus erinev (54–86%). Enim panustatakse eksporditavate teenindusega seotud tegevusaladel (finantsvahendus, haridus, tervishoid), kus lisandväärtuse osatähtsus ekspordis on üle 80%. Samal ajal aga on lisandväärtuse osatähtsus väiksem metalli- ja metalltoodete (54%) ning elektri- ja optikaseadmete tootmises (56%).

Tabel 6. Kodumaise lisandväärtuse osatähtsus riigi koguekspordis valitud riikides, 2009
Table 6. Share of domestic value added in gross exports in selected countries, 2009

Tegevusala	Eesti <i>Estonia</i>	Soome <i>Finland</i>	USA <i>USA</i>	Hiina <i>China</i>	Venemaa <i>Russia</i>	<i>Economic activity</i>
Kaubad ja teenused kokku	67	66	89	67	93	<i>Goods and services total</i>
Põllumajandus, kalapüük (01–05)	74	88	87	95	92	<i>Agriculture, fishing (01–05)</i>
Mäetööstus (10–14)	78	81	93	72	95	<i>Mining and quarrying (10–14)</i>
Toiduainete tootmine (15–16)	69	72	88	75	91	<i>Manufacture of food products (15–16)</i>
Tekstiil- ja nahktoodete tootmine (17–19)	65	70	82	79	84	<i>Manufacture of textile and leather products (17–19)</i>
Puidu- ja pabertoodete tootmine (20–22)	66	76	92	65	91	<i>Manufacture of wood and paper products (20–22)</i>
Koksi-, kemikaalide-, kummi- ja plasttoodete tootmine (23–26)	62	56	79	59	93	<i>Manufacture of coke, chemicals, rubber and plastic products (23–26)</i>
Metalli ja metalltoodete tootmine (27–28)	54	52	87	65	91	<i>Manufacture of metals and fabricated metal products (27–28)</i>
Mujal liigitamata masinate ja seadmete tootmine (29)	62	68	86	63	88	<i>Manufacture of machinery and equipment n.e.c. (29)</i>
Elektri- ja optikaseadmete tootmine (30–33)	56	46	87	57	88	<i>Manufacture of electrical and optical equipment (30–33)</i>
Transpordivahendite tootmine (34–35)	67	57	83	67	79	<i>Manufacture of transport equipment (34–35)</i>
Mujal liigitamata tootmine, sh mööblitootmine (36–37)	62	72	89	76	89	<i>Manufacturing n.e.c., incl. manufacture of furniture (36–37)</i>
Elektrienergia-, gaasi ja veevarustus (40–41)	72	79	87	75	93	<i>Electricity, gas and water supply (40–41)</i>
Ehitus (45)	69	81	89	74	91	<i>Construction (45)</i>
Hulgi- ja jaekaubandus, hotellid ja restoranid (50–55)	84	82	98	91	94	<i>Wholesale and retail trade, hotels and restaurants (50–55)</i>
Veondus, laondus ja side (60–64)	67	82	93	83	93	<i>Transportation, storage and communication (60–64)</i>
Finantsvahendus (65–67)	86	91	96	94	96	<i>Financial intermediation (65–67)</i>
Kinnisvara, rentimine (70–74)	83	84	96	89	96	<i>Real estate, rental activities (70–74)</i>
Haridus, tervishoid, sotsiaalhoolekanne (75–95)	85	89	95	83	94	<i>Education, health care, social welfare (75–95)</i>

Allikas/Source: OECD

Kokkuvõte

Koguekspordis on oluline koht teenustel. Eesti kaupade ja teenuste ekspordist moodustavad teenused veerandi. Teenuste eksport Eestist kasvab mõõdukalt ning majanduslangus ei ole seda mõjutanud nii tugevasti kui kaupade väljavedu.

Re-ekspordi osa Eesti koguekspordis suureneb. Eesti kaubavahetus võib areneda suunas, kus pakutakse teenuseid selleks, et suurendada Eestit läbivate kaubavoogude osa, osutades siin nii lao- kui ka transporditeenust. Sellise kaubavahetuse korral võib oluliselt suurenema hakata ka Eesti teenuste eksport.

Üleilmastuv maailm vajab uut lähenemist ekspordi mõõtmisel. Selleks on tähtis vaadata kodumaise lisandväärtuse ekspordi, mis võib peegeldada tegelikku elu paremini kui kogueksport. Eesti koguekspordis hinnatakse kodumaise väärtuse osaks kahte kolmandikku, nagu see on ka Soomes ja Hiinas.

Kui teenuste osa Eesti ekspordis suureneb, siis võib suurenema hakata ka kodumaise lisandväärtuse osa ekspordis, kuna eksporditavate teenuste lisandväärtus on ligilähedane 100 protsendile.

Metoodika

Kogueksport – kaubad ja teenused kokku.

Bilanss – ekspordi ja impordi väärtuse vahe.

Teenuste all kajastatakse teenuseid, mida Eesti residendid müüvad mitteresidentidele ja mida nad mitteresidentidelt ostavad:

- veoteenused;
- reisiteenused;
- sideteenused;
- ehitusteenused;
- kindlustusteenused;
- finantsteenused;
- arvuti- ja infoteenused, sh maksed andmebaaside kasutamise ja arendamise, andmetöötluse ja programmeerimise, riist- ja tarkvarakonsultatsioonide, tarkvara juurutamise jms eest, samuti uudisteagentuuride teenused;
- autoriõigus- ja litsentsitasud;
- kaubandus- ja muud kaubandusega seotud teenused;
- kasutusrent;
- mitmesugused äri-, kutsetegevuse ja tehnilised teenused, sh konsultatsioonidega seotud äriteenused (õigusabi, raamatupidamine, audit, juhtimiskonsultatsioonid jne);
- isiku-, kultuuri- ja meelelahutusteenused, sh raadio, televisiooni ja filmindusega seotud audiovisuaalsed teenused, kontserdi- ja muude ürituste korraldamine;
- valitsusteenused, mis ei sisaldu mujal (Maksebilansi ... 2012).

Kaupade eksportijate ja importijate hulka arvestatakse ettevõtteid juhul, kui nende eksport- või importkäive on suurem kui 1000 eurot.

Kasutatud on Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatorit EMTAK 2008. OECD andmete juures on kasutatud rahvusvahelist majanduse tegevusalade klassifikaatorit ISIC 2003.

Allikad

Sources

Ahmad, N. (2013). Measuring Trade in Value Added and Beyond. Ettekanne konverentsil "Measuring the Effects of Globalization". Washington, March 2013.

Balance of payments by country. (2013). Eurostat. [e-andmebaas]
http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_q_c&lang=en (10.09.2013).

Eesti Maksebilansi aastaraamat 2011. (2012). Eesti Pank. [www]
http://www.eestipank.ee/sites/default/files/publication/mb_2011_3_0.pdf (23.08.2013).

Estonia's Balance of Payments Yearbook 2011. (2012). Eesti Pank. [www]
http://www.eestipank.ee/sites/default/files/publication/mb_2011_0.pdf (23.08.2013).

Internationalisation Monitor, Netherlands. (2010). [www]
<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/092F7BA8-51EF-4821-AA2A-64A3ACF81400/0/2011m21pub.pdf>
(16.07.2013).

Internationalisation Monitor, Netherlands. (2012). [www]
<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/D6CC234C-D87A-46EF-99AF-DDEAE421C066/0/2012m21pub.pdf> (16.07.2013).

Measurement of Trade in Value Added: Using Chinese Input-output tables Capturing Processing Trade. (2013). [www] <http://www.statistics.gov.hk/wsc/STS024-P3-S.pdf> (16.07.2013).

Teenuste eksport ja import riikide lõikes. (2013). Eesti Pank. [e-andmebaas]
http://statistika.eestipank.ee/?lng=et#listMenu/946/treeMenu/MAKSEBIL_JA_INVPOS/145/436
(23.08.2013).

Trade in Value Added (TIVA). (2013). OECD Database, Mai 2013. [e-andmebaas]
http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_OECD_WTO (16.07.2013).

EXPORTS OF GOODS AND SERVICES AND THE DOMESTIC VALUE ADDED EMBODIED IN EXPORTS

Riina Kerner
Statistics Estonia

Nowadays, enterprises increasingly export goods together with services. Services are exported as a separate 'product' and also as new value added to the goods (processing, transport, etc.). Services account for about 60% of Estonia's GDP, while the export of services represents about a quarter of Estonia's gross exports. This article gives an overview of the exports of goods and services, and of the domestic value added embodied in exports.

Trends in foreign trade – goods and services in Estonia's trade

The differentiation of goods and services in a country's foreign trade is becoming more and more complicated. For example, if a foreign enterprise sells goods to Russia via an intermediate storage warehouse in Estonia, then Estonia's contribution to the value added is only storage and transport services. One can say that Estonia exports services and that the imported goods gained only a small share of their value. At the same time, the gross value of trade is taken into account in both export and import figures. This approach and system of accounting significantly increase the volume of gross exports of goods and services.

The development of foreign trade can be extensive as well as intensive. Extensive trade evolution means that large-scale trade flows pass through Estonia and the local enterprises simply mediate the re-export of the goods (e.g. to Russia), providing storage, transport or other services. That is the kind of trade that has been vigorously developed in the Netherlands, for example, with re-exports making up 43% of the Netherlands's exports (Internationalisation ... 2012). On the other hand, intensive trade means that high-value medium-high-technology or high-technology products (and services) produced in the home country are exported. If Estonia's trade develops extensively (development of logistics centres, intermediate depots and port terminals) meaning the increased provision of services, the share of services in Estonia's exports is going to gradually increase in the future.

Services are difficult to measure, since they are not tangible like goods. Export of services from Estonia takes place when an Estonian company (resident) sells services to a foreign company (non-resident). When services are purchased from a non-resident, it means that services are imported.

Role of services in the domestic economy and foreign trade

Services play an increasing role in the economy of developed countries where they account for about two thirds of the gross domestic product (GDP). For example, in the Netherlands, the share of services in the GDP is 75% (Internationalisation ... 2010: 66). However, in most countries, services typically account for only a quarter of gross foreign trade (goods and services) (Ahmad 2013).

In 2012, services constituted two thirds (66%) of Estonia's gross domestic product (GDP) (Figure 1, p. 48). The share of services was the highest in 2009, when it reached 70% of GDP. As shown by Figure 1, the situation was similar in 1999 when the economy was also in recession. One of the reasons why the share of services in the GDP increases during recession could be that the country's industrial output decreases due to a sharp fall in external demand and the share of services (a relative indicator) increases. The volume of services in absolute terms, however, is more stable and may not increase at all.

In the foreign trade accounts, exports of services from Estonia represented a quarter of Estonia's gross exports (services / (goods + services)) in value terms in 2012. Compared to the previous years, the share has decreased. In 2012, the share of services in gross exports was 27% in Finland, 31% in Sweden, but only 17% in Lithuania (Table 1, p. 48).

The small share of services in gross exports can be explained by several reasons. Most of the services are still consumed internally (which corresponds to the big share of services in the GDP). At the same time, only certain services can be exported to another country. Language barriers and national restrictions (licenses, labour regulations etc.) also influence the sale of services to non-residents. Additionally, compared to goods, it is more difficult to determine the value of services and the accrual time (Internationalisation ... 2010: 35).

In 2012, Estonia's exports of goods amounted to 12.5 billion euros and exports of services to 4.2 billion euros (Figure 2, p. 49). Goods constitute three quarters and services one quarter of Estonia's gross exports.

Services are mainly exported to neighbouring countries (Internationalisation ... 2010). Estonia mainly exports services to the European Union – 67% of services exports, with a total value of 2.8 billion euros. In 2012, Estonia's biggest partner in services exports was Finland (1.1 billion euros, i.e. 25% of services exports), followed by Russia (11%) and Sweden (8%) (Teenuste ... 2013).

In 2012, exports of goods from Estonia increased by 4% compared to 2011 (Table 2, p. 49), while exports of services grew faster – 9%. Similarly to services, the biggest share of goods were also exported to Finland, Russia and Sweden.

The goods trade balance was negative in 2012 (exports were smaller than imports), but the services trade balance was positive, as exports exceeded imports. Since 2009, the balance of Estonia's gross trade (goods + services) has been positive. In 2011 the surplus amounted to already 637 million euros. Thus, one can say that Estonia has gained from trade.

Existing literature indicates that exports of goods are much more affected by economic crises than exports of services (Internationalisation ... 2012: 26). Thus, countries whose economy is built on big exports of services are less affected by economic downturns.

Seven out of the ten biggest goods exporters also export services

Goods are often exported together with services. Out of the top 100 biggest goods exporters in Estonia, more than a half (55 exporters) also exported services in 2012. Among the ten biggest goods exporters, seven companies also exported services (Table 3, p. 50). Among the top 50 goods exporters, roughly two out of three exported services.

The top 100 goods exporters accounted for nearly a half of total goods exports in 2012, while the top 100 services exporters accounted for 40% of services exports (Table 4, p. 50). Thus, goods exports were more concentrated than services exports.

Re-exports of goods: a possibility to increase services exports

In recent years, Estonia has increasingly served as a transit country for goods from European Union (EU) Member States sold to Russia. Goods from other EU countries arrive at Estonian warehouses and are re-sold to Russia once a purchaser has been found. This kind of mediation of goods is included in Estonia's exports statistics and is called re-exports.

In 2012, re-exports constituted already more than 50% in Estonia's exports to Russia. There was a similar situation in the Netherlands, as nearly half of the machinery and equipment exported to Germany were not of Dutch origin, meaning that they were re-exports (Internationalisation ... 2012: 36).

In case of extensive trade evolution, Estonia might well be the 'passage' to Russia as far as trade is concerned. At the same time, this kind of activity will also boost Estonia's services exports,

as foreign companies will buy logistics and transport services in Estonia. The structure of Estonia's gross exports is outlined by Figure 3 (p. 51).

Domestic and foreign-controlled exporters in Estonia

Foreign-controlled companies are enterprises where non-residents hold more than 50% of the enterprise's equity. The goods produced by these companies are often sold abroad, since Estonia's internal market is small. How big is the role of foreign-controlled companies in Estonia's exports?

The share of foreign-controlled companies in goods exports was 59% in 2012, meaning that the share of domestic companies was 41%. The share of foreign-controlled companies was the biggest in manufacturing where foreign-controlled exporters generated nearly three quarters of manufacturing exports (Table 5, p. 51).

The share of foreign-controlled companies in services exports was 36% (compared to 59% in case of goods exports). The services exports of domestic companies amounted to 1.8 billion euros, and those of foreign-controlled companies to 1.5 billion euros (about 900 million euros' worth of services exports, i.e. most of the tourism services, are unspecified) (Figure 4, p. 52).

Services exports in EU countries

In 2012, services exports totalled 3.25 trillion euros worldwide (Balance ... 2013). The turnover of services exports of European Union countries (EU-28)^a makes up 44% of global services exports.

The share of Estonia in global services exports was 0.13% in 2012, but 0.3% among EU countries. The EU countries with the biggest services exports were the United Kingdom (221 billion euros), Germany (211 billion euros) and France (165 billion euros). Estonia's services exports were 4.24 billion euros in 2012. The turnover of services exports was smaller only in Malta and Latvia (Figure 5, p. 52).

How much domestic value added is embodied in exports?

The final value of exported and imported goods and services is clear and easily determined as the price of the goods or services. But how much domestic value is embodied in Estonia's gross exports? It could be that imported parts or raw materials (i.e. imported value) make up most of the value of some exported goods. For example, in case of the wind turbines manufactured in Estonia, the necessary components are imported.

The product is produced step by step in a process called the value chain. Nowadays, the value chain is divided between different countries and the goods may cross country borders several times. If the goods are made out of domestic raw material (for example wood in Estonia), it is possible that the whole value is created internally and one can say that 100% of the value added is generated domestically. If a country has large supplies of natural resources, the gross value of products is often created wholly in that country. For example, in Russia, the share of domestic value added embodied in gross exports is 93%; in USA this share is 89% (Table 6, p. 54). At the same time, the share of domestic value added in Estonia's exports was only 67% in 2009; Finland and China also had similar shares.

The calculation of value added in foreign trade is important. Relevant literature suggests that nearly 28% of gross exports is overstated – thus, a new concept of trade calculation is very necessary and timely. Trade accounts based on value added mirror the reality much better than gross exports.

^a Incl. Croatia (joined the EU on 1 July 2013).

Domestic value added embodied in gross exports by industry consists of three components:

- *Direct industry value added – share of goods and services in the sector production is calculated;*
- *Indirect domestic value added – it is calculated in the framework of input-output tables and comprises also the influence of supporting activities;*
- *Re-imported domestic value added. (Using ... 2013; Ahmad 2013: 24).*

Any missing goods and services flows are estimated using econometric models.

Trade calculations based on value added decrease the trade deficit between USA and China, for example – by nearly 25% in favour of USA (Ahmad 2013: 10). This indicates that the goods exported from China include a significant amount of foreign components. A recent study on China showed that subcontracting (incl. processing, assembly of products from imported components) made up 47% of China's exports – the domestic value added per unit of production is relatively low in subcontracting (Measurement ... 2013: 1).

In Estonia, domestic value added constituted 67% of gross exports in 2009 (Table 6, p. 54), which shows that the foreign contribution to Estonia's gross exports is quite big. The share of domestic value added varies by economic activity (54–86%). It is the biggest in service-related activities (financial intermediation, education, health care) where the share of value added in exports is over 80%. At the same time, the share of domestic value added is the smallest in the manufacture of metals and products thereof (54%) and in the manufacture of electrical and optical products (56%).

Conclusion

Services play an important role in exports and account for a quarter of Estonia's gross exports (goods + services). Exports of services from Estonia are growing at a moderate pace and have not been influenced by the recession as much as the exports of goods.

The share of re-exports in Estonia's gross exports is growing. Estonia's trade could develop towards the provision of services that contribute to the flow of goods through Estonia (e.g. storage and transport services). That could mean a significant increase in exports of services from Estonia, as well.

The globalising world also needs a new approach in trade accounting. For that reason, it is important to also monitor the exports of domestic value added, which may reflect the actual situation better than gross exports. It is estimated that domestic value added accounts for two thirds of Estonia's gross exports, which is a level similar to Finland and China.

If the share of services in Estonia's exports increases, it might also mean an increase in the share of domestic value added in exports, as the value added of exported services is close to 100 percent.

Methodology

Gross exports – exports of goods and services combined.

Foreign trade balance – the value of exports less the value of imports.

Services (Estonia's Balance of Payments Yearbook 2011) include the services sold to and purchased from non-residents by Estonian residents:

- transport services;
- travel services;
- communications services;
- construction services;
- insurance services;
- financial services;
- computer and information services (incl. fees for the use and development of databases, data processing and programming, software and hardware consultations, software implementation, etc.; services of news agencies);
- royalties and licence fees;
- merchanting;
- operational lease;
- miscellaneous business services, incl. consulting services (legal assistance, accounting, audit and management consulting etc.); professional and technical services;
- personal, cultural and recreational services (incl. audio-visual services related to radio, television and films, organisation of concerts and other events);
- government services not included elsewhere.

The list of exporters and importers includes all enterprises whose export or import turnover exceeded 1,000 euros.

The Estonian Classification of Economic Activities (EMTAK 2008, based on NACE Rev. 2) has been used. The International Standard Industrial Classification of All Economic Activities (ISIC 2003) has been used for OECD data.

ÜLEILMSED VÄÄRTUSAHELAD

Tiina Pärson, Aavo Heinlo
Statistikaamet

Artikkel annab lühiülevaate 2012. aastal korraldatud rahvusvahelise uuringu „Üleilmsed väärtusahelad ja rahvusvahelise hankimine. Aastad 2009–2011“ tulemustest. Uuring toimus korraga mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis, nende seas ka Eestis, ja Norras.

Sissejuhatus

Nüüdseks enam kui poole sajandi jooksul oleme olnud tunnistajaks tootmisprotsessis ja äriteenuste osutamisel aset leidnud radikaalsetele muutustele. Kui kahekümnenda sajandi 60. aastatel võis tootmise puhul rääkida rahvuslikest ettevõtetest ja hierarhisest struktuurist, siis tänapäeva läbipõimunud maailmas on tootmisprotsess muutunud ettevõtete ja ka riikide tasandil oluliselt killustatumaks. Paljud organisatsioonid, ettevõtted, töötajad ja ka riigid on haaratud keerukasse ja dünaamilisse tööjaotusse. Üleilmastumise osatähtsus majanduslikus ja sotsiaalses arengus on kasvanud, sellega seoses on suurenenud ka nõudlus, eelkõige aga poliitikakujundajate vajadus pädeva statistika järele. Paraku on globaalse majandusliku integratsiooni üksikasjalik kirjeldus arvnäitajate kaudu ja empiiriline iseloomustus osutunud keerukaks ülesandeks. Üheks põhjuseks on kahtlemata asjaolu, et meie käsutuses olev ametlik statistika on tehtud muudel eesmärkidel ning see on välja kujunenud oluliselt lihtsamates oludes (Sturgeon ja Gereffi 2010).

Oluliseks lähtepunktiks majandusliku üleilmastumise mõõtmisel oli 2007. aastal korraldatud ja 2008. aastal lõpetatud uuring rahvusvahelisest hankimisest, mille lõplikud tulemused avaldati hiljem (Alajääskö 2009; Nielsen 2011). Edasiarendusena järgnes MEETS 3 programmi^a kuuluv projekt „Üleilmsed väärtusahelad ja rahvusvahelise hankimine. Aastad 2009–2011“, milles osales 14 Euroopa Liidu riiki ja Norra (edaspidi lühidalt GVC-uuring väljendi *Global Value Chains* esitähete järgi).

GVC-uuringu eesmärk oli ajakohastada informatsiooni rahvusvahelise hankimise kohta, st anda poliitikakujundajatele nii riiklikul kui ka Euroopa tasandil asjakohast statistilist teavet hiljutisest finants- ja majanduskriisist tingitud olukorra kohta. Uuringus keskenduti ettevõttes olemasolevate või kodumaalt sisseostetavate ärifunktsioonide välismaale väljaviimisele ning sellele, mida hakati sisse ostma välismaiselt ettevõtetelt, kes võis osutada kas väliseks tarnijaks või võis kuuluda ettevõttega samasse kontserni.

Käsitlus

GVC-uuringu põhiteema kohta võib leida väga erinevaid mõisteid ja käsitlusi. Seetõttu oli uuringut algatades esmatähtis paika panna küllalt selged juhised, mis oleksid ühtemoodi arusaadavad nii statistikutele, andmeesitajatele kui ka analüütikutele hoolimata riikidevahelisest keelelisest ja kultuurilisest erinevusest. Seda oli vaja, et tagada uuringu andmete rahvusvaheline võrreldavus.

Teatud arusaamatuse vastajate seas, ja mitte üksnes Eestis, tingis konkreetse uuringu omapära, kus ettevõtted pidid eristama tegevusi ärifunktsioonide kaupa. Ettevõtet võib käsitleda kui teatud ärifunktsioonide kogumit ning üldjuhul ettevõtte struktuur nendel funktsioonidel põhinebki. Tegevusi saab rühmitada ärifunktsioonide täitmiseks nõutavate oskuste, teadmuse, ressursside jms järgi. Äriprotsesside ja -funktsioonide vahel võib esineda ka mitu-mitmele vastavust.

^a MEETS programme. [www] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/MEETS_programme (14.05.2013)

Vaadeldavas uuringus olid ärifunktsioonid jaotatud põhifunktsiooniks ja tugifunktsioonideks. Ettevõtte põhifunktsiooniks loetakse kaupade ja teenuste tootmist turule (või kolmandatele osapooltele) tulusaamise eesmärgil.

Tugifunktsioonid jagunesid GVC-uuringus järgmiselt:

- jaotamine ja logistika (transport, laondus, tellimuste töötlus);
- turustus- ja müügiteenused ning müügijärgne teenuste osutamine kasutajale (turu-uuringud, reklaam, turundusteenused (teleturundus), müük, näitused, laadad jt turustus- ja müügiteenused; tugikeskus, tooteabi jt toodete tarbijaile suunatud tegevused);
- info- ja kommunikatsiooniteenused (riistvara- ja tarkvaraalane nõustamine, tarkvara hooldus ja remont, andmetöötlus ja andmebaasiteenused, internetiteenused, muud arvuti- ja infoteenused);
- administratiiv- ja juhtimistegevused (juriidilised teenused, ärijuhtimine ja -nõustamine, personalijuhtimine (sh koolitus, värbamine, ajutise tööjõuga varustamine, töötasufondi haldamine, tervise- ja meditsiiniteenused), äriarvupidamine, raamatupidamine, auditeerimine ja ettevõttesisesed rahastamis- ja kindlustusteenused);
- uurimis- ja arendustegevus, inseneri- ja teised tehnilised tegevused (põhi- ja rakendusuuringud ning katse- ja arendustööd; tehnikanõustamine, testimine, analüüs ja sertifitseerimine, samuti tootedisain);
- teised tugifunktsioonid – tugifunktsioonid, mida eelnenud loetelus ei leidu.

Enamikul juhtudel ühtib põhifunktsioon ettevõtte põhitegevusalaga. Samas võib ettevõtte põhitegevuse kõrval olla põhitegevust toetavaid kõrvaltegevusi. Tugifunktsioonide eesmärgiks on kindlustada ja hõlbustada põhifunktsiooni täitmist ning nende väljund ei ole suunatud turule (või kolmandatele osapooltele), vaid on ettevõttesisene. Mõningaid raskusi valmistab uuringus olukord, kus ettevõtte mõni tugifunktsioon ühtis ettevõtte põhitegevusega. Heaks näiteks on siin infotehnoloogia ettevõtted, kus enamikul juhtudel võib IT-tegevusi käsitleda ettevõtte põhitegevusena, kuid leidub siiski ka üksikud siseteenuseid, mida saab käsitleda kui tugitegevusi.

Kümmekond aastat tagasi oli üsna tavapärane, et ettevõtte täitis kõiki oma ärifunktsioone ise. Seejärel sai selgeks, et ärifunktsioonide väljaviimine ettevõtetest teise ettevõttesse aitab kokku hoida teatud kulusid ning suurendada kasumlikkust. Niisiis tuleks ärifunktsiooni väljaviimist määratleda kui ettevõtte ärifunktsiooni täielikku või osalist väljaviimist teise ettevõttesse. Tulenevalt väljaviimise sihtettevõtte asukohast saame rääkida kas kodumaisest või rahvusvahelisest väljaviimisest. Viimasel juhul asub see ettevõtte teises riigis ehk siis välismaal. Kui töötlevas tööstuses on tootmine üldjuhul asukohast sõltumatu, siis teenuste valdkonda kuuluvad funktsioonid saavad paraku toimida vaid turu ja klientuuri läheduses. Seetõttu on teeninduses ärifunktsioonid, mille puhul saame rääkida väljaviimisest, seotud peamiselt n-õ ettevõtte kontoripoolega ning nende väljaviimine on võimalik tänu internetiühendusele ja infotehnoloogia hoogsamale kasutamisele.

Väljaviimise sihtettevõtteid saab eristada ka äripartnerite vastastikuse suhte kaudu. Kui ettevõtte on liitunud (kuuluvad samasse ettevõttegruppi), siis võime rääkida kontsernisisesest hankimisest, kui aga ettevõtte ei kuulu samasse gruppi (nt välise tarnija puhul), siis kasutatakse terminit rahvusvaheline hankimine või alltöövõtt. GVC-uuring keskendus põhiliselt rahvusvahelisele hankimisele, jättes kõrvale ajutise allhanke, s.o lepingud, mille kestus on alla aasta. Põhjuste hulgas, miks ettevõtte otsustavad väljaviimise kasuks, on soov vältida koormavaid regulatsioone, kõrgeid makse, suurt energiakulu ja põhjendamatuid kulusid, mis võivad kaasna ametiühingutega sõlmitud lepingutes määratletud hüvitiste või valitsuse kehtestatud maksueraldistega.

Ärifunktsioonide väljaviimise juures on poliitiliselt oluline aspekt töökohtade liikumine riigist välja. Mitte alati ei kaasne sellega tööhõive vähenemine kodumaal, sest väljaviidud töökohtadel töötanud töötajad võivad saada uued töökohad kas samas ettevõttes või samasse kontserni kuuluvas ettevõttes. Kui nii ei juhtu, siis peavad hästi kujundatud sotsiaalpoliitika ja tõhusad tööturule ennistamise meetmed aitama töötutel uusi töövõimalusi leida.

Metoodika

GVC-uuringu metoodiliseks aluseks olid Eurostati töörühma koostatud metoodilised juhised ja määratlused, mis tuginesid aastatel 2007–2008 korraldatud uuringu kogemustele. Statistiliseks üksuseks oli uuringus ettevõtte. Valimi sihtrühm oli piiritletud ettevõtte suurusega: sihtrühma moodustasid 2011. aastal majanduslikult aktiivsed ettevõtted, mille hõivatute arv oli vaatluse baasaastal – 2009. aastal – 100 ja enam hõivatut. Arvestades Eesti väiksust, oli ilmselge, et valimi võtmine niisugusel alusel polnud mõttekas, seetõttu kasutati Eestis uuringut tehes kõikset vaatlust. Valimi võtmise aluseks kasutati statistilist profilli – majanduslikult aktiivsete üksuste kogumit. Tegevusalati oli uuringuga kaetud tööstus (EMTAK-i jaod B–E) ning turuteenindus finants- ja kindlustustegevuseta (EMTAK-i jaod F–N, v.a K). Erilist tähelepanu pöörati erijaotusena esile toodud rühmadele, nagu kõrg- ja keskkõrgtehnoloogiline töötlev tööstus ning teadmumamahukas turuteenindus, mis võimaldab analüüsida trende ja eripärasid teadmumamahukates majandusharudes (vt tabel 1). Võrreldes teiste uuringus osalenud riikidega, oli Eesti oma 514 vaatlusüksusega kõige väiksem, suurim oli Prantsusmaa, kus kogumisse kuulus 13 000 ettevõtet. Mittevastanute kaalumise eesmärgil kasutati kihistamist järgmiste muutujate osas:

- ettevõtete suurusklass (vastavalt hõivatute arvule – 100–249 ja 250+);
- EMTAK-i jaotused (B, CA, CB, CC, CD, CE+CF, CG, CH, CI+CJ+CK, CL, CM, D, E, F, G, H, I, J, L, M, N).

Tabel 1. Uuringuga hõlmatud Eesti ettevõtted, 2011

Table 1. Estonian enterprises covered by the survey, 2011

Tegevusala	EMTAK-i kood NACE code	Ettevõtete arv Number of enterprises	Hõivatute arv 2009. aastal Number of employed persons in 2009	Economic activity
Mäetööstus	B	6	3 800	Mining and quarrying
Töötlev tööstus	C	223	51 896	Manufacturing
Elektrienergia, gaasi, auru, konditsioneeritud õhuga varustamine	D	12	4 383	Electricity, gas, steam and air conditioning supply
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	E	6	1 290	Water supply; sewerage, waste management and remediation activities
Ehitus	F	28	5 867	Construction
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	G	95	30 901	Wholesale and retail trade; Repair of motor vehicles and motorcycles
Veondus ja laondus	H	51	16 771	Transportation and storage
Majutus ja toitlustus	I	23	4 779	Accommodation and food service activities
Info ja side	J	23	6 350	Information and communication
Kinnisvaraalane tegevus	L	2	390	Real estate activities
Teadus- ja tehnikaalane tegevus	M	12	1 551	Professional, scientific and technical activities
Haldus- ja abitegevused	N	33	15 030	Administrative and support service activities
Kokku		514	143 008	Professional, scientific and technical activities
Analüütiline jaotus				Analytical breakdown
Kõrg- ja keskkõrgtehnoloogiline töötlev tööstus		51	14 170	High and medium-high-technology manufacturing
Teadmumamahukas turuteenindus		50	17 982	Knowledge-intensive market services

Üksikasjalikumat jaotust kasutati üksnes tööstuslike tegevusalade puhul, et tagada kvaliteetsemaid hinnanguid kesk- ja keskkõrgtehnoloogilise töötleva tööstuse osas. Kokku olid ettevõtted jaotatud 42 kihti, millest üks kiht oli tühi ja seitsmes kihis oli ettevõtete arv alla kolme. Ettevõtte loeti vastanuks juhul, kui küsimustik sai heakskiidetud staatuse. Vastasmääraks kujunes 83,5%, seetõttu polnud vaja teha analüüsi nende kohta, kes ei vastanud. Hõivega kaalutud vastasmäär ulatus 86%-ni. Sarnaselt teiste ettevõtlusvaldkonna uuringutega olid tööstusettevõtted taas hoolikamad andmeesitajad kui teeninduse valdkonna ettevõtted. Madalaim oli vastanute määr ehituses ning teaduse ja tehnika tegevusaladel – keskmiselt 70%.

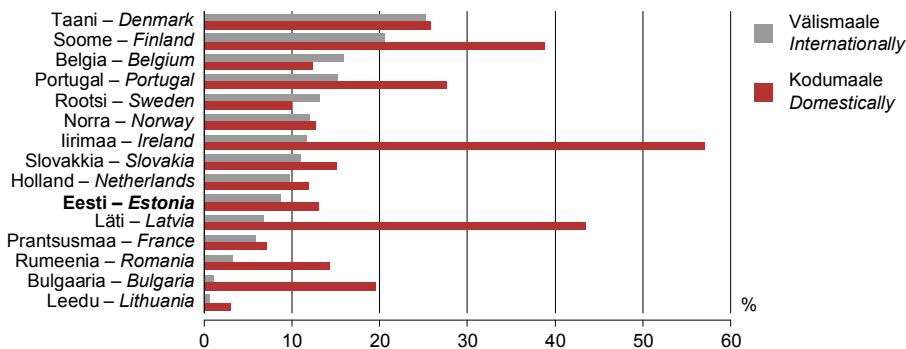
Tulemused

Uuringu tulemused (tabel 2) näitavad, et 9% Eesti ettevõtetest (45 ettevõtet), kus 2009. aastal oli 100 ja enam hõivatut, viisid ajavahemikul 2009–2011 ühe või mitu ärifunktsiooni ettevõtetest välja välismaale. Ärifunktsioonide ettevõtetest väljaviimine Eestisse oli samal perioodil ligi poolteist korda populaarsem, ulatutes 13%-ni ettevõtetest (67 ettevõtet). Võrreldes teenindussektoriga olid tööstusettevõtted aktiivsemad ärifunktsioonide väljaviijad, 15% neist tööstusettevõtetest oli seotud rahvusvahelise ja 18% kodumaise hankimisega. On ilmselge, et taolise tagasihoidliku mahuga statistilise informatsiooni puhul saab teha vaid üldisemaid järeldusi.

Tabel 2. Aastatel 2009–2011 ärifunktsioone välja viinud Eesti ettevõtted, 2011
 Table 2. Estonian enterprises sourcing during 2009–2011 their business functions, 2011
 (protsenti – percentages)

Tegevusala	Välismaale <i>Internationally</i>	Kodumaale <i>Domestically</i>	Economic activity
Tööstus	14,7	18,0	<i>Industry</i>
töötlev tööstus	15,4	17,7	<i>manufacturing</i>
kõrg- ja keskkõrgtehnoloogiline töötlev tööstus	9,5	24,4	<i>high and medium-high-technology manufacturing</i>
Turuteenindus	3,1	8,6	<i>Market services</i>
teadmusmahukas turuteenindus	-	-	<i>knowledge-intensive market services</i>
Kokku	8,7	13,1	<i>Total</i>

Joonis 1. Aastatel 2009–2011 ärifunktsioone välja viinud ettevõtted Euroopa riikides, 2011
 Figure 1. Enterprises sourcing during 2009–2011 their business functions, 2011

Allikas/Source: Eurostat

Kui võrrelda Eesti näitajaid teiste uuringus osalenud riikide vastavate näitajatega (joonis 1) võib täheldada, et aktiivseima rahvusvahelise hankimisega on eelkõige Skandinaavia riigid, eriti Taani,

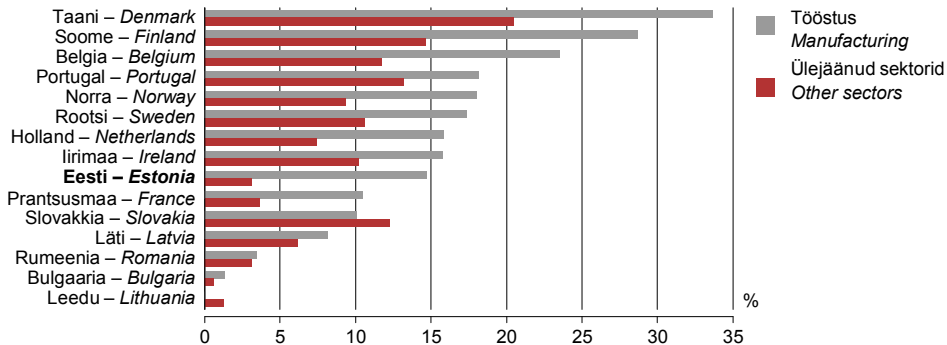
kus veerand uuringus osalenud ettevõtetest viis ärifunktsioone välja välismaale. Seetõttu pole ka juhuslik, et just Taani algatas ja juhtis rahvusvahelise hankimise uuringute korraldamist. Kahtlemata sõltub rahvusvahelise hankimise tase väga mitmest tegurist, nende seas riigi suurusest ja asukohast, tööjõukuludest, samasse kontserni kuuluvate välismaiste ettevõtete paljususest jne. Nende tegurite kombinatsiooni põhjal on võimalik aru saada, miks Prantsusmaal on ärifunktsioonide välismaale väljaviimise tase madalam kui Eestis või miks see protsess on Leedus peaaegu olematu.

Oluliselt keerulisem on aga seletada kodumaise hankimise märkimisväärseid erinevusi riikide vahel (mis ei ole küll selle lühiülevaate eesmärk). Eeldatavasti nägid paljude riikide ettevõtted majanduskriisi järel võimalust majandustegevuse tõhustamiseks eelkõige kodumaise allhanke kaudu. Samuti võib üheks põhjuseks pidada asjaolu, et rahvuskeelde tõlgituna ei saadud uuringu küsimustikust alati selgelt ja üheselt aru ning seetõttu võisid ettevõtted näidata väljaviimise hulgas ka lühiajalisi kokkuleppeid või varasematel aastatel alguse saanud allhankeid.

Kuna Eestis on paljudel tegevusaladel rahvusvahelise hankimisega seotud ettevõtteid vähe, siis oli analüüsi tegemisel otstarbekas jagada tegevusalad esiteks kahte suuremasse rühma – töötlev tööstus ja ülejäänud tegevusalad (joonis 2). Nagu paljudes riikides, viidi ka Eestis tööstussektoris ärifunktsioone välismaale välja tunduvalt rohkem kui ülejäänud tegevusaladel. Välismaale ärifunktsioone välja viinud ettevõtete 15%-ne osatähtsus Eesti tööstussektoris on üsna võrreldav tulemus mitme riigiga, nagu Rootsi, Holland ja Iirimaa. Sama ei kehti aga ülejäänud tegevusalade kohta. Nende puhul oli Eesti näitaja – 3% – üks madalamaid ning sellega edestati vaid Bulgaariat ja Leedut.

Joonis 2. Aastatel 2009–2011 ärifunktsioone välismaale välja viinud ettevõtted Euroopa riikides sektori järgi, 2011

Figure 2. Enterprises sourcing during 2009–2011 their business functions internationally by sector, 2011

Allikas/Source: Eurostat

Tabel 3. Aastatel 2009–2011 ärifunktsioone välismaale välja viinud Eesti ettevõtted äripartneri liigi järgi, 2011

Table 3. Estonian enterprises sourcing during 2009–2011 internationally by type of business partner, 2011

Äripartner	Väljaviidud ärifunktsioon			Business partner
	Mistahes funktsioon	Põhifunktsioon	Tugifunktsioon	
	Any function	Core function	Support function	
Sama kontserni välismaine ettevõte	21	6	19	Foreign affiliate
Muu välismaine ettevõte	29	16	19	Foreign non-affiliate

Kolmveerand uuringuga kaetud Eesti ettevõtetest kuulus mõnda ettevõtete gruppi ning kaks viiendikku ettevõtetest kuulus kontserni, mille peaettevõtte asus välismaal. Uuringust selgus, et ajavahemikul 2009–2011 viisid ärifunktsioone välismaale välja 45 Eesti ettevõtet, kindlasti toetas seda protsessi samasse kontserni kuuluvate ettevõtete olemasolu välismaal (tabel 3). Rahvusvahelise uuringu „Üleilmsed väärtusahelad ja rahvusvaheline hankimine“ tulemuste selgitamine on üsna keerukas ülesanne, seetõttu vajab ka tabelis 3 toodud andmestik hoolikat süvenemist. Näiteks tabeli esimeses reas olev number 6 tähendab, et kuus Eesti ettevõtet viisid oma põhifunktsiooni ettevõttest välja välismaale, kuid nendega samasse kontserni kuuluvate välismaiste ettevõtete arv nende äripartnerite hulgas võis olla suurem, kuna iga ettevõtte võis põhifunktsiooni hankimist alustada ositi mitmest ettevõttest. Nagu tabelist 3 selgub, eelistati põhifunktsiooni välismaale väljaviimisel väliseid hankijaid, kuid tugifunktsioonide puhul valitses väliste hankijate ja samasse kontserni kuuluvate ettevõtete vahel tasakaal.

Kui vaadata ärifunktsioonide välismaale väljaviimist üksikasjalikumalt (tabel 4), siis selgub, et enim viidi aastatel 2009–2011 Eestist välja teadus- ja inseneritegevusi. Nendele järgnesid turundus ja müügitegevused ning info- ja kommunikatsiooniteenused. Kodumaise hanke alustamise puhul oli pingerida pisut erinev: kõige enam viidi välja info- ja kommunikatsiooniteenuseid. Samane pingerida oli omane ka teistele uuringus osalenud riikidele – ülekaalus oli info- ja kommunikatsiooniteenuste väljaviimine. Võttes aga arvesse Eesti ettevõtete häid teadmisi ja suuri kogemusi IT vallas, siis on üsna loogiline, et paljud meie ettevõtted hakkasid IT-teenuste puhul kasutama just kodumaist hanget.

Tabel 4. Aastatel 2009–2011 olemasolevat ärifunktsiooni välja viinud Eesti ettevõtted, 2011
Table 4. Estonian enterprises sourcing during 2009–2011 existing business function, 2011
 (protsenti – percentages)

Tegevusala	Välismaale <i>Internationally</i>	Kodumaale <i>Domestically</i>	<i>Economic activity</i>
Põhifunktsioon	3,8	6,8	<i>Core business function</i>
Tugifunktsioonid			<i>Support business functions</i>
jaotamine ja logistika	2,7	6,0	<i>distribution and logistics</i>
turustus- ja müügiteenused ning müüjäjärgsed teenused	4,9	3,2	<i>marketing and sales services, and after sales services</i>
info- ja kommunikatsiooniteenused	4,2	9,8	<i>ICT services</i>
administratiiv- ja juhtimistegevused	2,8	3,3	<i>administrative and management functions</i>
uurimis- ja arendustegevus, inseneri- ja teised tehnilised tegevused	5,6	3,8	<i>research and development activities, engineering and related technical services</i>
teised tugifunktsioonid	2,5	4,7	<i>other support functions</i>

GVC-uuringu üheks huvipakkuvaks aspektiks oli küsimus ärifunktsioonide väljaviimise sihtriigi kohta. Küsimustiku geograafiliste piirkondade loetelu (sealhulgas mõned suuremad riigid) oli üsna põhjalik, kuid samas Eesti jaoks üsna kasutu. Ükski uuringus osalenud Eesti ettevõtte ei näidanud hankimise sihtriigina Venemaad ega Brasiiliat ning väga vähesed ettevõtted olid nimetanud Hiinat, Indiat, USA-d või mõnda muud kaugemat piirkonda. Teiste uuringus osalenud riikide osas oli pilt palju värvikam. Hiina eristus töötleva tööstuse põhifunktsiooni ja India tugifunktsioonide väljaviimise sihtkohana. Eestis piirdus aastatel 2009–2011 ärifunktsioonide väljaviimine valdavalt Euroopaga (tabel 5). Põhifunktsiooni väljaviimisel olid Eesti ettevõtete eelistatuid sihtriikideks Euroopa Liidu uued liikmesriigid, seda peamiselt väiksemate töajukulude tõttu või siis seetõttu, et samasse kontserni kuuluv ettevõtte asus antud sihtriigis. Kui vaadata tugifunktsioonide väljaviimist sihtriigiti, siis Euroopa Liidu vanu liikmesriike eelistati uutest peaaegu kaks korda sagedamini. Aastatel 2009–2011 ärifunktsioone välja viinud ja uuringus osalenud 45 ettevõttest 28 tegi seda Euroopa Liidu vanadesse liikmesriikidesse, 17 Euroopa Liidu uutesse liikmesriikidesse ja 9 ülejäänud Euroopasse (v.a Venemaa).

Tabel 5. Aastatel 2009–2011 äriefunktsioone Euroopasse välja viinud Eesti ettevõtted sihtpiirkonna^a järgi, 2011
Table 5. Estonian enterprises sourcing during 2009–2011 business functions to Europe by destination region^a, 2011

Äriefunktsioon	EL-15 EU-15	EL-12, v.a Eesti EU-12 excl. Estonia	Muu Euroopa, v.a Venemaa Rest of Europe, excl. Russia	Business function
Põhifunktsioon	6	11	4	Core business function
Tugifunktsioonid				Support business functions
jaotamine ja logistika	2	2	4	distribution and logistics
turustus- ja müügiteenused ning müügijärgsed teenused	11	4	2	marketing and sales services, and after sales services
info- ja kommunikatsiooniteenused	7	4	1	ICT services
administratiiv- ja juhtimistegevused	9	5	2	administrative and management functions
uurimis- ja arendustegevus, inseneri- ja teised tehnilised tegevused	11	-	1	research and development activities, engineering and related technical services
teised tugifunktsioonid	3	3	1	other support functions

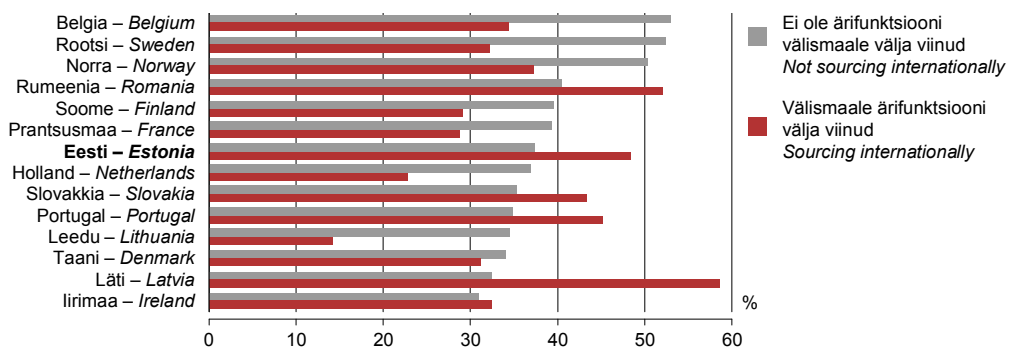
^a EL-15 – Austria, Belgia, Hispaania, Holland, Iiri, Itaalia, Kreeka, Luksemburg, Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa, Soome, Suurbritannia, Rootsi, Taani.

EL-12, v.a Eesti – Bulgaaria, Küpros, Leedu, Läti, Malta, Poola, Rumeenia, Sloveenia, Slovakkia, Tšehhi, Ungari.

^a EU-15 – Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Italy, Ireland, Luxembourg, the Netherlands, Portugal, Spain, Sweden and the United Kingdom.

EU-12, excl. Estonia – Bulgaria, Cyprus, Czech Republic, Hungary, Latvia, Lithuania, Malta, Poland, Romania, Slovenia, Slovakia.

Vaadates uuringus osalenud Euroopa Liidu vanade liikmesriikide näitajaid, on märgata, et Eesti sarnaneb suuresti Skandinaavia riikidega: ka nemad eelistasid põhifunktsioonide väljaviimisel Euroopa Liidu uusi ja tugifunktsioonide väljaviimisel vanu liikmesriike. Samas vanad Euroopa Liidu liikmesriigid, nagu Belgia, Prantsusmaa, Iirimaa ja Portugal, eelistasid nii põhifunktsiooni kui ka tugifunktsiooni väljaviimisel selgelt EL-i vanu liikmesriike. Selle põhjal võib järeldada, et äriefunktsioonide väljaviimisel on sihtriiki valides oluline roll geograafilisel asukohal ning piirkondlikult väljakujunenud majandussidemetel.

Joonis 3. Aastatel 2009–2011 töötajate arvu kasvu näidanud ettevõtted Euroopa riikides äriefunktsiooni välismaale väljaviimise järgi, 2011
Figure 3. Enterprises in European countries showing an increase in employment by sourcing internationally, during 2009–2011, 2011

Allikas/Source: Eurostat

GVC-uuringu üks eesmärke oli leida tõendust, et rahvusvaheline hankimine mõjutab tööhövet, ning hinnata kodumaisel turul kadumaläinud töökohtade arvu. Kui võrrelda omavahel ettevõtteid, kes viisid ärifunktsioone riigist välja, ja ettevõtteid, kes seda ei teinud, siis joonistub üsna vastuoluline pilt (joonis 3). Üksikasjalikum vaatlus näitab aga korrapärasust: Euroopa Liidu vanades liikmesriikides põhjustas ärifunktsioonide välismaale väljaviimine töökohtade kadumist, sest tööjõu kasvu ajavahemikul 2009–2011 näitas neist ettevõtetest väiksem osa võrreldes nendega, kes seda ei teinud. Euroopa Liidu uutes liikmesriikides, sh Eestis, oli olukord vastupidine: tööjõu kasvu näitasid sagedamini just ärifunktsioone välja viinud ettevõtted. Erandiks oli vaid Leedu. Mõistetavalt on väikese tööjõukuluga riikide eesmärgid ärifunktsioonide väljaviimisel erinevad suure tööjõukuluga riikide omast ja seetõttu on rahvusvahelise hankimisega seotud enamini kasvavad ettevõtted, kelle tegevus on orienteeritud ekspordi arendamisele.

Töökohtade kaotuse kohta ajavahemikul 2009–2011 esitas andmeid üksteist riiki. Eelkõige vähenes töökohtade arv töötlevas tööstuses, kus ettevõtted viisid üsna aktiivselt oma põhifunktsioone ettevõttest välja. Põhifunktsioonide väljaviimisel kaob rohkem töökohti kui tugifunktsioonide väljaviimisel. Üksnes kaks riiki näitas suhtelist töökohtade vähenemist üle 1% (võrrelduna vaatluses osalenud ettevõtete töötajate arvuga): Taani 2,46% ja Norra 1,02%. Eesti sama näitaja oli 0,32% ja Läti oma 0,23%. Taani töötlevas tööstuses ulatus suhteline töökohtade vähenemine isegi 5,35%-ni. Üldiselt ei ole põhjust süüdistada rahvusvahelist hankimist üliüsuures töötuse kasvus, mida Euroopa on kogenud majanduskriisi algusest alates. Eriti kehtib see Euroopa Liidu uute liikmesriikide kohta, sest viimased on rahvusvahelise hankimise sihtriikidena sellest tegevusest hoopis kasu lõiganud.

Tabel 6. Eesti ettevõtete hinnang ärifunktsiooni välismaale väljaviimist soodustavatele teguritele^a, 2011

Table 6. Estonian enterprises' assessment of factors motivating international sourcing^a, 2011 (protsenti – percentages)

Soodustav tegur	Väga tähtis <i>Very important</i>	Tähtis <i>Important</i>	Tähtsusetu <i>Not important</i>	<i>Motivating factor</i>
Kontserni emaettevõtte strateegilised otsused	82	18	-	<i>Strategic decisions taken by the group head</i>
Ligipääs eriteadmusele või -tehnoloogiale	53	21	26	<i>Access to specialised knowledge or technologies</i>
Kvaliteedi paranemine või uute toodete juurutamine	51	33	15	<i>Improved quality or introduction of new products</i>
Keskendumine ettevõtte põhifunktsioonile	36	49	14	<i>Focus on core business</i>
Ligipääs uutele turgudele	33	51	16	<i>Access to new markets</i>
Muude, tööjõukulust erinevate kulude vähenemine	28	28	44	<i>Reduction of costs other than labour costs</i>
Kvalifitseeritud tööjõu nappus	27	23	50	<i>Lack of qualified labour</i>
Tööjõukulude vähenemine	24	47	29	<i>Reduction of labour costs</i>
Tarneaja lühenemine	19	38	43	<i>Reduced delivery times</i>
Regulatsioonide mõju vähenemine ettevõtte tegevusele	8	47	45	<i>Less regulation affecting the enterprise</i>

^a Protsent välismaale ärifunktsiooni välja viinud ja tegurile hinnangu andnud ettevõtetest

^a Percentage of enterprises involved in international sourcing and having assessed the factor

Analüütikutele ja poliitikutele pakub huvi mitte üksnes ärifunktsioonide väljaviimise kui nähtusega seotud andmestik. Sama oluline on aru saada põhjustest, miks ettevõtted püüavad rahvusvahelise hankimise eeliseid kasutada või siis loobuvad neist. Sellele vastuse leidmiseks oli uuringu küsimustikku lisatud kolm küsimust. Esmalt paluti ettevõtetal, kes olid aastatel 2009–2011 seotud ärifunktsioonide väljaviimisega, hinnata motivatsioonitegurite olulisust (tabel 6). 82% Eesti vastanud ettevõtetest tõi olulisema tegurina välja kontserni emaettevõtte strateegilise otsuse. Siinkohal on oluline meelde tuletada, et 45-st ärifunktsioone välismaale välja viinud Eesti ettevõttest 38 kuulus ettevõtete gruppi ning seetõttu pidasid viimased peaaegu

eranditult eriti oluliseks just kontserni ematettevõtte otsuseid. Pingerea kaks järgmist motivatsioonitegurit – ligipääs eriteadmusele või -tehnoloogiale ning kvaliteedi paranemine või uute toodete juurutamine – said küll oluliselt madalama hinnangu, kuid sellele vaatamata pidas ligi pool vastanud ettevõtetest neid tegureid väga oluliseks. Ainult veidi alla veerandi Eesti vastanud ettevõtetest pidas väga tähtsaks kulude vähendamist. Hoopis teistsugune oli aga pilt Euroopa Liidu vanades liikmesriikides, eriti Põhjamaades, kus ettevõtte ärifunktsioonide väljaviimise peamise ja olulise põhjusena oli toodud just tööjõukulude vähenemine.

Küsimusele, kus paluti anda hinnang ärifunktsioonide väljaviimist takistavatele teguritele, võisid vastata kõik uuringus osalenud ettevõtted sõltumata sellest, kas nad olid ärifunktsioone välja viinud või mitte. Olenevalt tegurist avaldas 514 Eesti ettevõtet oma arvamus 15%–25%, ülejäänud vastasid, et tegurit ei kohatud või hinnangut ei osata anda. Ligi pooled vastanud ettevõtted – 45% neist – pidasid väga oluliseks takistavaks teguriks vajadust olla olemasolevate klientide läheduses (tabel 7). Eesti ettevõtete hinnang selle teguri kohta oli uuringus osalenud riikide hulgas kõrgeim. Mõneti langes see kokku Soome ja Rootsi ettevõtete hinnanguga (vastavalt 41% ja 31%), kuid oli samas näiteks täiesti erinev Lätis antust, kus vaid 9% vastanud ettevõtetest pidas seda takistavat tegurit väga tähtsaks. Üldiselt hinnati vajadust olla olemasolevate klientide läheduses takistava tegurina väga oluliseks kõigis uuringus osalenud riikides.

Veidi alla kolmandik Eesti ettevõtetest tõi ärifunktsioonide sisseostmise kaalutlemisel takistavate teguritena esile kaubanduspiirangud ja tollitariifid. Samaselt Eestiga pidasid vastavaid tegureid oluliseks ka teised riigid. Teisest küljest nimetasid peaaegu pooled riigid olulise takistava tegurina maksustamisprobleeme, samas hindasid Eesti ettevõtted seda tegurit vaid keskmiselt tähtsaks.

Tabel 7. Eesti ettevõtete hinnang ärifunktsiooni välismaale väljaviimist takistavatele teguritele^a, 2011

Table 7. Estonian enterprises' assessment of factors hindering international sourcing^a, 2011 (protsenti – percentages)

Takistav tegur	Väga tähtis <i>Very important</i>	Tähtis <i>Important</i>	Tähtsusetu <i>Not important</i>	<i>Hindering factor</i>
Vajadus olla olemasolevate klientide läheduses	45	27	27	<i>Proximity to existing clients needed</i>
Kartus, et sisseostmisega seotud kulud on oodatud kasust suuremad	31	41	28	<i>Overall concerns of the sourcing operation exceeding expected benefits</i>
Kaubanduspiirangud ja tollilõivud	28	30	42	<i>Tariffs and trade barriers</i>
Seadusandlikud või administratiivsed tõkked	23	34	43	<i>Legal or administrative barriers</i>
Välismaal pakutavate kaupade/teenuste kvaliteedi ebakindlus	17	40	43	<i>Uncertainty of the quality of the goods/services to be supplied abroad</i>
Maksustamisprobleemid	17	43	41	<i>Taxation issues</i>
Raskused võimalike/sobivate välismaiste teenusepakkujate leidmisel	16	49	34	<i>Difficulties in identifying potential/suitable providers abroad</i>
Rahastamise kättesaadavus või muud rahalised piirangud	16	36	48	<i>Access to finance or other financial constraints</i>
Keele- ja kultuurierinevused	13	41	46	<i>Linguistic or cultural barriers</i>
Juhtimisressursside ja vajaliku oskusteabe puudumine	12	43	45	<i>Lack of management resources and know-how</i>
Töötajate, sh ametiühingute vastuses	12	18	70	<i>Concerns of the employees (including the trade unions)</i>
Oma tooteid ja tootmisprotsesse kirjeldava dokumentatsiooni puudulikkus	6	21	73	<i>Missing documentation of own products and processes</i>

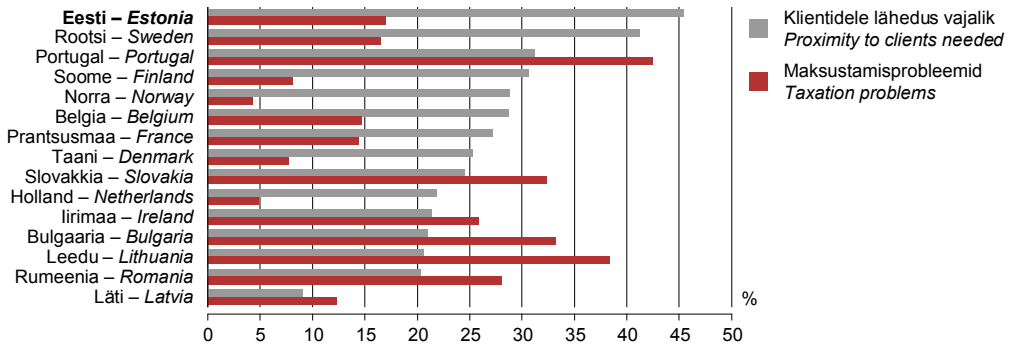
^a Protsent tegurite hinnangu andnud ettevõtetest

^a *Percentage of enterprises having assessed the factor*

Veidi vähem kui kolmandik Eesti ettevõtetest nimetas, et nad kahtlevad ärifunktsioonide väljaviimise eelistes ning pidasid väga olulisteks takistavateks teguriteks tollilõive ja kaubanduspiiranguid. Need olid jällegi kõrgeimad nendele teguritele antud hinnangud uuringus osalenud riikide seas. Teisalt töid peaaegu pooled riigid esile maksustamisprobleemid kui ühe olulisema takistava teguri, samas hindasid Eesti ettevõtteid seda ainult keskmist tähtsust omavaks (joonis 4).

Joonis 4. Hinnang aastatel 2009–2011 kogetud ärifunktsioonide välismaale väljaviimist takistavatele teguritele^a, 2011

Figure 4. Assessment of hindering factors to international sourcing perceived during 2009–2011^a, 2011

^a Protsent teguritele hinnangu andnud ettevõtetest

^a Percentage of enterprises having assessed the factor

Allikas/Source: Eurostat

Tabel 8. Eesti ettevõtete hinnang tugifunktsiooni põhifunktsiooni lähedal paiknemise tähtsusele^a, 2011

Table 8. Estonian enterprises' assessment of importance of physical proximity of support functions to core one^a, 2011 (protsenti – percentages)

Tugifunktsioon	Väga tähtis Very important	Tähtis Important	Tähtsusetu Not important	Support function
Jaotamine ja logistika	72	20	7	Distribution and logistics
Administratiiv- ja juhtimistegevused	66	26	8	Administrative and management functions
Turustus- ja müügi teenused ning müügi järgsed teenused	59	29	12	Marketing and sales services, and after sales services
Uurimis- ja arendustegevus, inseneri- ja teised tehnilised tegevused	55	35	10	Research and development activities, engineering and related technical services
Info- ja kommunikatsiooniteenused	44	39	17	ICT services
Teised tugifunktsioonid	40	49	11	Other support functions

^a Protsent hinnangu andnud ettevõtetest

^a Percentage of enterprises having given the assessment

Mitte ainult klientide, vaid ka tugifunktsioonide lähedus põhifunktsioonile on üks teguritest, mis mõjutab ettevõtte otsust osaleda rahvusvahelises hankimises. Selle teguri suhtes olid kõik 15 uuringus osalenud riiki, sh Eesti, ühesugusel seisukohal (tabel 8). Oluliseks peeti jaotuse, logistika, samuti administratiiv- ja juhtimistegevuste lähedust põhifunktsioonile. Samas info- ja kommunikatsiooniteenuste ning muude tugifunktsioonide paiknemist põhifunktsiooni läheduses peeti vähem tähtsaks. Seega ei ole ka mingi ime, et just info- ja kommunikatsiooniteenused on

üks tugifunktsioonidest, mida on kõige sagedamini ettevõtetest välja viidud. Tuleb veel lisada, et Eesti ettevõtted olid väga kindlad oma arvamuses tugifunktsioonide paiknemise kohta põhifunktsiooni läheduses. Nad pidasid teiste riikidega võrreldes põhifunktsiooni ja kõigi tugifunktsioonide (v.a muud funktsioonid) lähedust palju tähtsamaks. Põhjus on võib-olla pigem suhteliselt väikeses kohalikus tööjõukulus kui väikeriigi hirmus üleilmastumise ees.

Kokkuvõte

Aastatel 2009–2011 oli ärifunktsioonide välismaale väljaviimise intensiivsus Eestis väiksem kui Põhjamaades, kuid ületas pisut Hollandi ja Iirimaa taset ning oli suurem kui Prantsusmaal. Töötlev tööstus oli ärifunktsioonide väljaviimisel esirinnas. Eestis, nagu ka paljudes teistes uuringus osalenud riikides, eelistati kodumaist hankimist. Eesti ettevõtted piirdusid rahvusvahelisel hankimisel peamiselt Euroopaga (v.a Venemaa), vaid üksikutel juhtudel oli äripartnerina nimetatud Aasia või mõni meretagune riik. Kindlasti on siinkohal oluline meeles pidada, et Eesti on riik, kus tööjõukulud on väikesed ning paljudel juhtudel on just see asjaolu ettevõtte ärimudelit tugevasti mõjutanud. Rahvusvahelise hankimisega kaasnev töökohtade vähenemine osutus enamikus uuringus osalenud riikides marginaalseks ning Eestis kompenseerub see teistest riikidest Eestisse toodud ärifunktsioonide kaudu.

Tehes järeltööstuse ärifunktsioonide välismaale väljaviimise põhjenduste kohta, olid Eestil omad iseärasused. Eesti ettevõtted pidasid tugifunktsioonide lähedust põhifunktsioonile olulisemaks kui teiste riikide ettevõtted. Samaselt teiste riikidega toodi ärifunktsioonide väljaviimisel olulise takistava tegurina esile vajadus olla klientide lähedal, kuid samas ei peetud, erinevalt teistest riikidest, maksustamisprobleeme määravaks. Kui vanades Euroopa Liidu liikmesriikides oli rahvusvahelise hankimise alustamisel põhieesmärgiks kulud vähendada, siis Eesti ettevõtetes oli määravaks kontserni emaettevõtte otsus.

Kogutud andmete põhjal on nii riiklikul kui ka Euroopa Liidu tasandil otsuste langetajatel võimalik paremini reguleerida kaubanduse, arengu ja konkurentsivõime poliitikat, et suunata rahvusvahelist hankimist, unustamata seejuures riske, mis kaasnevad riikide majanduste kasvava vastastikuse sõltuvusega.

Allikad Sources

Alajääsko, P. (2009). International Sourcing in Europe. – Statistics in focus, No 4.

Nielsen, P. (2011). Development of Methods to measure Global Value Chains in Business Surveys. [www] <http://www.oecd.org/sti/ind/47945570.pdf> (16.07.2013).

Sturgeon, T., Gereffi, G. (2009). Measuring Success in the Global Economy: Technological Learning, Industrial Upgrading and Business Function Outsourcing in Global Value Chains. – Transnational Corporations, Vol 18, No 2, pp. 1–36.

Kasulikke linke Useful links

Üleilmsed väärtusahelad ja rahvusvahelised hanked. (2013). Statistika andmebaas. Statistikaamet. [e-andmebaas] http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/03Ettevete_majandusnaitajad/14Rahvusvahelised_hanked/14Rahvusvahelised_hanked.asp (16.07.2013).

Global value chains and International sourcing. (2013). Statistical database. Statistics Estonia. http://pub.stat.ee/px-web.2001/I_Databas/Economy/09Financial_statistics_of_enterprises/101Global_value_chains/101Global_value_chains.asp (16.07.2013).

GLOBAL VALUE CHAINS

Tiina Pärson, Aavo Heinlo
Statistics Estonia

*The article offers a concise overview of the results of the international survey **Global Value Chains and International Sourcing in 2009–2011**. The survey was conducted in 2012 in several European Union Member States, including Estonia, and in Norway.*

Introduction

During half of the century we have witnessed radical changes in the process of producing goods and services. In the sixties of the 20th century it was mainly done by national firms with hierarchical structure. The global economic integration has introduced structural changes and nowadays the production has become increasingly fragmented, and a broad range of establishments, firms, workers, and countries are involved in quite complex and dynamic divisions of labour. So, as globalisation has a profound and increasing significance in the economic and societal development the demands of policy makers for adequate statistical data have increased. Unfortunately, the global economic integration has proved resistant to detailed quantification and empirical characterisation. One of the reasons for that is the fact that official statistics in our disposal were created for other purposes and in simpler times (Sturgeon and Gereffi, 2010).

The starting point for measuring economic globalisation with the tool of business surveys was the survey on international sourcing carried out in 2007, finalised in 2008 and with results published later (Alajaaskö 2009; Nielsen 2011). That was followed by the project under objective 3 of the MEETS programme^a with 14 participating EU Member States and Norway participating in the survey of Global Value Chains and International Sourcing during 2009–2011 (hereinafter GVC survey).

The objective of the GVC survey was to update the information on international sourcing, i.e. to provide policy makers at national and European levels with relevant statistical information on the situation influenced by the recent financial and economic crisis. The project concentrated on international sourcing of existing business functions that are performed in-house or domestically sourced to either non-affiliated (external suppliers) or affiliated enterprises located abroad.

Approach

There exists a variety of terms and definitions linked to the main theme of the survey under consideration. So, there was a need to give sufficiently clear instructions that should be in the same way understandable for statisticians, respondents and analysts despite linguistic and cultural differences existing between countries to guarantee international comparability of the survey results.

A certain misunderstanding among respondents (not only in Estonia) was caused by specific peculiarity of the survey, namely the requirement for the enterprise to distinguish its activities as different business functions. Enterprise can be viewed as a set of business functions and usually its structure is closely based on those functions. Business functions group activities according to required skills, knowledge, resources, etc. There is a potential many-to-many relation between business processes and business functions.

^a MEETS programme. [www] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/MEETS_programme (14.05.2013)

In the survey the business functions were divided into core business function and supporting business functions while the core business function was defined as production of final goods or services intended for the market / for third parties carried out by the enterprise and yielding income.

The support business functions in this project were divided as follows:

- *Distribution and logistics (transportation activities, warehousing and order processing)*
- *Marketing and sales, after sales services (market research, advertising, direct marketing services, sales, exhibitions, fairs and other marketing or sales services; call-centre services, help-desks and other customer support services)*
- *ICT services (telecommunication; hardware and software consultancy, maintenance and repair; customised software data processing and database services, web-hosting; other computer related and information services)*
- *Administrative and management functions (legal services, business management and consultancy, human resources management, accounting, book-keeping, auditing and corporate financial and insurance services)*
- *Research & Development, engineering and related technical services (research, experimentation and product development; engineering and related technical consultancy, technical testing, analysis and certification; design services)*
- *Other support functions (not listed above ancillary activities)*

Core business function equals in most cases with the primary activity of the enterprise. It may also include other (secondary) activities if the enterprise considers these to comprise a part of their core functions. Support business functions are carried out in order to permit or facilitate the production of goods or services intended for the market / for third parties by the enterprise. The outputs of the support business functions are not themselves intended directly for the market / for third parties. Some difficulties arise when some business function listed as support one coincided with enterprise's main activity. For an IT-firm the main share of its ITC activities can be identified as core business function, but a few – internal services – remain support ones.

Decades ago it was quite normal that enterprise performed all its business functions itself. Then it became clear that sourcing activities to other performers helps to avoid certain type of costs and increase profitability. Thus, one can define sourcing as total or partial movement of business function currently performed in-house to another enterprise. Depending on location of that enterprise one can differ domestic sourcing and international sourcing. In latter case it is located in another country, i.e. abroad. While manufacturing activities are mainly independent from the location of production, the majority of service functions require a proximity to markets and clients. Therefore the services sourced internationally are mainly back-office functions enabled by the increased use of ICT and Internet connectivity.

The other dimension for differentiation is defined by mutual relation of business partners. If they are affiliated (belong to the same enterprise group) the internal sourcing is taking place but when they are not (in the case of external supplier) the term external sourcing or outsourcing is used. The GVC-survey was focusing mainly on international outsourcing, excluding temporary subcontracting abroad, i.e. contracts of less than one year. Among the reasons companies select to outsource include avoidance of burdensome regulations, high taxes, high energy costs, and unreasonable costs that may be associated with defined benefits in labour-union contracts and taxes for government-mandated benefits.

One of politically important aspects of international outsourcing is the movement of jobs abroad. It is not always accompanied with reduced domestic employment as employees whose jobs were lost can be re-employed within outsourcing enterprise or in its affiliates. If it is not the case the well-designed social policies and effective re-employment services must help the unemployed to find new job opportunities.

Survey methodology

The methodological base for the GVC survey were methodological guidelines and definitions compiled by Eurostat special Task Force using experiences from the earlier survey conducted in 2007–2008. The statistical unit for the survey was an enterprise. The target population was delimited through the application of an enterprise size-related cut-off: the target population comprised enterprises economically active in 2011 with a number of persons employed of 100 and more in the base reference period applied, i.e. in 2009. It is obvious that considering the smallness of Estonia for enterprises of that size no sampling procedure could be applied and, so, the survey in Estonia was performed as a census. The official up-to-date statistical Business Register was used for the survey frame.

As regards to economic activities, the coverage of GVC survey was limited to industry (NACE Rev.2. sections B–E) and non-financial market services including construction (sections F–N, excluding K). In addition, special attention was paid to the following well-defined analytical groups as high and medium-high-technology manufacturing and knowledge-intensive market services to be able to analyse trends and peculiarities for knowledge-intensive branches of economy (Table 1, p. 64). Estonia with its 514 surveyed enterprises was the smallest participating country, for comparison the largest one – France – where the number of surveyed enterprises was over 13,000.

For non-response weighting purposes the following stratification scheme was used, variables being:

- the enterprise size-class (according to the number of employed persons – 100–249 and 250+)
- NACE divisions (B, CA, CB, CC, CD, CE+CF, CG, CH, CI+CJ+CK, CL, CM, D, E, F, G, H, I, J, L, M, N)

A more detailed separation was used only for manufacturing to guarantee better estimates for high and medium-high-technology manufacturing. In total there were 42 strata, from which one was empty and in seven strata there were less than three enterprises.

An enterprise was considered to be responding if its questionnaire was accepted and 83.5% response rate was achieved making further non-response analyse unnecessary. Weighting responses by employment, the weighted response rate reached even 86%. Similarly to other different surveys the industrial enterprises were more diligent respondents compared to those from the service sector. For construction, and professional, scientific and technical activities, the response rate remained at the lowest level – around 70%.

Results

The survey showed (Table 2, p. 65) that 9% of the Estonian enterprises with 100+ persons employed in 2009 had moved one or more business functions abroad during 2009–2011. Domestic sourcing during the same period was one and a half time more popular reaching 13%. In absolute figures those percentages correspond to 45 enterprises sourcing internationally and 67 domestically. Compared to the service sector, manufacturing enterprises were much more active in sourcing process, the share of internationally sourcing enterprises in manufacturing amounted to 15% and those sourcing domestically to 18%. Understandably such a small amount of sourcing enterprises allows performing only some general analysis, not going into details.

Comparing the indicators of Estonia with the values of indicators under observation for other participating countries (Figure 1, p. 65) it can be noticed that Scandinavian countries are most active in international sourcing, especially Denmark where a quarter of enterprises covered by the survey were sourcing internationally. So, it is not accidental that namely Denmark was initiating and leading the process of conducting the GVC-surveys. It is clear that the level of international sourcing is dependent on several factors, among them the location and size of the country, labour costs, abundance of foreign affiliates, etc. The combination of those factors can

explain why France has lower level of international sourcing than Estonia or why international sourcing in Lithuania is practically non-existing.

It is much harder to explain the remarkable differences between countries with regard to domestic sourcing and this is not the object of our review. Nevertheless, hypothetically the years following the economic crisis could stimulate in some countries the domestic sourcing as enterprises were seeking more effective ways for their economic performance. Equally it can be assumed that questionnaires in national languages were not perfectly understood by enterprises and they included either short-term contracts or sourcing events taking place in earlier years.

Since in several economic activities only a few internationally sourcing Estonian enterprises could be found, it is reasonable to limit the analysis to two groups – manufacturing and other economic activities (Figure 2, p. 66). In the vast majority of countries as well as in Estonia, manufacturing was much more active in international sourcing compared to the other sectors. The 15% share of internationally sourcing enterprises in Estonia's manufacturing sector is quite comparable to the result of several countries including Sweden, the Netherlands and Ireland. The same is not true for other sectors. There the Estonian indicator is one of the lowest – 3% – and only Bulgaria and Lithuania lag behind.

Three quarters of enterprises covered by the GVC survey in Estonia belonged to an enterprise group and two fifths to the enterprise group having head of the group abroad. The survey ascertained 45 Estonian enterprises sourcing internationally during 2009–2011 and the existence of foreign affiliates certainly supported the sourcing process (Table 3, p. 66). The description of GVC survey results is a quite complicated task and therefore the figures in Table 3 must be carefully explained. For instance the number 6 in the first row means that in case of six Estonian enterprises they sourced their core function abroad, but the number of their affiliates having the role of business partner could be more numerous as every enterprise could source its core function partially to several affiliates. As Table 3 shows, in case of the core function, the non-affiliated business partners prevailed when in case of support functions they were in balance with affiliated business partners.

A more detailed look into sourcing by business function (Table 4, p. 67) reveals that the most preferred business function sourced internationally from Estonia during 2009–2011 were research and engineering activities. Those were followed by marketing and sales services, and ICT services. In case of domestic sourcing the ranking list was different – ICT services were ahead of core business function. The picture was not much different from other countries participating in the survey only international sourcing of IT services was more dominant. Taking into account the high level of our IT knowledge and experience it is quite logical that Estonian enterprises prefer to source IT services domestically.

One of the points of interest in the GVC survey involves the destination of international sourcing. The list of geographical regions (including some biggest countries) was quite exhaustive but not very useful for Estonia. Not one our enterprise showed Russia or Brazil among sourcing destination, and only very few included China, India, USA or other distant regions. For other countries participating in survey the picture was much more multi-coloured, China was strong in attracting core business functions in manufacturing and India in supplying business support services. So, our international sourcing during 2009–2011 was limited overwhelmingly to Europe (Table 5, p. 68). In case of core function Estonian enterprises preferred typically new Member States for lower labour costs reasons or for having affiliates there. In case of support functions the old EU Member States had nearly two-times preference compared to the new ones. Among the 45 enterprises that sourced internationally during 2009–2011 and participated in the survey, 28 sourced some business functions to the old EU Member States, 17 to the new EU Member States and 9 to the rest of Europe (excl. Russia).

Looking at indicators of the old EU Member States participating in the survey one can discover that Scandinavian countries behaved in the same way as Estonia: the core business function was preferably sourced from the new Member States and support ones from the old Member States. But for the old Member States (Belgium, France, Ireland and Portugal) in both cases the old

Member States were the clear preference. So, the geographical location and economic connections developed regionally play an important role in picking up the sourcing destination.

One of the aims of the GVC-survey was to collect evidence on the impact of international sourcing on employment especially to estimate possible job losses in the domestic economy. Comparing enterprises that relocated business functions abroad with those that did not do so the picture is quite controversial (Figure 3, p. 68). Closer observation highlights the regularity: for the old Member States international sourcing creates job losses as lesser share of sourcing enterprises were showing an increase in employment during 2009–2011 compared to non-sourcing ones. The situation in the new Member States (incl. Estonia) is reverse – namely, sourcing enterprises were more often showing an increase in employment, with the exception of only Lithuania. Understandably, the objectives for international sourcing in countries with low labour costs differ from those with high labour costs and therefore growing enterprises are more likely to source internationally since their focus is on developing exports.

For eleven countries the number of jobs lost during 2009–2011 was available. Most job losses were in manufacturing where enterprises actively sourced its core business function and that is accompanied with greater losses than sourcing of support functions. Only two countries reported job losses over 1% in relative terms (compared with total employment among the surveyed enterprises), those were Denmark and Norway, respectively 2.46% and 1.02%. The value of this indicator for Estonia was 0.32% and for Latvia 0.23%. For Danish manufacturing sector the relative loss even amounted to 5.35%. In general, the international sourcing should not be blamed for the huge rise in unemployment that Europe experienced since the start of the economic crisis, especially in the new Member States that were benefiting as international sourcing destination countries.

Not only have the data on international sourcing as phenomena attracting the interest of analysts and politicians. As well important are the reasons why enterprises use its advantages or waive them. Survey questionnaire included three questions about the issue. Firstly, enterprises involved in international sourcing during 2009–2011 were asked to assess motivating factors' importance (Table 6, p. 69). The strategic decisions taken by the group head were considered to have high importance for 82% of Estonian enterprises giving its opinion. At that point it is worth to remind that there were only 45 enterprises in Estonia involved in international sourcing and 38 of them belonged to an enterprise group, so practically all of them prioritised group head decisions. Next two motivating factors – an access to specialised knowledge or technologies and improved quality or introduction of new products – get much lower score but still over half of enterprises considered them highly important. Only about a quarter of assessing Estonian enterprises thought that reducing the costs had high importance. The picture was quite different in the old Member States, especially in Nordic countries, where cost cutting was the main reason for enterprises to move business functions abroad.

All enterprises independent of existence of sourcing activities had a possibility to answer the question about the assessment of hindering factors. Depending on factor 15%–25% of 514 Estonian enterprises gave its opinion, the others declaring that the importance is unknown or the factor was not perceived. Nearly a half – 45% – of the assessing enterprises considered the need to be near existing clients as a very important hindering factor (Table 7, p. 70). That was the highest rating given to that factor among participating countries. It coincided with Swedish or Finnish enterprises assessment (respectively 41% and 31%), but was for example in profound contrast with that of Latvian ones equalling only 9%. In general the proximity to clients was assessed as a very important hindering factor among all participating countries.

Slightly less than one third of Estonian enterprises emphasised their doubt about benefits of sourcing operation and were concerned about tariffs and trade barriers. Those assessments were the highest ones compared to those of the rest of participating countries. On the other hand in nearly half of the countries the taxation issues were qualified as the highest hindering factor, for Estonia it had only medium importance (Figure 4, p. 71).

Not only the proximity to clients but as well the proximity of support functions to the core one is one of the factors influencing enterprises involvement in international sourcing. From that point of view, all 15 participating countries had the same view shared by Estonia (Table 8, p. 71). It is quite important that the distribution and logistics as well administrative and management functions must be close to core business functions. For ICT services and other functions this condition is much less important. So, it is not a surprise that ICT functions have been the most intensively sourced support functions. It must be added that Estonian enterprises had a very strong opinion about the importance of closeness of the support business functions. They assessed it being high important far more often than those of other participating countries for all support business functions except the other ones. Perhaps the reason for it is not the small country's fear of globalisation but rather the relatively low local labour costs.

Conclusion

The Estonian level of international sourcing during 2009–2011 was lower than that of Nordic countries but only slightly above than that of the Netherlands or Ireland and higher than in France. The sourcing was driven mainly by the manufacturing sector. As in Estonia, the domestic sourcing is more prominent in most other countries participating in the GVC-survey. The sourcing destination for Estonian enterprises is limited to Europe (excl. Russia) with very rare occasions the business partner is chosen from Asia or overseas. It must be clearly kept in mind that Estonia is a low labour costs country and the choice of enterprise business model is strongly affected by this circumstance. The job losses due the international sourcing were in most countries marginal and for Estonia they are compensated by sourcing activities of other countries having Estonia as a destination country.

Looking into international sourcing reasoning Estonia had its peculiarities. The proximity of support business functions to the core one was considered by enterprises more important than in other countries. Like in other countries the proximity to existing clients as a hindering factor was assessed as a quite important one but unlike in those the taxation issues were not considered as a problem. The strongest motivation factor for Estonian enterprises was the decision of the group head, not the cost cutting as for the old EU Member States.

The data gathered enable decision makers in national and EU level better tune the trade, development and competitiveness policies to guide the international sourcing not forgetting the risks of greater interdependencies between economies.

TÖÖPUUDUSEST LAIEMALT: VAEGHÕIVE NING POTENTIAALNE LISATÖÖJÕUD

Meelis Naaber
Statistikaamet

Tööpuuduse määr ehk töötute osatähtsus kogu tööjõus on üks levinumaid tööturu näitajaid, mis iseloomustab kasutamata tööjõu pakkumist. Näitaja annab väärtuslikku teavet ühiskonnas levivate suundumuste kohta ja on ka poliitikakujundajatele abiks, kui on vaja tehtud otsuste tõhusust hinnata ning uusi tegevusi kavandada. See näitaja võimaldab küll töötust rahvusvaheliselt võrrelda, kuid et kajastada töötuse laiemat ning keerulisemat pilti ning saada tööturust parem ülevaade, on mõistlik kaasata lisanäitajaid.

Tööpuuduse lisanäitajad

Vaeghõive mõiste käsitleb töötaja praeguse olukorra ning tema ootuste omavahelist ebakõla. See võib väljenduda nii töö mahus, tasus kui ka kvalifikatsiooni ning ametikoha nõuete mittevastavuses (Key ... 2011). Neist kõige enam käsitletud ning paremini mõõdetav on töö mahuga seotud vaeghõive, mida selles artiklis ka vaeghõive mõistena kasutatakse. Seega viitab vaeghõive artiklis töötajale, kes vaadeldaval ajavahemikul on töötanud vähem tunde, kui ta soovinuks, ning oleks nõus tööaega pikendama (Key ... 2011). Paraku ei ole vaeghõive kui tööpuuduse lisanäitaja nii ühtlustatud kui tööpuuduse määr ning seetõttu esineb riigiti erisusi, millele tuleb andmete võrdlemisel tähelepanu pöörata. Eurostati andmed Euroopa Liidu riikide kohta on siiski kogutud ühtse metoodika alusel ning on seega võrreldavad.

Vaeghõivatud kuuluvad Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) jaotuse järgi hõivatute rühma, kuid samas puudub neil soovitud töömaht ning selle poolest on nad sarnased pigem töötutega (Fuente 2011). Seega moodustavad vaeghõivatud piiripealse rühma hõivatute ja töötute vahel, mis mõjutab mõlemat kategooriat. Ühelt poolt on isikud tööga hõivatud ning neil on sissetulek, mis maandab sotsiaalsete riskide tekkimise võimalusi. Teisest küljest toob nende soovitus väiksem töömaht kaasa ka väiksema tasu ning oskuste alakasutuse, mis kokkuvõttes vähendab nende tegevuse tulemuslikkust. Seetõttu on ka tõenäoline, et vaeghõivatud võistlevad tööturul töötutega, et leida endale sobivam töökoht. (Key ... 2011).

Artiklis käsitletakse vaeghõivatuid kui osaajaga töötajaid vanuses 15–74 aastat, kes soovivad töötada rohkem ning on valmis kohe (kahe nädala jooksul) lisatöö vastu võtma (Fuente, 2011). Rõhutada tuleb just seda, et osaajaga töötamine ei ole isiku enda vabatahtlik otsus. Selle eristamine vabatahtlikult osaajaga töötamisest on äärmiselt tähtis, et vältida andmete moonutusi. Paindlik töötamine ning tööaja korraldus on viimastel aastatel muutunud Euroopas üha populaarsemaks ning seda peetakse modernse tööajakorralduse loomulikuks osaks (Sandor 2011).

Potentiaalse lisatööjõu tööturul moodustavad mitteaktiivsed töösoovijad ning mitteaktiivsed töötusijad. ILO ametliku klassifikatsiooni järgi kuuluvad nad mitteaktiivsete hulka ning seetõttu ei arvestata neid ka tööjõu sekka. Samas on neil aga säilinud teatud ühendus tööturuga ning nad oleksid nõus sobivatel tingimustel sinna naasma (Fuente 2011).

Mitteaktiivsed töösoovijad on inimesed, kes soovivad küll töötada, kuid kes ei otsi aktiivselt tööd. Nende hulka kuuluvad ka töötusijatest heitunud ning isiklikel või terviselikel põhjustel sellest loobunud (Fuente 2011). Töötutena ei arvestata neid just seetõttu, et nad ei otsi tööd, kuid kuna neil on säilinud soov töötada, on nende kontakt tööturuga tugevam kui paljudel teistel mitteaktiivsetel. Peale selle võivad nad ennast pidada pigem töötuks kui mitteaktiivseks.

Mitteaktiivseid tööotsijaid iseloomustab küll aktiivne töötamine, kuid samas ei ole neil võimalik kohe (kahe nädala jooksul) tööle asuda. See on ka põhjus, miks neid ei ole liigitatud töötuteks. Küll aga on ka neil säilinud tugevam kontakt tööturuga ning soov sinna naasta (Fuente 2011).

Vaeghõive ehk töötava tööjõu mittetäielik rakendamine

Selles artiklis käsitletakse vaeghõivet vaid seostatuna ebapiisava tööajaga. Vaeghõivatuteks loetakse inimesi, kes töötavad osaaajaga (alla 35 tunni nädalas), kuid sooviksid pikendada oma tööaega eeldusel, et selle tulemusel suureneb ka nende töötasu. Arvesse ei lähe täiskoomusega töötavad inimesed, kes sooviksid oma tööaega pikendada. See meetodika kattub Eurostatis kasutatavaga ning seega on tagatud Euroopa Liidu riikide andmete võrreldavus.

Ebapiisavast tööajast tulenev vaeghõive mõjutab nii üksikisikut kui ka laiemalt tervet ühiskonda. Esiteks pärsib vaeghõive inimese arenguvõimalusi ning võimalikku karjääri. Mitmeid uuringud kõrvutades ilmnes, et vaeghõive on alati negatiivses korrelatsioonis inimese subjektiivse rahuloluga (McKee-Ryan, Jaron 2011; Maynard jt 2006). See olukord tekitab taustsüsteemi, mis mõjutab kõiki tööga seonduvaid aspekte pigem negatiivselt. Varasematest uuringutest selgub samuti, et vaeghõivatutele ei võimaldata täisajaga töötajatega samal tasemel väljaõpet ning koolitusi. Samuti on nende karjääriväljavaated kehvemad ning neil on suurem terviseriskide tõenäosus. (Sum, Khatiwada, 2010; Kjeldstad, Nymoen, 2011; McKee-Ryan, Jaron 2011; Wilkins 2007).

Mitmete riikide kogemus on näidanud, et vaeghõive mõjutab ka ühiskonda laiemalt. Vaeghõive puhul on tegemist tööjõu ebataieliku rakendamisega, mis mõjutab kogu majandust (väljundiks näiteks SKP). Peale selle on vaeghõivatusest tingitud ebapiisava sissetulekuga inimesed riiklike toetuste ning abi kasutajad, kuigi neil on soov rohkem töötada. Väiksema sissetulekuga inimestele on toetused olulised, et igapäevaeluga toime tulla, samas tuleneb toetustest otsene koormus sotsiaalsüsteemile. Peale selle kahandab praegune vähene sissetulek ka tulevasi võimalikke sissetulekuid – seda nii karjääri võimaluste kui ka pensioni puhul (väiksem teenitud tulu tingib ka väiksema riikliku pensioni ning kasinama II pensionisamba) (Sum, Khatiwada, 2010). Niisuguseid mõjusid on märgata ka Eestis.

Vaeghõivatusest tuleneb sageli inimese väiksem sissetulek, kui ta sooviks ning oleks võimeline välja teenima. Seetõttu sõltuvad vaeghõivatud rahaliselt tihti nii teistest leibkonnaliikmetest kui ka riiklikest toetustest. 2012. aastal elatus Eestis (ühe osana) lähedaste sissetulekust ligi 30% vaeghõivatutest, samas kui täiskohaga töötajate seas oli niisuguseid inimesi vaid 11%. Vaeghõivatute seas oli täiskohaga töötajatega võrreldes oluliselt suurem ka nende osatähtsus, kes märkisid ühe elatusallikana erinevaid lastega seotud toetusi (vastavalt 13% ja 7%) ning töövõimetuspensioni (6,5% ja 1,8%). Seega vähendab vaeghõivatus inimeste rahalist kindlustatust ning suurendab riigi kantavat sotsiaaltoetuste koormat. Sissetulek oli tähtis ka lisatöö otsimise motivaatorina. Koguni kolmveerand kõikidest vaeghõivatutest otsis tööd selleks, et oma sissetulekut suurendada.

Võrreldes täisajaga töötavate inimestega on Eesti vaeghõivatute seas nende osatähtsus, kes töötavad madalamal ametikohal, kui nende haridustase ette näeb, kaks korda suurem (vastavalt 23% ja 11%). Madalamal ametikohal töötamine avaldab mõju nii inimeste tööga rahulolule kui ka üldlülisele heaolule. (Wilkins 2007). Nende inimeste ootused nii töö iseloomu kui ka töötasu suhtes on eeldatavasti suuremad, kui võimaldab praegune olukord.

Vaeghõivet on seostatud ka mitmete psühholoogiliste probleemidega. Dooley ja Prause (2004) leidsid oma USA tööturuga käsitlevas uuringus, et vaeghõive võib kaasa tuua terviseriske, mis sarnanevad töötusega kaasnevatega. Sellisteks on näiteks madal enesehinnang, alkoholi liigtarbimine ning depressioon. Seetõttu ei ole ka soovitatav kaasata vaeghõivatuid sotsiaalsete mõjude uurimisel hõivatutega ühte rühma. Pigem asetsevad vaeghõivatud olemuslikult hõivatute ja töötute vahel, omades mõlema rühma tunnuseid. Seega soovivad autorid nende rühmade eraldi analüüsimise kõrval eristada vaeghõivatuid ka riikliku tööpoliitika meetmeid rakendades. Eestis on selles suhtes toimunud positiivne areng, kuna alates 2012. aastast pakutakse osasid

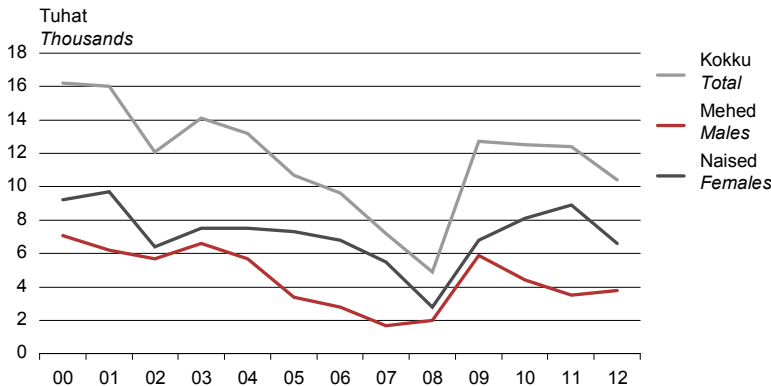
töötukassa teenuseid ka neile, kes ei ole end töötuks registreerinud ning soovivad näiteks töökohta vahetada.

Vaeghõive Eesti tööturul

Joonisel 1 on esitatud vaeghõivatute arv Eestis aastatel 2000–2012. Majanduskriisi alguseni oli vaeghõivatute arv võrdlemisi püsivas languses, saavutades miinimumi 2008. aastal (4900 inimest). Kuid järgmisel aastal tõusis vaeghõivatute arv kiiresti 12 700-ni, mis on peaaegu võrdne 2004. aastaga. Alles 2012. aastal oli märgata vaeghõivatute arvu märgatavat vähenemist, mil see langes 10 400-ni.

Joonis 1. Vaeghõivatute arv soo järgi, 2000–2012

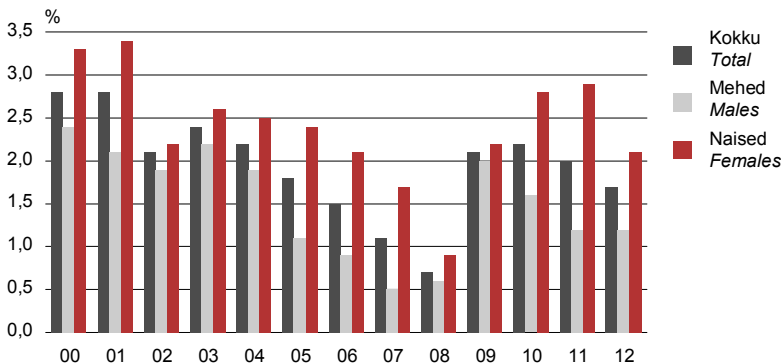
Figure 1. Number of the underemployed by sex, 2000–2012

Naiste osatähtsus vaeghõivatute seas on olnud aastate vältel alati suurem kui meestel (joonis 2). Samuti on vaeghõivatuid mehi pärast nende arvukuse kasvu kiiremini vähemaks jäänud: ajavahemikul 2003–2008 toimunud langus oli meeste seas järsem kui naiste seas. Samuti hakkas vaeghõivatud meeste arv majanduskriisi ajal vähenema palju kiiremini, seda oli näha juba 2009. aastal, kui naiste arv veel kaks aastat suurenes. See ühtis ka üldise töötuse dünaamikaga, sest kriisi mõjud ilmnisid kõigepealt tegevusaladel, kus enamus hõivatutest on mehed.

Joonis 2. Vaeghõivatute osatähtsus hõivatute hulgas soo järgi, 2000–2012

Figure 2. Share of the underemployed among the employed by sex, 2000–2012

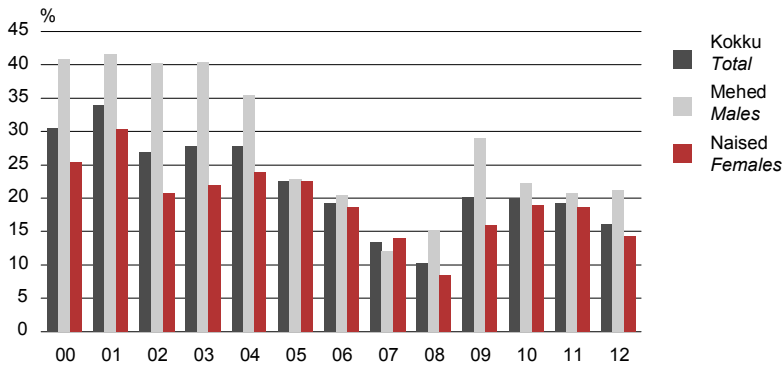

Vaeghõivatute osatähtsus kõigi hõivatute seas on sajandi algusest kõikunud vahemikus 0,5–3%. Vaeghõivatud naised on selles ajavahemikus olnud alati rohkem kui mehi – sajandi alguses oli neid

peaaegu 3,5% hõivatutest ning viimati 2%. Meeste seas on vaeghõivatute osatähtsus olnud naiste omast väiksem.

Joonis 3. Vaeghõivatute osatähtsus osaajatöötajate hulgas soo järgi, 2000–2012

Figure 3. Share of the underemployed among part-time workers by sex, 2000–2012

Mõistlik on vaadelda ka vaeghõivatute osatähtsust osaajaga töötajate seas (joonis 3). Kui eelnevalt nägime, et vaeghõivatute seas on rohkem naisi ning ka nende osatähtsus kõikide hõivatute hulgas on suurem, siis osaajaga töötajate seas on olukord vastupidine. Nimelt peab end osaajaga töötajate seas vaeghõivatuks rohkem mehi kui naisi ning see trend on olnud püsiv peaaegu terve vaadeldava ajavahemiku kestel. See näitab, et naised on meelsamini valmis osaajaga töötama kui mehed. 2012. aastal soovis üle 21% meestest töötada rohkem, kui nende töökoht neile võimaldas, kui samal ajal naiste seas oli vastav näitaja 14%.

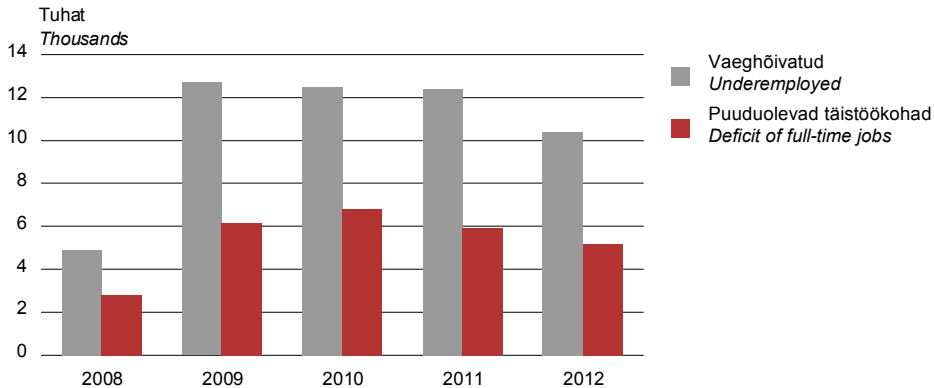
Selline trend on põhjustatud mitmetest teguritest. Kindlasti on naiste puhul tähtsam osaajaga töö paindlikkus, mis lubab paremini ühildada töö- ja pereelu ning õpinguid.

Vaeghõivatud inimeste keskmine töötundide arv nädalas on viimastel aastatel püsinud stabiilselt 20 ringis. Soovitud töötundide arv on samuti olnud ühtlane, olles peaaegu võrdne väljakujunenud töönädala pikkuse ehk 40 tunniga. See tähendab, et keskmiselt jääb kasutamata 20 töötundi inimese kohta nädalas. Arvestades keskmist vaeghõivatute arvu ning keskmise töönädala pikkuseks 40 töötundi, saab välja arvutada täistöökohtade täiendava puuduse tööturul. Joonisel 4 on esitatud vaeghõivatute ning puudu olevate täistöökohtade arv viimasel viiel aastal. 2012. aastal oli vaeghõive tõttu puudu ligi 5200 töökohta.

Arvestuslikult oli 2012. aastal Eestis 70 500 töötut ehk puudu oli sama palju täistöökohti. Kui arvestada juurde vaeghõivatute seas puudu olevad töökohad, siis tõuseb see näitaja 75 700-ni, ehk 7,4%. Töötuse määr suureneks selle arvel 0,7 protsendipunkti võrra ja jõuaks 10,9 protsendini. Selline arvutuslik võrdlus on oluline, sest kuigi vaeghõivatutel on töökoht ning sissetulek olemas, võivad nad siiski konkureerida tööturul koos töötutega. Samuti näitab see nõudlusest suuremat pakkumist töajõuturul, kusjuures juba töötavate inimeste puhul ei mõjuta nõudmise ja pakkumise vahekorda see, et töötajate oskused ei vasta pakutavatele töökohtadele (töötajad juba töötavad, st neil on vajalikud oskused). Samas ei ole see võrdlus ka täielik, sest vastupidiselt töötutele arvestatakse vaeghõivatuteks ka need, kes aktiivselt (lisa)tööd ei otsi.

Joonis 4. Vaeghõivatute ning vaeghõive korvamiseks vajalike täisajaga töökohtade arv, 2008–2012

Figure 4. Number of the underemployed and deficit of full-time jobs, 2008–2012

Peale nende andmete saab kasutada hiljuti tutvustatud vaeghõive indeksit^a. Belli ja Blanchfloweri (2013) väljatöötatud indeks mõõdab töötundide liigpakkumist tööturul, võttes arvesse nii enam kui ka vähem soovitud töötunde ning kõrvutades neid kogu töötundide arvu keskmisega. Erinevus eelnevalt esitatud andmetega seisneb selles, et arvestatakse töötunde, mida soovivad enam mitte ainult vaeg-, vaid kõik hõivatud. Kuna indeks esitatakse protsentides kõikidest töötundidest, on see võrreldav tööpuuduse määraga.

Kõrge vaeghõive indeks viitab sellele, et edasist tööpuuduse määra langust on raske saavutada, sest tööd omavad töötajad soovivad töötada rohkem. Seega on tõenäoline, et kui nõudlus tööjõu järele kasvab, eelistab tööandja pakkuda lisatööaega olemasolevatele töötajatele, vältides nii värbamisega kaasnevaid kulutusi (Bell, Blanchflower, 2013). Andmed Eesti vaeghõive indeksi kohta on esitatud Joonisel 5. Võrdluseks on lisatud ka Belli ja Blanchfloweri arvatud andmed Suurbritannia kohta.

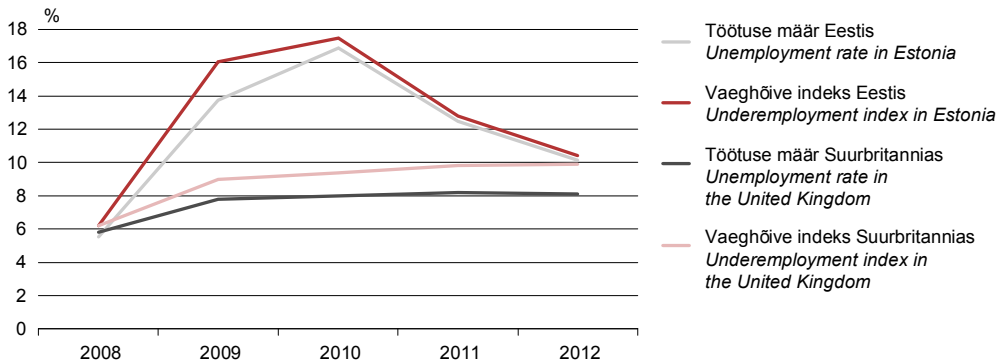
Jooniselt on näha, et Eestis on vaeghõive indeks liikunud peaaegu samas rütmis töötuse määraga. Majanduskriisi alguses tõusis vaeghõive indeks küll kiiremini ning kõrgemale kui töötuse määr, kuid alates 2010. aastast on mõlemad ühtlaselt langenud. Suurbritannia puhul on aga pilt teistsugune. Seal ei tõusnud ei vaeghõive indeks ega ka töötuse määr kiiresti ja kõrgele nagu see juhtus Eestis. Samas ei ole töötuse määr seal ka viimase kolme aasta jooksul langenud ning vaeghõive indeks on isegi veidi tõusnud, olles 2012. aastal peaaegu võrdne Eesti vastava näitajaga.

Nende andmete põhjal saab järeldada, et vaeghõive ei ole Eestis viimase viie aasta jooksul mõjutanud töötuse määra langust. Muutused on toimunud ühes rütmis ning näitajad on olnud viimasel paaril aastal järsus languses. Suurbritannia puhul on aga näitajad problemaatilisemad. Töötuse määra stabiliseerumine alates 2009. aastast ei tähenda veel, et tööturu olukord oleks paranenud, kuna samal ajal tõusev vaeghõive indeks näitab, et suureneb vajadus lisatöötundide järele (Bell, Blanchflower 2013).

^a Indeks arvutatakse valemiga

$$\frac{\text{töötud} * \text{kesk_töötunnid} + (\text{enam_töötada_soovitud_tunnid}) - (\text{vähem_töötada_soovitud_tunnid})}{\text{töötud} * \text{kesk_töötunnid} + \text{hõivatud} * \text{kesk_töötunnid}}$$

Joonis 5. Töötuse määr ja vaeghõive indeks Eestis ja Suurbritannias, 2008–2012
Figure 5. Unemployment rate and underemployment index in Estonia and the United Kingdom, 2008–2012

Allikas: Statistikaamet; Bell & Blanchflower
 Source: Statistics Estonia; Bell & Blanchflower

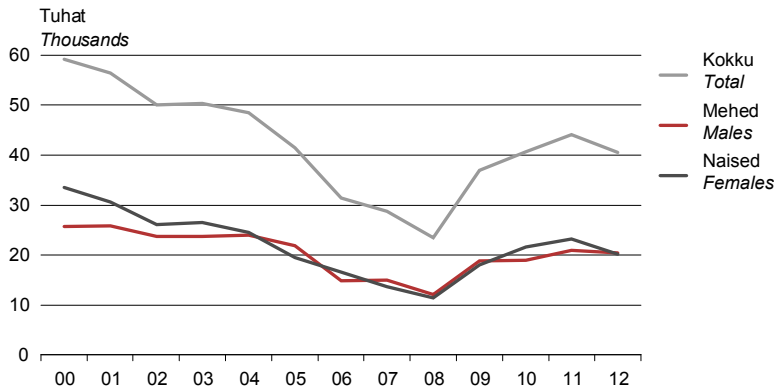
Potentsiaalne lisatööjõud mitteaktiivsete seas

Vaeghõivatute puhul oli käsitletud inimesi, kes küll kuuluvad hõivatute rühma, kuid omasid siiski teatud ühiseid tunnuseid töötutega. Järgmised rühmad kuuluvad ametliku jaotuse järgi elanikkonna mitteaktiivse osa hulka, kuid omavad suuremat seotust tööturuga kui enamik teisi mitteaktiivseid rühmi.

Esimesena on vaatluse all **mitteaktiivsed töösoovijad**. Need on inimesed, kellel on säilinud soov tööd leida ning nad on valmis seda ka kohe alustama, kuid mitmel põhjusel ei otsi nad aktiivselt tööd. Seega on täitmata töötut määratlev tingimus, mis eeldab, et inimene tegeleb aktiivselt töö otsimisega.

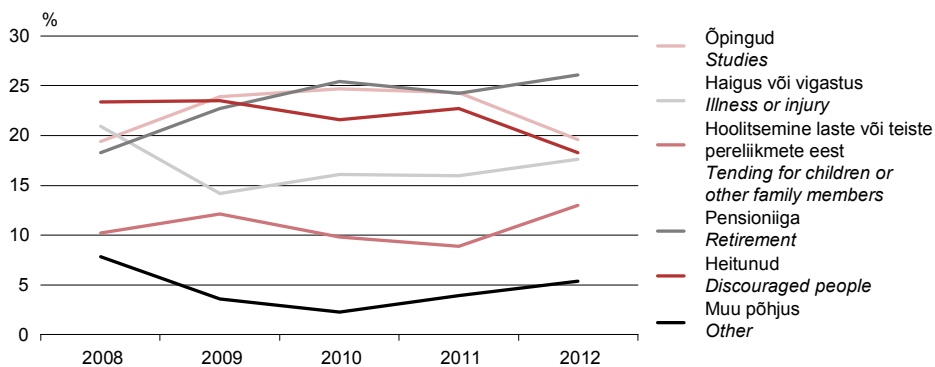
Joonisel 6 on esitatud mitteaktiivsete töösoovijate arv Eestis ning nende soojaotus. 2012. aastal oli Eestis umbes 40 000 mitteaktiivset 15–74-aastast inimest, kes soovinuks töötada. Naiste ja meeste osatähtsus selles rühmas on alates 2004. aastast püsinud peaaegu võrdsena. Aegrida vaadeldes selgub, et ka mitteaktiivsetele töösoovijatele avaldas majanduskriis suurt mõju. Kuid erinevalt töötutest ei hakanud selle rühma inimeste arv vähenema mitte 2010., vaid alles 2012. aastal. Seejuures ei olnud kahanemine ülemäära suur.

Üheks põhjuseks, miks mitteaktiivsete töösoovijate arv hakkas vähenema hiljem kui töötute arv, on viis, kuidas inimesed liiguvad hõivest mitteaktiivsusesse. Kuna mitteaktiivsetel töösoovijatel on säilinud soov töötada, siis võib eeldada, et pärast töökoha kaotust olid nad mingi aja ka töötud, kuid tööotsingute ebaõnnestudes loobusid otsimisest. Majandusolukorra paranedes leidsid uuesti tööd eelkõige need, kes selle otsimisega aktiivselt tegelesid. Mitteaktiivsete töösoovijateni jõudis majandusolukorra paranemise positiivne mõju seega väikese viivitusega.

Joonis 6. Mitteaktiivsete töösoovijate arv soo järgi, 2000–2012*Figure 6. Number of persons available for work but not seeking it by sex, 2000–2012*

Mitteaktiivsete töösoovijate suurem seotus tööturuga väljendub ka numbrites. Nimelt on keskmine viimasel töökojal töötamisest möödunud aeg neil lühem kui teistel mitteaktiivsetel, 2012. aasta andmetel vastavalt 5,6 ja 6,2 aastat. Samuti on viimase kahe aasta jooksul töötanud inimeste osatähtsus töösoovijate seas suurem. Veerand töösoovijatest on viimase kahe aasta jooksul omanud töökohta, samas kui teiste mitteaktiivsete seas on sama näitaja 17%.

Vaeghõivatute puhul ei olnud andmeid vaeghõivatuse tekke põhjuste kohta. Sageli võib osaajatöö pakkumine olla tingitud pigem ettevõtte olukorrast ning põhjus on seega töötajale teadmata. Küll on aga võimalik esitada olukorra tekke tagamaid mitteaktiivsuse puhul. Joonisel 7 on esitatud kõige levinumad mitteaktiivsuse põhjused mitteaktiivsete töösoovijate seas.

Joonis 7. Mitteaktiivsete töösoovijate mitteaktiivsuse põhjused osatähtsuse järgi, 2008–2012*Figure 7. Share of inactive persons available for work but not seeking it by reasons for being economically inactive, 2008–2012*

Levinumaks mitteaktiivsuse põhjuseks on pensioniiga, millele järgnevad küllaltki võrdsel määral õpingud, heitumus ning haigus või vigastus. Trende vaadates on märgata, et mitteaktiivsuse põhjusena on tõusnud pensioniea osatähtsus. See tähendab, et nende pensionäride hulk, kes on küll mitteaktiivsed, kuid sooviksid siiski tööturul osaleda, on suurenenud. Heitumuse tõttu tööturul kõrvale jäänud on aga viimasel aastal vähemaks jäänud.

Täpsemat vaatlust väärrib ka mitteaktiivsete töösoovijate vanuskoosseis. Tabelis 1 on mitteaktiivsete töösoovijate arv kolme vanuserühma järgi. Kõige rohkem on mitteaktiivsete töösoovijate seas 50–74-aastaseid, kelle arv on viimase viie aasta jooksul kahekordistunud. See

on palju suurem kasv kui teistel vanuserühmadel. Samas on kahekordistunud ka nende osatähtsus kõikide selle vanuserühma mitteaktiivsete seas (tabel 2). Kuigi sellesse vanuserühma kuuluvad nii pensioniealised kui ka nooremad, siis enamiku mitteaktiivsuse põhjus on siiski pensionile jäämine. Seega saab järeldada, et suurenenud on nende vanemaealiste mitteaktiivsete arv, kes soovivad tööd teha ka pärast pensionile jäämist, kuid pole ühel või teisel põhjusel töövõimalust otsinud.

Tabel 1. Mitteaktiivsete töösoovijate arv vanuserühma järgi, 2008–2012

Table 1. Number of inactive persons available for work but not seeking it by age group, 2008–2012
(tuhat – thousands)

	2008	2009	2010	2011	2012	
15–24-aastased	6,3	11,1	11,8	14,0	9,3	15–24-year-olds
25–49-aastased	7,2	10,7	9,6	10,6	10,8	25–49-year-olds
50–74-aastased	10,0	15,1	19,1	19,5	20,5	50–74-year-olds

Tabel 2. Mitteaktiivsete töösoovijate osatähtsus mitteaktiivsete hulgas vanuserühma järgi, 2008–2012

Table 1. Share of persons available for work but not seeking it among economically inactive persons by age group, 2008–2012
(protsenti – percentages)

	2008	2009	2010	2011	2012	
15–24-aastased	5,4	9,6	10,4	13,3	9,4	15–24-year-olds
25–49-aastased	13,7	19,3	18,1	20,0	19,1	25–49-year-olds
50–74-aastased	5,8	8,8	10,9	11,4	12,0	50–74-year-olds

Kuigi nooremasse ning keskmisesse vanuserühma kuulub samas suurusjärgus arv inimesi (tabel 1), on 25–49-aastaste mitteaktiivsete töösoovijate osatähtsus kõikide mitteaktiivsete seas palju suurem kui nooremas ja vanemas vanuserühmas. See on ka mõistetav, kuna nooremas vanuserühmas on mitteaktiivseid rohkem ning suurem on ka nende hulk, kes ei soovigi töötada (eelkõige õpingute tõttu). Keskmise vanuserühma peamiseks tegevuseks on aga töötamine, mis selgitab ka seda, et 19% selle rühma mitteaktiivsetest töösoovijatest sooviks tegelikult töötada.

Andmed näitavad, et mitteaktiivsete töösoovijate näol on meil potentsiaalset lisatööjõudu praegu umbes 40 000 inimest, mis moodustab peaaegu 6% tööjõust. Need on inimesed, keda sobivate tingimuste korral oleks võimalik kasutada. Vanemaealiste tööturule naasmine on kindlasti seotud töötingimuste paindlikkuse ning keskkonnaga, mis võimaldaks neil oma potentsiaali ilma liigse koormuseta rakendada. Noorema vanuserühma puhul on üheks tähtsaks teguriks paindlik tööaeg, mis lubaks õpinguid ja tööd ühitada. Keskmise vanuserühma puhul mängivad lisaks eelmainitule rolli ka sotsiaalsed teenused, mis aitaksid heitunuid tööturule tagasi tuua. Kuna nad on säilitanud ühenduse tööturuga, on neil sinna lihtsam naasta kui teistel mitteaktiivsetel.

Teine tihedamalt tööturuga seotud rühm on **mitteaktiivsed töötajad**. Tegemist on inimestega, kes küll otsivad tööd, kuid kel ei ole võimalik sellega kohe alustada. Seega ei täida nad töötuks tunnistamisel vajalikku nõuet olla kahe nädala jooksul valmis tööle asumaks. See rühm on mitteaktiivsetest töösoovijatest tunduvalt väiksem, kuna sinna kuulumine eeldab, et inimene on töö leidmiseks juba midagi teinud, mitte ainult ei soovi tööd leida. Kuna andmed selle rühma kohta pärinevad valikuuringust, siis on rühma väiksuse tõttu nende inimeste täpsem uurimine piiratud. 2012. aastal oli Eestis 2600 mitteaktiivset 15–74-aastast töötajat, mis moodustab 0,4% tööjõust. Võrreldes nii vaeghõivatute kui ka mitteaktiivsete töösoovijatega on mitteaktiivsed töötajad tunduvalt vähem.

Peale selle, et mitteaktiivsete töötajate rühm on vaeghõivatute ja mitteaktiivsete töösoovijate rühmadest väiksem, on ka selle koosseis muutuvam (liikumine rühma sisse ning sellest välja on

küllaltki suur). Nii vaeghõivatute kui ka mitteaktiivsete töösoovijate rühm on üsna homogeensed ning liikumine nendesse rühmadesse ning nendest välja on väike. Mitteaktiivsete töötajate puhul on see liikumine suurem, sest sellesse rühma kuuluvad ka paljud õpilased. Igal aastal liigub nende seast teatud hulk inimesi tööturule, kuid samas sisenevad noorematest vanuserühmadest uued isikud, kes küll sooviksid, kuid õpingute tõttu ei saa veel töötada (Eurostat, 2013).

Seetõttu on ka mitteaktiivsete töötajate seotus tööturuga tugevam, kui see on mitteaktiivsetel töösoovijatel. Eurostati andmetel hindas 2010. aastal 57% sellesse rühma kuuluvatest end töötuks, mitte mitteaktiivseks. Mitteaktiivsete töösoovijate puhul oli sama näitaja 43% ning teiste mitteaktiivsete puhul, kes kumbagi rühma ei kuulu, vaid 2% (Fuente 2011). Ka sarnastel alustel tehtud analüüs Suurbritannias kinnitab seda tulemust: leiti, et mitteaktiivsetel töötajatel on peaaegu viis korda suurem tõenäosus uuele tööle asuda kui neil, kes tööd ei otsinud ega ka soovinud (Barham, 2002). Samas peab tõdema, et see rühm on nii Eestis kui ka terves Euroopas väga väike, mistõttu olulist mõju see tööturule ei avalda.

Kokkuvõte

Töötust analüüsid on töötuse määra kõrval otstarbekas vaadelda ka lisanäitajaid, mis annavad olukorrast mitmekülgsema ning üksikasjalikuma ülevaate. Artiklis käsitletud kolmest näitajast on kõige laialdasemalt uuritud vaeghõivet, mis väljendab ebasobivust töötaja ootuste ja töökoha pakutavate tingimuste vahel ning mis artikli kontekstis seisneb töömahu puudulikkuses. Eestis on vaeghõive näitaja liikunud töötuse määraga enam-vähem samas rütmis, langedes kõige madalamale tasemele vahetult enne majanduskriisi algust ning tõustes kiiresti selle puhkedes. Viimastel aastatel on näitaja olnud taas väikses languses. Vaeghõives on naised olnud püsivalt rohkem kui mehi. Arvestades vaeghõivatute arvu ning nende keskmist tööaega, oli 2012. aastal Eestis vaeghõive tõttu puudu ligi 5200 täistöökohta, mis tõstaks täistöökohtadega liidetuna töötuse määra 0,7 protsendipunkti võrra ehk 10,9 protsendini.

Vaeghõivatutest veelgi suurem rühm on mitteaktiivsed töösoovijad. Eestis oli 2012. aastal ligi 40 000 inimest, kes ei töötanud ega tegelenud aktiivselt töötamisega, kuid kes siiski soovisid tööle asuda. Nende seotus tööturuga on tihedam kui teistel mitteaktiivsetel ning seega ka naasmine tööturule kergem. Sellesse rühma kuulub arvuliselt enim vanemaealisi, kelle peamine mitteaktiivsuse põhjus ongi pensioniikka jõudmine. Protsendiliselt on mitteaktiivsete töösoovijate hulgas aga enim 25–49-aastaseid, kelle põhiliseks tegevuseks peakski olema töötamine.

Väiksem käsitletud rühm on mitteaktiivsed töötajad, kes küll otsivad aktiivselt tööd, kuid kes ei saa kohe tööle asuda. Eestis on sellistele tingimustele vastavaid inimesi üsna vähe – 2012. aastal 2600, mis seab nende uurimisele piiranguid. Eurostati andmete põhjal on aga selle rühma seotus tööturuga veelgi tugevam kui mitteaktiivsetel töösoovijatel, kuna üle poole vastajatest hindas enda staatust pigem töötuks kui mitteaktiivseks.

Need lisanäitajad annavad kindlasti väärt lisateavet tööturu olukorra analüüsimiseks. Vaadeldes inimeste tööturuseisundit laiemalt, on näha nende erinevat suhet tööturuga ning selle tekke põhjuseid. Rohkem infot annab võimaluse ka tööturu probleeme tõhusamalt lahendada.

Allikad Sources

Barham, C. (2002). Economic inactivity and the labour market. – Labour Market trends, pp. 69–77.

Bell, D. N., Blanchflower, D. G. (2013). Underemployment in the UK Revisited. – National Institute Economic Review, 224, F9–F22.

Dooley, D., Prause, J. (2004). The Social Costs of Underemployment. Inadequate Employment as Disguised Unemployment. Cambridge: Cambridge University Press.

- Fuente, A. D. (2011). New measures of labour market attachment. *Statistics in Focus*, Eurostat.
- Key Indicators of the Labour Market (KILM). (2011). International Labour Organization. Seventh edition. Geneva: International Labour Office.
- Kjeldstad, R., Nymoen, E. H. (2011). Underemployment in a gender-segregated labour market. – *Economic and Industrial Democracy*, No 33 (2), pp. 207–224.
- Maynard, D. C., Joseph, T. A., Maynard, A. M. (2006). Underemployment, Job Attitudes, and Turnover Intentions. – *Journal of Organizational Behavior*. No 27 (4), pp. 509–536.
- McKee-Ryan, F. M., Jaron, H. (2011). I Have a Job But ... : A Review of Underemployment. – *Journal of Management*, No 37 (4), pp. 962–996.
- Sandor, E. (2011). Part-time work in Europe. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Sum, A., Khatiwada, I. (2010). The Nation's underemployed in the "Great Recession" of 2007–09. – *Monthly Labour Review*, No 133 (11), pp. 3–15.
- Underemployment and potential additional labour force statistics. (2013). Eurostat. Statistics Explained. [www]
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Underemployment_and_potential_additional_labour_force_statistics (15. 07. 2013).
- Wilkins, R. (2007). The Consequences of Underemployment for the Underemployed. – *Journal of Industrial Relations*, No 49, pp. 247–275.

Kasulikke linke

Useful links

- Statistics Explained: Underemployment and potential additional labour force statistics. (2013). [www]
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Underemployment_and_potential_additional_labour_force_statistics (26.07.2013)

UNEMPLOYMENT ON A BROADER SCALE: UNDEREMPLOYMENT AND POTENTIAL ADDITIONAL LABOUR FORCE

Meelis Naaber
Statistics Estonia

Unemployment rate is one of the most widely used labour market indicators, which shows the supply of underutilised labour force. The indicator gives valuable information about the trends in the society and is an input for policy makers in the assessment of the efficiency of past decisions and in the planning of future actions. The indicator allows international comparisons of unemployment, but additional indicators should be included in order to analyse unemployment on a broader scale and get a better overview of the labour market.

Additional indicators of unemployment

Underemployment covers the discord between the situation of the employee and his expectations. This could be expressed as the insufficiency of the volume of work, low remuneration as well as the incompatibility of qualifications and job requirements (Key ... 2011). The most widely used and best measurable is the underemployment associated with volume of work, which will be used as the definition of underemployment in this article. Thus, underemployment indicates to employees who at the given period of time have worked less than he/she would have liked to and would be willing to work (Key ... 2011). Unfortunately underemployment is not as converged as the unemployment rate and therefore there are specialties that need to be considered when comparing data. The data compiled by Eurostat about the Member States of the EU are collected by a unitary methodology and therefore comparable.

According to the International Labour Organization's (ILO) classification, the underemployed belong to the category of the employed. But at the same time they lack the volume of work they want and therefore are similar with the unemployed (Fuente 2011). Thus the underemployed form a group between the employed and the unemployed while affecting both categories. On the one hand they have a job and an income which reduces different social risks. On the other hand the low volume of work produces low incomes and the underutilisation of skills which altogether reduces their productivity. Therefore it is likely that the underemployment will compete with the unemployed in the labour market to find a more suitable job (Key ... 2011).

In this article the unemployed are defined as part-time workers aged 15–74, who want to work more hours and are able to do so (able to start in two weeks' time) (Fuente 2011). The fact that this is an involuntary situation must be pointed out in order to separate voluntary part-time work, which has become a popular and natural part of modern work-time management in Europe (Sandor 2011).

The potential additional labour force includes persons available for work but not seeking work and persons seeking work but not immediately available. According to the official ILO classification they are a part of the not economically active group and therefore not included among the labour force. But they still have an attachment to some extent to the labour market and would agree to return there (Fuente 2011).

The persons available for work but not seeking work want to work but are not actively looking for a job. The category also includes the discouraged persons and those who have given up looking for a job for personal or health related reasons (Fuente 2011). They are not considered as

unemployed due to the lack of job seeking, but since they still want to work they have a stronger attachment to the labour market than many others who are also economically non-active.

The persons seeking work but not immediately available for work are looking for a job but for some reason cannot start working within two weeks, which is the reason why they are not categorised as unemployed. Nonetheless they also have a stronger attachment to the labour market and a wish to return there (Fuente 2011).

Underemployment as the underutilisation of the employed labour force

In this article underemployment is referred to as insufficient volume of work. Therefore only persons working part-time (less than 35 hours per week) but who would like to work longer hours with a higher earnings are considered as underemployed. Persons already working full-time but who would still like to work more hours are not included. This methodology concurs to the one used in Eurostat and therefore data among the EU Member States are comparable.

Underemployment caused by insufficient volume of work has an effect on an individual level as well as a social scale. Firstly, underemployment restrains the potential opportunities for self-development and career advancement. By comparing several surveys it became evident that underemployment always has a negative correlation with subjective well-being of the employee (McKee-Ryan, Jaron 2011), (Maynard et al. 2006). This situation leads to a system which negatively affects all the aspects related to one's work. From the previous studies it also appears that the underemployed are not enabled the same amount on training and schooling as full-time employees. Additionally their career perspectives are poorer and they have a higher risk for health problems (Sum, Khatiwada 2010; Kjeldstad, Nymoene 2011; McKee-Ryan, Jaron, 2011; Wilkins 2007).

The experiences of other countries show that underemployment also has an impact on the whole society. As mentioned before it is an underutilisation of labour force which affects the economy (for instance GDP as an output). Besides the underemployed are more likely to use different public subsidiaries although they have want to work more. The subsidiaries are an important mean for daily subsistence for the underemployed and there for a direct strain on the social care system. Also, lower income at the moment decreases the potential future incomes in terms of career prospects and pension (lower incomes lead to lower public pensions and poorer pension funds) (Sum, Khatiwada 2010). These effects are also observable in Estonia.

Underemployment causes lower incomes than an employee wishes and would be able to earn. Therefore the financial subsistence of the underemployed is dependent on other members of the household as well as the government. In 2012, nearly 30% of the underemployed in Estonia were financially (partly) reliant on a close person, when among the fully employed there were only 11%. Also, the share of those persons who considered different child supports (13% and 7%, respectively) and disability pensions (6.5% and 1.8%, respectively) as a part of their source of subsistence was substantially higher among the underemployed than the full employed (13% and 7%, respectively). This decreases the financial security and also increases the burden on the public social subsidiaries. The income factor was also an important motivator. Almost three quarters of all underemployed were looking for a new or extra job to increase their incomes.

Compared to the fully-employed the proportion of workers with a skill mismatch is twice as high among the underemployed. In 2012, 23% of the underemployed worked in a lower occupation than their education would allow them to. Among the fully-employed the same proportion was only 11%. Having a lower occupation affects work-satisfaction and the general well-being of workers (Wilkins 2007). The expectations for their job and the salary it offers are probably larger than the ones they are currently having.

Underemployment has also been associated with several psychological problems. In their study concerning the labour market in the USA, Dooley and Prause (2004) found that underemployment could lead to similar health risks that are usually involved with unemployment. For example low self-esteem, excessive consumption of alcohol and depression. Therefore, it is

not advisable to involve them in the group of employed when examining different social effects. The underemployed are located between the employed and the unemployed according to their level of functioning and possess characteristics from both of them. Thus it is recommended to separate the underemployed when applying the national labour market policies. There has been a relative positive development in Estonia – since 2012 some of the services offered by the Estonian Unemployment Insurance Fund are available for people who have not registered themselves as unemployed and for instance wish to change jobs.

Underemployment in the Estonian labour market

Figure 1 (p. 81) shows the number of underemployed in Estonia between 2000 and 2012. Until the beginning of the economic crisis the number of underemployed was in a relative stable decrease, reaching its minimum level in 2008 (4,900 persons). In the following year the number increased rapidly to 12,700 which is almost as high as in 2004. Last year there was again a decrease of underemployed to the level of 10,400.

The proportion of women in underemployment has always been higher than that of men (Figure 2, p. 81). Also, the number of underemployed men has decreased faster after an increase – between 2003 and 2008 the decline was quicker among men than among women. The same trend occurred after the economic crisis when the number of underemployed men started decreasing two years earlier (in 2009) than the number of underemployed women (which increased for two more years). This matched the general unemployment dynamics, as the impact of the crisis was first reflected in the economic activities where most of the employed persons are male.

Since 2000, the share of the underemployed in the total number of employed persons has ranged between 0.5% and 3%. In this period, the share of underemployed women has always been higher than the share of underemployed men – almost 3.5% of all employed persons at the beginning of the century and 2% in 2012. Among men the proportion of the underemployed has been lower.

Additionally the proportion of underemployed among part-time workers is showed in Figure 3 (p. 82). As noticed before, the share of women among the underemployed is much higher than that of men. But among part-time workers the situation is quite different. The proportion of men among part-time workers who are underemployed is higher than that of women and has been this way almost during the entire period of 2000–2012. This indicates that women are more likely to work part-time than men. In 2012, more than 21% of men working part-time wanted to work more than they were enabled, among women the respective share was 14%.

This trend is caused by multiple factors. The flexibility of part-time work allows for a better combination of work, family life and studies and is therefore important for women.

The average number of hours worked in a week among the underemployed is roughly 20 and has stayed quite stable during the last years. The number of desired hours of work has been stable and equal to the traditional length of the working week which is 40 hours. This means that on average 20 hours of labour in a week per an underemployed person are unutilised. Considering the average number of underemployed and the average working week of 40 hours we can calculate the deficiency of full-working time positions on the labour market. In Figure 4 (p. 83) the number of underemployed and the lack of full-time positions in the last five years are shown. In 2012, almost 5,200 full-time jobs due to underemployment were lacked.

The approximate number of the unemployed in 2012 was 70,500, so there was a deficit of full-time jobs in the same amount. When taking the jobs lacking among the underemployed also into consideration, then the number grows to 75,700 which is a 7.4% increase. The unemployment rate would increase by 0.7 percentage points to 10.9%. This kind of calculatory comparison is relevant due to the fact, that although the underemployed have a job and an income, they might still compete with the unemployed in the labour market. It also shows that supply exceeds

demand in the labour market, whereas in case of already employed persons the supply-demand balance is not influenced by the fact that the employees' qualifications do not match the jobs available (they are already employed, meaning that they have the qualifications). But this comparison is not absolute, because unlike an unemployed person, a person does not have to be actively seeking (extra) work to qualify as an underemployed person.

In addition to this data we can use the underemployment index^a recently introduced by Bell and Blanchflower (2013), which measures the excess supply of hours on the labour market. It takes into consideration the working hours underemployed would like to work more as well as the hours people would like to work less and compares them to the overall supply of working hours. The difference with the date represented before lies in the fact that the working hours of all the labour force is considered, not only the hours wanted more by the underemployed. Since the index is given in percentages it is comparable to the unemployment rate.

A high underemployment index indicates that a further decrease of the unemployment rate is difficult to achieve because the people already working want more hours. Thus it is likely that when demand grows an employer prefers to offer the existing employees more hours to avoid recruitment fees which occur with hiring a new worker (Bell, Blanchflower 2013). Underemployment index data on Estonia is shown in Figure 5 (p. 84). For a comparison the data on the United Kingdom calculated and published by Bell and Blanchflower are added.

The data show that the underemployment index in Estonia has moved similarly to the unemployment rate. At the beginning of the economic crisis the index rose faster and higher but has steadily decreased since 2010. But the situation is different in the United Kingdom where there was not a rapid growth of the underemployment index or the unemployment rate. But there has not been a decrease of the underemployment rate and the underemployment index has even increased being almost equal to Estonia's index.

We can draw the conclusion that underemployment does not have an influence on the decrease of unemployment rate in Estonia in the last five years. Trends are similar and in the last couple of years have been decreasing. In the United Kingdom the indicators are slightly more problematic. The stabilisation of the unemployment rate since 2008 does not mean the improvement of the overall health of the labour market since the increasing underemployment index shows the growing need for more working hours (Bell, Blanchflower 2013).

Potential additional labour force among the economically inactive population

Underemployment covered the persons who were employed but still had some common characters with the unemployed. The groups analysed next are officially categorised as economically inactive, but still have a somewhat stronger attachment to the labour market.

First, we look at economically inactive persons **who are available for work but not seeking it**. These persons have retained a wish to work and are available to do so, but for some reason they are not seeking work actively. Therefore, one condition that defines an unemployed person is not fulfilled (actively seeking work).

In Figure 6 (p. 85) the number of persons available for work but not seeking it is shown by sex. In 2012, there were about 40,000 economically inactive persons aged 15–74 who would like to work. The proportion of women and men has remained quite equal since 2004. Time series show that the economic crisis also had a great influence on this group, but unlike the number of the

^a The index is calculated using the following formula:

$$\frac{\text{the_unemployed*average_hours} + (\text{desired_increase_in_hours}) - (\text{desired_reduction_in_hours})}{\text{the_unemployed*average_hours} + \text{the_employed*average_hours}}$$

unemployed it did not start to decrease in 2010 but only in 2012. And the decrease was not excessively large.

One of the reasons why the number of persons available for work but not seeking any started to decrease later than the number of the employed is the way persons move from employment to non-activity. Since the persons available for work but not seeking work have retained a wish to work, we can presume that after losing their job they spend some time as unemployed but failing to find work they gave it up. The first to find jobs when the economic situation improved were the ones that were actively seeking it. For those who were not doing it the positive effect came with a slight delay.

The stronger attachment to the labour market of the persons available for work but not seeking a job is expressed also in numbers. The average period of time since their last job is shorter than for other economically inactive persons: 5.6 and 6.2 years, respectively, according to 2012 data. Also the proportion of persons who have worked during the last two years is larger among those available for work but not seeking a job. Almost a quarter of them have had a job during the last two years when among other inactive persons the same share is 17%.

In case of the underemployed there were no data about the reasons for their situation, which also could rather be dependent on the economic situation of the employer, meaning that the employee is unaware of the reason. Among the economically inactive we can show the reasons that entail that situation. Figure 7 (p. 85) outlines the most widespread reasons for being economically inactive (among persons available for work but not seeking any).

The most common reason for inactivity is retirement. Studying, discouragement and illness or injury follow with rather equal proportions. Trends show that retirement as a reason for being economically inactive has increased. This means that the amount of retired persons who are inactive but who would like to participate in the labour market has increased. Exclusion due to discouragement has also decreased during the last year.

The age-structure of inactive persons available for work but not seeking it is also worth further inspection. The number of persons available for work but not seeking it by age groups is shown in Table 1 (p. 86). The most numerous group among them is aged 50–74 whose quantity has doubled during the last five years (Table 2, p. 86). Although this group consists of persons already retired and also the ones who are younger, the main reason for being economically inactive for the majority is still retirement. Thus we can conclude that among the elderly the number of persons who would like to work after retirement has increased.

Although the number of persons in the younger and middle age groups is quite equal (Table 1, p. 86), the share of persons available for work but not seeking it is much larger among the persons aged 25–49, compared to the younger and older age groups. This is comprehensible because among the younger age group there are more economically inactive persons and a larger proportion of those who do not wish to work (due to studies). The main activity of the age group 25–49 is employment which also explains that 19% of the persons available for work but not seeking it in this age group would like to work.

According to the data the amount of potential labour force in the form of persons available for work but not seeking it is about 40,000 persons, which accounts for 6% of the labour force. These are persons who could be utilised in case of suitable conditions. To make the transition of the older age group back to the labour market smoother it is important to offer flexible working conditions and environment so that they could employ their potential without excessive load. In case of the younger age group one important factor is flexible working time which would enable them to combine their studies with work. In addition to these factors, social services offered to discouraged persons are important in the middle age group, as a way to help them to return to the labour market. The attachment to the labour market could make the return to the labour force easier among the persons available for work but not seeking it than other economically inactive persons.

The other group of economically inactive people who have a stronger attachment to the labour market are the persons **seeking work but not available for it**. Therefore they do not fulfil the unemployment criterion that insists that a person has to be available to start work in two weeks' time. This group is a lot smaller than the group of persons available for work but not seeking it because it presumes an active engagement for finding a job not only a wish to do so. The additional research about this group is unfortunately quite limited due to the small volume and since the date about this group is originated from a survey. In 2012, the number of persons seeking work but not available for it in Estonia was 2,600 aged 15–74, which accounts for 0.4% of the labour force. In comparison with the underemployed and the inactive persons available for work but not seeking it the number is much smaller.

In addition to the fact that the group of inactive job seekers is smaller than that of the underemployed and inactive persons available for work, its structure is more dynamic (the amount of people moving into the group and out of it is quite large). Both the underemployed and the group of persons available for work but not seeking it are quite homogeneous – the composition of the group is stable. Among the inactive persons seeking a job the movement into the group and out of it is larger due to the big number of students who belong there. Every year a number of persons among them move on to employment while a lot enter from younger age groups who are seeking work but not immediately available for work (Eurostat 2013).

Therefore the attachment to the labour market of inactive job seekers is stronger than persons available for work but not seeking work. According to Eurostat, 57% of persons among this group ranked themselves as unemployed, but not economically inactive in 2010. Among those who were available for work but not seeking work the same share was 43% and among those who did not qualify for either only 2% (Fuente 2011). A similar research in the United Kingdom verifies this result with the findings that the persons seeking work but not immediately available for it had almost five times more likely in finding a job than those who did not seek on or want one (Barham 2002). Altogether the size of this group in Estonia and also in Europe as a whole is very small so therefore they do not have a significant impact on the labour market.

Conclusion

When analysing the labour market and the unemployment it is advisable to observe some additional indicators which will give a more versatile and detailed overview of the situation. Of the three indicators covered in this article the most widely researched and known is underemployment which shows the mismatch between the expectations of the employee and the conditions offered by the employer. Underemployment in Estonia has moved in a similar pattern with unemployment, being on its lowest just before the start of the economic crisis and rising quickly in its first year. During the last years it has slightly decreased again. Women have constantly been represented in a greater amount than men among underemployed. Considering the average number of the underemployed and their average working time, we can conclude that there was a deficit of approximately 5,200 full-time positions in Estonia in 2012 (due to underemployment) – combined with full-time positions, this would raise the unemployment rate by 0.7 percentage points to 10.9%.

The economically inactive persons available for work but not seeking any are a bigger group than the underemployed. In 2012, there were nearly 40,000 persons in Estonia who did not work or seek work, but wanted it and were available for one. They have a stronger attachment to the labour market and therefore it is easier for them to return there. Persons aged 50–74 account for the largest proportion in this group and their main reason for being economically inactive is retirement. The largest share of persons available for work but not seeking work is among the inactive persons in the age group 25–49 whose main activity should be working.

The smallest group covered by the third indicator consisted of persons seeking work but not immediately available for it. In 2012, there were 2,600 persons in Estonia who matched these conditions and there are limitations to the extent of the possible research. According to Eurostat

the attachment to the labour market is stronger among this group than among persons available for work but not seeking any, since more than a half of the respondents rated themselves as unemployed rather than inactive.

The groups covered by these indicators contain valuable additional information to analyse the situation on the labour market. By taking a broader look at the current labour market status we can see the different relations people have with the labour market and the reason that lead to those situations. The extra info gives a better opportunity to find more effective solutions to the problems of the labour market.

PÕHINÄITAJAD, 2008–2013

MAIN INDICATORS, 2008–2013

Tabel 1. Põhinäitajad aastate ja kvartalite kaupa, 2008–2013
Table 1. Main indicators by years and quarters, 2008–2013

Period	Keskmine brutokuupalk, eurot ^a	Keskmise brutokuupalga muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, % ^a	Keskmine vanaduspension kuus, eurot ^b	Hõivatud ^c	Töötud ^c
	<i>Average monthly gross wages and salaries, euros^a</i>	<i>Change of average monthly gross wages and salaries over corresponding period of previous year, %^a</i>	<i>Average monthly old-age pension, euros^b</i>	tuhat <i>Employed^c</i>	<i>Unemployed^c</i>
				thousands	
2008	825	13,9	278,4	656,5	38,4
2009	784	-5,0	301,3	595,8	95,1
2010	792	1,1	304,5	570,9	115,9
2011	839	5,9	305,1	609,1	86,8
2012	887	5,7	312,9	624,4	70,5
2008					
I kvartal	788	19,5	240,7	656,5	28,7
II kvartal	850	15,2	291,1	656,6	27,3
III kvartal	800	14,8	291,0	660,5	43,9
IV kvartal	838	6,9	290,8	652,6	53,5
2009					
I kvartal	776	-1,5	290,9	612,1	79,0
II kvartal	813	-4,4	305,1	592,6	92,2
III kvartal	752	-5,9	304,8	598,1	102,3
IV kvartal	783	-6,5	304,6	580,5	106,7
2010					
I kvartal	758	-2,3	304,5	553,6	136,9
II kvartal	822	1,2	304,8	558,8	127,7
III kvartal	759	0,9	304,4	578,2	105,9
IV kvartal	814	3,9	304,2	592,9	93,2
2011					
I kvartal	792	4,5	304,7	591,3	99,3
II kvartal	857	4,2	305,1	602,6	92,1
III kvartal	809	6,6	304,6	627,8	77,0
IV kvartal	865	6,3	306,0	614,5	79,0
2012					
I kvartal	847	6,9	303,4	614,3	79,6
II kvartal	900	5,0	316,2	624,3	71,0
III kvartal	855	5,7	316,1	634,4	67,9
IV kvartal	916	5,9	315,9	624,7	63,7
2013					
I kvartal	900	6,3	315,9	623,1	70,8
II kvartal	976	8,5	331,3	645,2	57,0

^a 1999. aastast ei hõlma keskmine brutokuupalk ravikindlustushüvitist.

^b Sotsiaalkindlustusameti andmed.

^c 15–74-aastased.

^a Since 1999, the average monthly gross wages and salaries do not include health insurance benefits.

^b Data of the Social Insurance Board.

^c Population aged 15–74.

Tööjõus osalemise määr ^a	Tööhõive määr ^a	Töötuse määr ^a	Tarbijahinna- indeks	Tööstustoodangu tootjahinnaindeks	Period
	%		muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, %		
<i>Labour force participation rate^a</i>	<i>Employment rate^a</i>	<i>Unemployment rate^a</i>	<i>Consumer price index</i>	<i>Producer price index of industrial output</i>	
	%		change over corresponding period of previous year, %		
66,6	63,0	5,5	10,4	7,2	2008
66,5	57,4	13,8	-0,1	-0,5	2009
66,4	55,2	16,9	3,0	3,3	2010
67,6	59,1	12,5	5,0	4,4	2011
67,9	61,0	10,2	3,9	2,3	2012
2008					
65,7	63,0	4,2	11,1	8,2	1st quarter
65,6	63,0	4,0	11,4	7,3	2nd quarter
67,6	63,3	6,2	10,9	8,2	3rd quarter
67,7	62,6	7,6	8,3	5,9	4th quarter
2009					
66,5	58,9	11,4	3,1	2,1	1st quarter
65,9	57,0	13,5	-0,3	-0,6	2nd quarter
67,4	57,6	14,6	-1,1	-1,6	3rd quarter
66,2	55,9	15,5	-2,0	-2,0	4th quarter
2010					
66,7	53,5	19,8	0,3	0,2	1st quarter
66,4	54,0	18,6	3,2	3,4	2nd quarter
66,1	55,9	15,5	3,3	4,4	3rd quarter
66,3	57,3	13,6	5,2	5,3	4th quarter
2011					
67,1	57,4	14,4	5,4	5,3	1st quarter
67,5	58,5	13,3	5,2	5,2	2nd quarter
68,5	61,0	10,9	5,3	4,3	3rd quarter
67,3	59,7	11,4	4,1	3,1	4th quarter
2012					
67,7	60,0	11,5	4,4	3,3	1st quarter
67,9	60,9	10,2	3,9	2,0	2nd quarter
68,6	61,9	9,7	3,7	1,9	3rd quarter
67,2	61,0	9,3	3,7	2,1	4th quarter
2013					
67,7	60,8	10,2	3,5	4,6	1st quarter
68,6	63,0	8,1	3,4	4,7	2nd quarter

^a 15–74-aastased.

^a Population aged 15–74.

Tabel 1. Põhinäitajad aastate ja kvartalite kaupa, 2008–2013
Table 1. Main indicators by years and quarters, 2008–2013

Period	Tööstus- toodangu mahuindeks ^a	Elektrienergia toodangu mahuindeks ^a	Eksporti- hinnaindeks	Impordi- hinnaindeks	Ehitushinna- indeks	Ehitusmahu- indeks ^b
	muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, %					
	<i>Volume index of industrial production^a</i>	<i>Volume index of electricity production^a</i>	<i>Export price index</i>	<i>Import price index</i>	<i>Construction price index</i>	<i>Construction volume index^b</i>
	<i>change over corresponding period of previous year, %</i>					
2008	-5,1	-13,2	4,2	5,8	3,4	-13,2
2009	-24,0	-17,1	-3,7	-5,4	-8,5	-29,8
2010	23,5	45,8	6,0	9,1	-2,8	-8,6
2011	19,9	0,8	9,8	11,2	3,1	27,3
2012	-0,1	-7,0	1,8	4,0	4,6	18,6
2008						
I kvartal	1,2	-1,9	6,5	5,1	6,0	-3,7
II kvartal	-2,4	-22,8	4,9	6,8	4,2	-6,4
III kvartal	-2,3	38,2	3,7	8,6	3,1	-18,9
IV kvartal	-16,4	-16,2	1,8	2,7	0,5	-20,5
2009						
I kvartal	-23,8	-0,1	-1,7	-4,9	-4,7	-32,6
II kvartal	-31,1	-5,9	-4,5	-7,1	-8,8	-29,8
III kvartal	-27,0	-31,8	-5,2	-7,1	-10,5	-29,9
IV kvartal	-12,5	-27,7	-3,6	-2,5	-10,0	-27,2
2010						
I kvartal	6,9	23,0	1,8	6,6	-7,1	-31,3
II kvartal	23,2	44,3	6,2	10,7	-3,4	-13,2
III kvartal	28,1	54,4	7,7	8,4	-0,9	5,7
IV kvartal	35,7	71,0	8,3	10,8	0,6	-0,5
2011						
I kvartal	31,5	5,1	9,4	13,5	1,5	35,0
II kvartal	25,5	4,7	10,6	11,6	3,2	12,0
III kvartal	19,5	3,2	10,3	11,6	3,0	26,1
IV kvartal	6,5	-8,1	8,9	8,4	4,5	39,7
2012						
I kvartal	0,1	-17,3	5,0	5,8	5,0	27,9
II kvartal	0,2	-8,0	1,4	4,4	4,7	30,0
III kvartal	-1,7	-3,1	0,5	3,0	5,0	14,6
IV kvartal	1,1	1,9	0,4	2,9	3,7	8,6
2013						
I kvartal	3,8	22,1	-0,8	-0,1	5,6	1,6
II kvartal	4,8	16,3	-0,9	-2,6	5,2	0,4

^a 2012.–2013. aasta andmed põhinevad lühiajastatistikal.

^b Ehitustööd Eestis ja välisriikides, 2012.–2013. aasta andmeid võidakse korrigeerida. Tööstustoodangu mahuindeksi ja ehitusmahuindeksi puhul statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.

^a *Short-term statistics for 2012–2013.*

^b *Construction activities in Estonia and in foreign countries. The data for 2012–2013 may be revised.*

In case of volume index of industrial production and construction volume index, statistics according to the Estonian Classification of Economic Activities EMTAK 2008 (based on NACE Rev. 2).

Järg – Cont.

Põllumajandus- saaduste tootjahinna- indeks	Põllumajandus- saaduste toot- mise vahendite ostuhinnaindeks	Sisemajanduse koguprodukt (SKP) aheldamise meetodil ^a	Jooksevkonto osatähtsus SKP-s, % ^b	Ettevõtete müügitulu, miljonit eurot, jooksev- hindades ^c	Period
muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, %					
<i>Agricultural output price index</i>	<i>Agricultural input price index</i>	<i>Gross domestic product (GDP) by chain-linking method^a</i>	<i>Balance of current account as percentage of GDP, %^b</i>	<i>Net sales of enterprises, million euros, current prices^c</i>	
change over corresponding period of previous year, %					
4,5	10,4	-4,2	-9,2	40 836,9	2008
-22,4	-7,3	-14,1	2,8	32 070,3	2009
20,9	2,0	2,6	2,9	35 729,4	2010
18,3	11,7	9,6	1,8	42 100,6	2011
1,4	4,0	3,9	-1,8	46 262,7	2012
					2008
23,7	12,0	-3,4	-16,0	9 767,9	1st quarter
15,5	13,2	-1,2	-8,6	10 785,4	2nd quarter
6,1	11,3	-1,8	-7,5	10 821,5	3rd quarter
-12,9	5,3	-10,0	-4,9	9 462,1	4th quarter
					2009
-21,0	-3,6	-11,6	-2,2	7 710,8	1st quarter
-22,6	-6,9	-16,1	2,1	8 299,0	2nd quarter
-25,4	-9,0	-19,0	6,5	8 047,2	3rd quarter
-20,7	-9,8	-9,2	4,4	8 013,3	4th quarter
					2010
1,7	-3,9	-3,6	-0,5	7 644,2	1st quarter
11,2	-2,4	1,4	1,2	8 911,1	2nd quarter
29,8	4,1	5,7	6,3	9 330,0	3rd quarter
35,6	10,4	6,7	3,8	9 844,1	4th quarter
					2011
25,6	14,5	11,7	-4,2	9 487,3	1st quarter
24,4	15,4	11,7	1,2	10 567,5	2nd quarter
13,8	10,3	10,1	6,2	10 829,2	3rd quarter
14,0	6,9	5,3	3,3	11 216,6	4th quarter
					2012
4,1	3,2	5,0	-3,8	10 624,9	1st quarter
-5,8	2,7	2,5	-3,0	11 684,7	2nd quarter
-2,9	4,4	3,5	1,2	11 821,2	3rd quarter
7,4	5,7	4,9	-1,7	12 131,9	4th quarter
					2013
13,2	5,5	1,3	-2,1	12 057,1	1st quarter
24,3	4,8	1,0	-0,5	12 708,2	2nd quarter

^a Referentsaasta 2005 järgi. Andmeid on korrigeeritud.^b Eesti Panga andmed.^c Andmed põhinevad lühiajastatistikal. Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.^a Reference year 2005. The data have been revised.^b Data of the Bank of Estonia.^c Short-term statistics. Statistics according to the Estonian Classification of Economic Activities EMTAK 2008 (based on NACE Rev. 2).

Tabel 1. Põhinäitajad aastate ja kvartalite kaupa, 2008–2013

Table 1. Main indicators by years and quarters, 2008–2013

Period	Riigieelarve tulud ^a	Riigieelarve kulud ^a	Riigieelarve tulude ülekaal kuludest ^a	Eksport ^b	Import ^b	Kaubavahtuse bilanss ^b
miljonit eurot, jooksevhindades						
	<i>Revenue of state budget^a</i>	<i>Expenditure of state budget^a</i>	<i>Surplus of state budget^a</i>	<i>Exports^b</i>	<i>Imports^b</i>	<i>Balance of trade^b</i>
<i>million euros, current prices</i>						
2008	5 423,2	5 759,2	-336,0	8 470,1	10 896,4	-2 426,4
2009	5 476,3	5 425,6	50,7	6 486,9	7 269,9	-783,0
2010	5 610,2	5 392,8	217,4	8 743,0	9 268,3	-525,3
2011	5 889,6	6 120,6	-231,0	12 013,9	12 721,2	-707,3
2012	6 427,2	6 567,2	-140,0	12 549,5	13 761,8	-1 212,3
2008						
I kvartal	1 297,5	1 258,8	38,8	2 011,8	2 660,7	-648,9
II kvartal	1 376,3	1 414,7	-38,4	2 221,4	2 854,4	-633,0
III kvartal	1 388,1	1 352,6	35,5	2 199,7	2 798,2	-598,5
IV kvartal	1 361,3	1 733,2	-371,9	2 037,3	2 583,0	-545,8
2009						
I kvartal	1 217,8	1 258,8	-40,9	1 497,9	1 754,1	-256,2
II kvartal	1 297,5	1 381,6	-84,2	1 627,9	1 772,2	-144,3
III kvartal	1 377,1	1 172,4	204,6	1 651,0	1 824,5	-173,5
IV kvartal	1 584,0	1 612,8	-28,9	1 710,2	1 919,1	-208,9
2010						
I kvartal	1 286,6	1 155,2	131,4	1 775,4	1 965,8	-190,4
II kvartal	1 279,4	1 351,9	-72,5	2 071,4	2 253,7	-182,3
III kvartal	1 513,4	1 317,5	195,9	2 251,1	2 355,5	-104,4
IV kvartal	1 530,8	1 568,1	-37,3	2 645,1	2 693,3	-48,2
2011						
I kvartal	1 521,2	1 532,8	-11,6	2 739,7	2 991,0	-251,3
II kvartal	1 542,2	1 479,0	63,2	3 175,9	3 324,4	-148,5
III kvartal	1 384,5	1 391,0	-6,4	3 057,9	3 216,9	-158,9
IV kvartal	1 441,7	1 717,9	-276,2	3 040,3	3 189,0	-148,6
2012						
I kvartal	1 519,9	1 472,7	47,2	3 002,1	3 270,2	-268,1
II kvartal	1 602,4	1 500,1	102,3	3 090,5	3 426,6	-336,1
III kvartal	1 484,8	1 767,5	-282,7	3 297,4	3 538,5	-241,1
IV kvartal	1 820,1	1 826,9	-6,8	3 159,5	3 526,5	-367,0
2013						
I kvartal	1 395,0	1 490,3	-95,3	3 096,2	3 335,9	-239,7
II kvartal	1 862,9	1 593,7	269,2	3 169,0	3 543,8	-374,8

^a Rahandusministeeriumi andmed.^b Jooksva aasta andmeid täpsustatakse iga kuu, eelmiste aastate andmeid kaks korda aastas.^a Data of the Ministry of Finance.^b Data for the current year are revised monthly; data for the previous years are revised twice a year.

Järg – Cont.

Jaemüügi mahuindeksi muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, % ^a	Sõitjatevedu, tuhat sõitjat ^c	Kaubavedu, tuhat tonni ^b	Lihatoodang (eluskaalus) ^c	Piima- toodang ^c	Muna- toodang ^c	Period
muutus eelmise aasta sama perioodiga võrreldes, %						
<i>Change of retail sales volume index over corresponding period of pre- vious year, %^a</i>	<i>Carriage of passengers, thousands^c</i>	<i>Carriage of goods, thousand tonnes^b</i>	<i>Production of meat (live weight)^c</i>	<i>Production of milk^c</i>	<i>Production of eggs^c</i>	<i>change over corresponding period of previous year, %</i>
-3	193 378,8	89 619	4,2	0,0	-7,0	2008
-16	188 159,1	67 681	1,7	-3,3	18,3	2009
-3	173 695,7	79 127	-1,3	0,7	5,0	2010
6	171 364,9	81 057	6,0	2,5	1,0	2011
8	200 746,5	78 142	-2,4	4,1	-2,3	2012
2008						
2	49 493,8	23 249	5,9	2,4	-39,4	1st quarter
-1	46 465,4	21 989	9,4	-2,8	-25,3	2nd quarter
-3	49 183,0	22 287	-2,2	-0,1	-2,1	3rd quarter
-8	48 236,6	22 094	4,1	3,0	85,3	4th quarter
2009						
-15	46 653,5	17 484	0,7	-2,9	45,0	1st quarter
-14	43 358,7	16 590	-2,5	-2,4	23,6	2nd quarter
-17	47 371,9	16 854	9,2	-4,6	0,2	3rd quarter
-16	50 775,0	16 754	0,0	-3,4	13,8	4th quarter
2010						
-11	44 930,7	18 537	-5,2	0,0	16,9	1st quarter
-6	40 496,6	18 807	2,2	0,9	8,3	2nd quarter
1	43 077,1	20 318	-2,4	0,9	6,1	3rd quarter
4	45 191,3	21 465	0,0	1,1	-8,8	4th quarter
2011						
4	44 512,2	21 289	7,4	0	-3,3	1st quarter
5	42 984,4	19 932	5,4	3,2	6,1	2nd quarter
6	39 300,9	20 095	6,5	3,4	5,0	3rd quarter
7	44 567,4	19 741	4,9	3,3	-3,4	4th quarter
2012						
12	50 840,5	19 577	-0,4	8,1	-1,1	1st quarter
8	50 919,1	19 396	-3,1	1,2	-2,9	2nd quarter
6	50 166,2	18 630	-3,4	3,2	-6,1	3rd quarter
5	48 820,8	20 538	-2,8	4,2	0,9	4th quarter
2013						
5	55 423,8	21 098	4,0	2,3	-0,9	1st quarter
6	1,8	5,3	-4,4	2nd quarter

^a Andmed põhinevad lühiajastatistikal. 2012.–2013. aasta andmeid võidakse korrigeerida. Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.

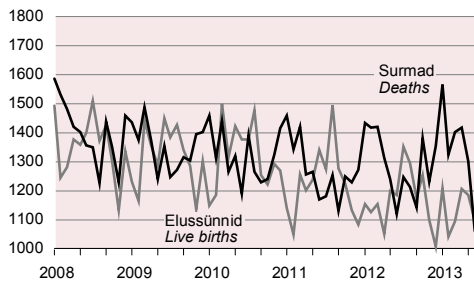
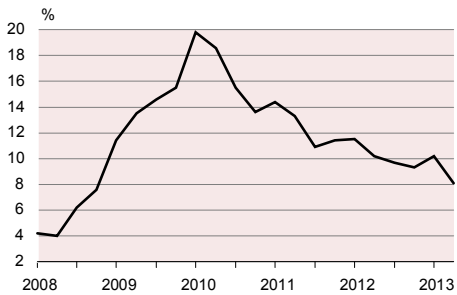
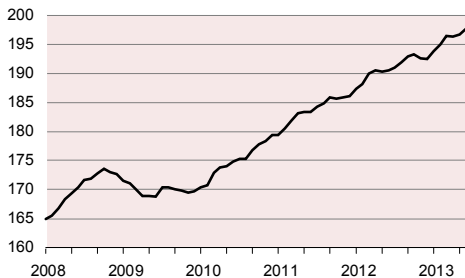
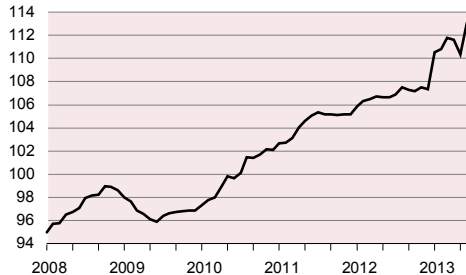
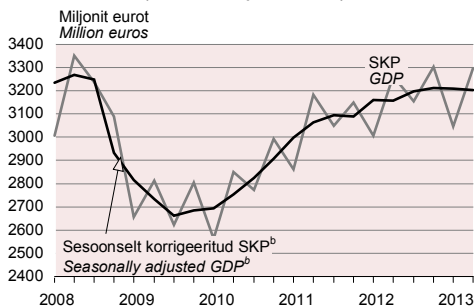
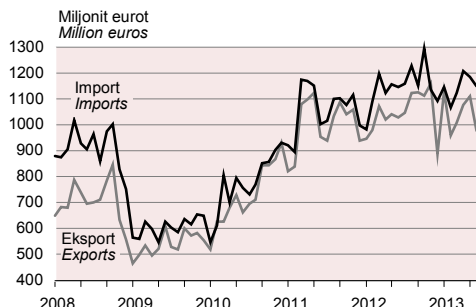
^b Veoste kogus tonnides raudteel võib olla kirjeldatud topelt, kui üks vedaja veab kaupa avalikul raudteel ja teine mitteavalikul raudteel.

^c 2013. aasta andmed on esialgsed.

^a Short-term statistics. The data for 2012–2013 may be revised. Statistics according to the Estonian Classification of Economic Activities EMTAK 2008 (based on NACE Rev. 2).

^b The quantity of total freight in tonnes may be double in rail transport if one enterprise carries the freight on public railway and the other on non-public railway.

^c The data for 2013 are preliminary.

Loomulik rahvastikumuu
Natural change of population

15–74-aastaste töötuse määr
Unemployment rate of population aged 15–74

Tarbijahinnaindeks, 1997 = 100
Consumer price index, 1997 = 100

Tööstustoodangu tootjahinnaindeks, 2010 = 100
Producer price index of industrial output, 2010 = 100

Sisemajanduse koguprodukt aheldatud väärtustes (referentsaasta 2005 järgi)^a
Gross domestic product at chain-linked volume (reference year 2005)^a

Väliskaubandus
Foreign trade

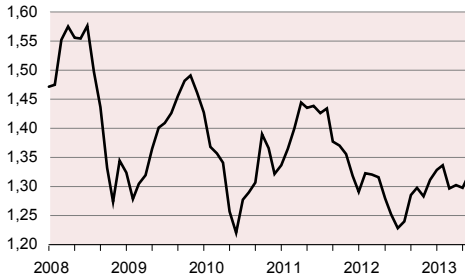
^a Referentsaasta järgi ahelindeksiga arvatud väärtused (referentsaasta väärtused korrutatakse arvestusperioodi ahelindeksiga). Referentsaasta on püsivhindades näitajate esitamiseks kasutatav tinglik aasta, indeksite seeria alguspunkt. Ahelindeks on järjestikuste perioodide aheldamiseks loodud kumulatiivne indeks, mis näitab komponendi kasvu võrreldes referentsaastaga.

^b Aegriidade sesoonne korrigeerimine tähendab kindlaks teha ja kõrvaldada regulaarsed aastasisesed mõjud, et esile tuua majandusprotsesside pika- ja lühiajaliste trendide dünaamikat. SKP on sesoonselt ja tööpäevade arvuga korrigeeritud.

^a Values calculated by chain-linked index of reference year (values at reference year are multiplied by chain-linked index of the calculated period). Reference year is a conditional year for calculating chain-linked data and starting point of the series of chain-linked indices. Chain-linked index is a cumulative index for chain-linking sequential periods and it expresses the growth rate of a component compared to the reference year.

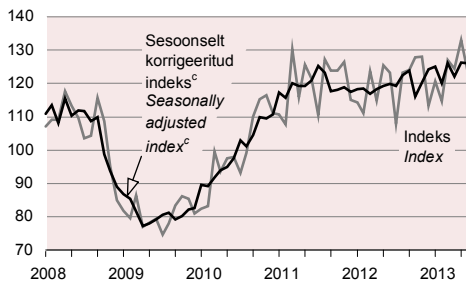
^b Seasonal adjustment of time series means identifying and eliminating regular within-a-year influences to highlight the underlying trends and short-run movements of economic processes. GDP is seasonally and working-day adjusted.

USA dollari kuukeskmine kurss euro suhtes
Average monthly exchange rate of the US dollar against the euro

Allikas: Euroopa Keskpank
Source: European Central Bank

Tööstustoodangu mahuindeks, 2010 = 100^a
Volume index of industrial production, 2010 = 100^a

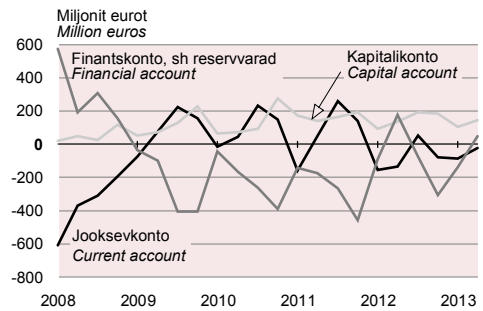
^a Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.

^c Aegriidade sesoonne korrigeerimine tähendab kindlaks teha ja kõrvaldada regulaarsed aastasisesed mõjud, et esile tuua majandusprotsesside pika- ja lühiajaliste trendide dünaamikat.

^a Statistics according to the Estonian Classification of Economic Activities EMTAK 2008 (based on NACE Rev. 2).

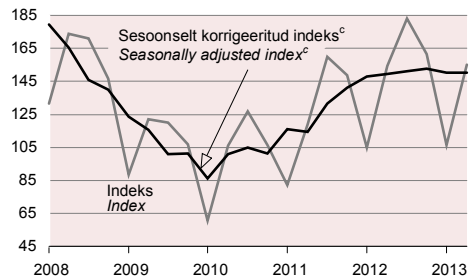
^c Seasonal adjustment of time series means identifying and eliminating regular within-a-year influences to highlight the underlying trends and short-run movements of economic processes.

Maksebilanss
Balance of payments

Allikas/Source: Eesti Pank

Ehitismahuindeks, 2005 = 100^b
Construction volume index, 2005 = 100^b

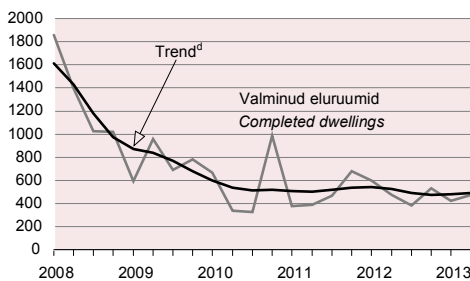
^b Ehitustööd Eestis ja välismaal. Statistika Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori EMTAK 2008 järgi.

^c Aegriidade sesoonne korrigeerimine tähendab kindlaks teha ja kõrvaldada regulaarsed aastasisesed mõjud, et esile tuua majandusprotsesside pika- ja lühiajaliste trendide dünaamikat.

^b Construction activities in Estonia and in foreign countries. Statistics according to the Estonian Classification of Economic Activities EMTAK 2008 (based on NACE Rev. 2).

^c Seasonal adjustment of time series means identifying and eliminating regular within-a-year influences to highlight the underlying trends and short-run movements of economic processes.

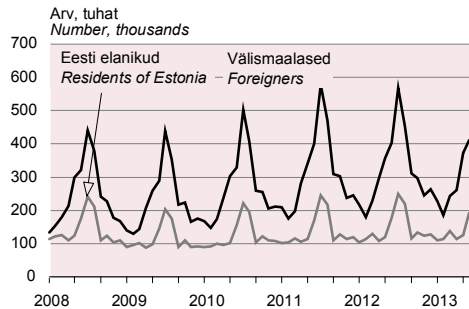
Valminud eluruumid
Completed dwellings

^d Trend – aegrea pikaajaline arengusuund.

^d Trend – the long-term general development of time series.

Majutatute ööbimised
Nights spent by accommodated persons

EESTI, LÄTI JA LEEDU VÕRDLUKANDMED COMPARATIVE DATA OF ESTONIA, LATVIA AND LITHUANIA

Tabel 1. Eesti, Läti ja Leedu võrdlusandmed, 2009 – juuni 2013

Table 1. Comparative data of Estonia, Latvia and Lithuania, 2009 – June 2013

Näitaja	Eesti Estonia	Läti Latvia	Leedu Lithuania	Indicator
Rahvastik				Population
rahvaarv, 1. jaanuar 2013, tuhat	1 286,5	2 028,2	2 971,9	population, 1 January 2013, thousands
rahvaarv, 1. jaanuar 2012, tuhat	1 294,5	2 041,8	3 003,6	population, 1 January 2012, thousands
jaanuar–juuni 2013 ^a				January–June 2013 ^a
elussünnid	6 833	9 810	14 883	live births
surmad	8 072	15 280	21 909	deaths
loomulik iive	-1 239	-5 470	-7 026	natural increase
jaanuar–juuni 2012 ^a				January–June 2012 ^a
elussünnid	6 872	9 787	14 883	live births
surmad	7 945	14 987	21 909	deaths
loomulik iive	-1 073	-5 200	-6 097	natural increase
Tööhõive				Employment
Tööhõive määr (15–64-aasta- sed mehed ja naised), %				Employment rate (males and females 15–64), %
2009	63,2	61,1	60,1	2009
2010	60,7	59,3	57,8	2010
2011	64,9	60,8	60,3	2011
2012	66,7	63,0	62,2	2012
II kvartal 2012	66,7	62,3	62,3	2nd quarter 2012
II kvartal 2013	68,7	64,8	63,8	2nd quarter 2013
Tööhõive määr (15–64-aasta- sed mehed), %				Employment rate (males 15–64), %
2009	63,5	61,3	59,5	2009
2010	61,0	59,2	56,8	2010
2011	67,2	61,5	60,4	2011
2012	69,0	64,4	62,5	2012
II kvartal 2012	68,0	63,7	62,3	2nd quarter 2012
II kvartal 2013	71,5	65,9	64,3	2nd quarter 2013
Tööhõive määr (15–64-aasta- sed naised), %				Employment rate (females 15–64), %
2009	63,0	60,9	60,7	2009
2010	60,5	59,4	58,7	2010
2011	62,7	60,2	60,2	2011
2012	64,6	61,7	61,9	2012
II kvartal 2012	65,5	61,0	62,2	2nd quarter 2012
II kvartal 2013	66,1	63,7	63,3	2nd quarter 2013
Töötus				Unemployment
Töötuse määr (15–74-aastased), %				Unemployment rate (15–74), %
2009	13,8	16,9	13,7	2009
2010	16,9	18,7	17,8	2010
2011	12,5	16,2	15,3	2011
2012	10,2	15,0	13,3	2012
II kvartal 2012	10,2	16,3	13,3	2nd quarter 2012
II kvartal 2013	8,1	11,4	11,7	2nd quarter 2013

^a Eesti puhul esialgsed andmed registreerimisdokumentide saatelehtede põhjal.

^a Preliminary data for Estonia, based on accompanying notes of registration forms.

Tabel 1. Eesti, Läti ja Leedu võrdlusandmed, 2009 – juuni 2013

Table 1. Comparative data of Estonia, Latvia and Lithuania, 2009 – June 2013

Järg – Cont.

Näitaja	Eesti Estonia	Läti Latvia	Leedu Lithuania	Indicator
Keskmine brutokuupalk, eurot				Average monthly gross wages and salaries, euros
2009	784	656	595	2009
2010	792	633	576	2010
2011	839	660	592	2011
2012	887	684	615	2012
II kvartal 2013	976	716	653	2nd quarter 2013
muutus võrreldes: I kvartaliga 2013, %	8,4	3,8	0,9	change compared to: 1st quarter 2013, %
II kvartaliga 2012, %	8,5	4,7	4,9	2nd quarter 2012, %
Keskmine vanaduspension kuus, eurot				Average monthly old-age pension, euros
2009	301	232	235	2009
2010	305	250	236	2010
2011	305	253	236	2011
2012	313	256	236	2012
II kvartal 2013	331	271	238	2nd quarter 2013
muutus võrreldes: I kvartaliga 2013, %	4,9	0,1	0,4	change compared to: 1st quarter 2013, %
II kvartaliga 2012, %	4,8	-0,5	0,7	2nd quarter 2012, %
Tarbijahinnaindeksi muutus, % võrreldes eelmise aastaga				Change in consumer price index, % change over previous year
2009	-0,1	3,5	1,3	2009
2010	3,0	-1,1	3,8	2010
2011	5,0	4,4	3,4	2011
2012	3,9	2,3	2,8	2012
Ehitushinnaindeksi muutus, % võrreldes eelmise aastaga				Change in construction price index, % change over previous year
2009	-8,5	-10,9	-10,6	2009
2010	-2,8	-2,7	-4,3	2010
2011	3,1	2,1	3,9	2011
2012	4,6	6,8	3,7	2012
II kvartal 2013 võrreldes: I kvartaliga 2013, %	0,8	0,3	1,4	2nd quarter 2013 compared to: 1st quarter 2013, %
II kvartaliga 2012, %	5,2	3,1	4,2	2nd quarter 2012, %
Sisemajanduse koguprodukt (SKP) jooksevhindades, miljonit eurot				Gross domestic product (GDP) at current prices, million euros
2009	13 970	18 592	26 654	2009
2010	14 371	18 185	27 608	2010
2011	16 216	20 306	30 807	2011
2012	17 415	22 077	32 782	2012
I kvartal 2011	3 696	4 371	6 870	1st quarter 2011
II kvartal 2011	4 098	5 024	7 890	2nd quarter 2011
III kvartal 2011	4 141	5 322	8 144	3rd quarter 2011
IV kvartal 2011	4 283	5 589	7 903	4th quarter 2011
I kvartal 2012	4 007	4 846	7 313	1st quarter 2012
II kvartal 2012	4 396	5 417	8 231	2nd quarter 2012
III kvartal 2012	4 463	5 750	8 801	3rd quarter 2012
IV kvartal 2012	4 549	6 063	8 519	4th quarter 2012
I kvartal 2013	4 270	5 122	7 622	1st quarter 2013
II kvartal 2013	4 654	5730	8 707	2nd quarter 2013

Tabel 1. Eesti, Läti ja Leedu võrdlusandmed, 2009 – juuni 2013

Table 1. Comparative data of Estonia, Latvia and Lithuania, 2009 – June 2013

Järg – Cont.

Näitaja	Eesti Estonia	Läti Latvia	Leedu Lithuania	Indicator
SKP aheldatud väärtuse muutus võrreldes eelmise aasta sama perioodiga, %				GDP chain-linked volume change compared with same period of previous year, %
2009	-14,1	-17,7	-14,8	2009
2010	2,6	-0,9	1,5	2010
2011	9,6	5,5	5,9	2011
2012	3,9	5,6	3,6	2012
I kvartal 2011	11,7	3,6	5,5	1st quarter 2011
II kvartal 2011	11,7	5,7	5,6	2nd quarter 2011
III kvartal 2011	10,1	6,6	6,6	3rd quarter 2011
IV kvartal 2011	5,3	5,7	5,7	4th quarter 2011
I kvartal 2012	5,0	6,9	3,9	1st quarter 2012
II kvartal 2012	2,5	5,0	2,1	2nd quarter 2012
III kvartal 2012	3,5	5,2	4,8	3rd quarter 2012
IV kvartal 2012	4,9	5,1	4,1	4th quarter 2012
I kvartal 2013	1,3	3,6	3,5	1st quarter 2013
II kvartal 2013	1,0	4,4	3,8	2nd quarter 2013
SKP elaniku kohta				GDP per capita,
jooksevhindades, eurot				at current prices, euros
2010	10 723	8 671	8 921	2010
2011	12 102	9 871	10 167	2011
2012	13 495	10 853	10 951	2012
Jooksevkonto saldo suhe SKP-sse, %				Current account balance as % of GDP
I kvartal 2010	-0,5	8,2	-2,8	1st quarter 2010
II kvartal 2010	1,2	5,3	3,2	2nd quarter 2010
III kvartal 2010	6,3	-0,4	-2,2	3rd quarter 2010
IV kvartal 2010	3,8	-0,3	1,8	4th quarter 2010
I kvartal 2011	-4,2	0,3	-4,2	1st quarter 2011
II kvartal 2011	1,2	-1,2	-3,6	2nd quarter 2011
III kvartal 2011	6,2	-6,1	-1,7	3rd quarter 2011
IV kvartal 2011	3,3	-1,1	-5,6	4th quarter 2011
I kvartal 2012	-3,8	-3,1	-10,7	1st quarter 2012
II kvartal 2012	-3,0	-2,7	5,1	2nd quarter 2012
III kvartal 2012	1,2	-1,8	-0,9	3rd quarter 2012
IV kvartal 2012	-1,7	0,5	3,3	4th quarter 2012
I kvartal 2013	-2,1	-1,4	-3,0	1st quarter 2013
Väliskaubandus,				Foreign trade,
jaanuar–juuni 2013,				January–June 2013,
miljonit eurot				million euros
eksport	6 265,2	4 799,2	11 875,9	exports
import	6 879,7	5 931,2	12 695,1	imports
väliskaubanduse bilanss	- 614,5	- 1 132,0	-819,2	foreign trade balance
Euroopa Liidu riikide osatähtsus välis-kaubanduses,				Percentage of the European Union countries in foreign trade,
jaanuar–juuni 2013, %				January–June 2013, %
eksport	71,4	71,6	59,0	exports
import	82,2	77,9	57,8	imports

Tabel 1. Eesti, Läti ja Leedu võrdlusandmed, 2009 – juuni 2013

Table 1. Comparative data of Estonia, Latvia and Lithuania, 2009 – June 2013

Järg – Cont.

Näitaja	Eesti Estonia	Läti Latvia	Leedu Lithuania	Indicator
Balti riikide osatähtsus väliskaubanduses, jaanuar–juuni 2013, %				Percentage of the Baltic countries in foreign trade, January–June 2013, %
eksport				exports
Eestisse	..	13,4	7,6	to Estonia
Läti	9,6	..	9,5	to Latvia
Leetu	6,1	16,6	..	to Lithuania
import				imports
Eestist	..	8,4	3,2	from Estonia
Lätist	9,3	..	5,8	from Latvia
Leedust	8,8	18,9	..	from Lithuania
Lihatoodang (eluskaalus), II kvartal 2013, tuhat tonni^a	28,8	19,5	98,0	Production of meat (live weight), 2nd quarter 2013, thousand tons^a
muutus võrreldes: I kvartaliga 2013, %	0,9	4,3	24,1	change compared to: 1st quarter 2013, %
II kvartaliga 2012, %	1,8	-1,5	8,9	2nd quarter 2012, %
Piimatoodang, II kvartal 2013, tuhat tonni	193,4	239,8	416,0	Production of milk, 2nd quarter 2013, thousand tons
muutus võrreldes: I kvartaliga 2013, %	7,6	27,4	17,9	change compared to: 1st quarter 2013, %
II kvartaliga 2012, %	5,3	4,9	-7,8	2nd quarter 2012, %
Munatoodang, II kvartal 2013, mln tk	45,1	161,9	175	Production of eggs, 2nd quarter 2013, million pieces
muutus võrreldes: I kvartaliga 2013, %	-0,4	-0,5	-8,8	change compared to: 1st quarter 2013, %
II kvartaliga 2012, %	-4,4	-1,8	-23,2	2nd quarter 2012, %
Kaupade lastimine- lossimine sadamates, tuhat tonni				Loading and unloading of goods in ports, thousand tons
jaanuar–juuni 2013	22 201,8	36 958,0	21 637,8	January–June 2013
jaanuar–juuni 2012	22 708,1	40 341,4	20 279,1	January–June 2012
Esmaselt registreeritud sõiduaud				Number of first time registered passenger cars
jaanuar–juuni 2013	24 827	25 800	76 158	January–June 2013
jaanuar–juuni 2012	24 764	23 464	74 378	January–June 2012
Tööstustoodangu mahuindeks (püsivhindades), % jaanuar–juuni 2013 võrreldes jaanuar–juuni 2012	4,3	-0,4	7,9	Volume index of industrial production (at constant prices), % January–June 2013, compared to January–June 2012

^a Läti kohta on andmed tapakaalus.^a The data for Latvia are presented in slaughter weight.